

שילת

מושב על משלט

בעקבות
 ישובים
 חדשים שקמו
 בשנות
 השישים
 והשבעים
 ברחבי
 ישראל, על
 טהרת
 החקלאות
 והתעשייה
 השיתופית,
 הרהיב עוז
 גרעין
 מייסדים
 מחיל הקשר
 וליכד סביבו
 קבוצת
 מתיישבים
 שמטרה אחת
 נגד עיניהם:
 להקים ישוב
 באזור דליל
 באוכלוסייה
 יהודית, אשר
 יהווה ראש
 חץ לבאים
 אחריו. מאז
 אמצע שנות
 השבעים ועד
 עצם היום
 הזה - זהו
 סיפור הקמת
 ישוב שכולו
 פרי חזונם,
 זהו סיפור
 הקמתו
 ותקומתו של
 שילת

תחקיר,
 כתיבה
 ועריכה: טל
 מאור, 'כותב
 טוב'

עריכת
 לשון: ???

תוכן עניינים

2	האלים שהכזיבו	1
5	One Man Factory	2
10	הגרעין	3
15	כך הגענו	4
32	וועדת קבלה ומבחני התאמה	5
38	מתמקמים	6
47	אשקוביות, לולים וביתנים זמניים	7
54	עליה לגבעת טרשים	8
61	תלאות בתחילת הדרך	9
78	מעשה במאפיה בולגרית	10
84	התקופה הרומנטית	11
89	הפרויקטים התעשייתיים	12
98	משטר הרוחות	13
101	עלייתם ונפילתם של חקלאי שילת	14
112	מפני עוללים ויונקים ייסדת עוז	15
118	קשיים כלכליים	16
126	מעבר לישוב קבע	17
128	תעשיינים נגד חקלאים נגד תעשיינים	18
134	עֲרָבִים זה לזה	19
138	הדלק של שילת	20
141	שילת בהרחבה	21
144	הגשמת החזון	22
153	סוף מעשה בשילת תחילה	23
156	גב הספר	

מלחמת יום הכיפורים, אחת המלחמות הקשות שידעה מדינת ישראל, פרצה ב-6 באוקטובר 1973 והפכה לרחם ממנה בקעו זעזועים רבים בחברה, אך גם כמה דברים טובים וביניהם לידת הרעיון שיהפוך לישוב חדש בישראל, הלא הוא שילת.

רב-סרן שמעון אביעזר היה אז בן שלושים ושתיים, איש צבא הקבע של חיל הקשר ובוגר המכללה לפיקוד ומטה (פו"מ). בסמוך למועד הצבתו בתפקיד המאתגר של קצין מבצעים של חיל הקשר פרצה המלחמה הארוכה וגבתה את חייהם של אלפים תוך שהצליחה להפתיע רבים מבנות ובני ישראל. "בניגוד למה שנוטים רבים לספר, המלחמה הזאת לא הפתיעה אותי" נזכר שמעון אביעזר, "לא מהלכיה הראשונים ולא אלו שבהמשך. חודשיים מראש צפיתי את מה שעומד לקרות. בתרגיל הסיכום של פו"מ תרגלנו התנפלות של כל ארצות ערב עלינו, הייתי בקיא בנתונים של האויב ואפילו אתגרתי את אגף המחקר של הצבא על פי המספרים שהתקבלו מהמודיעין. בדיוק אז יצא לי לכתוב על הכוחות של סוריה, וחמישה ימים לפני המלחמה קבלנו התראה מדויקת".

והנה בזמן שפרנסי המדינה שידרו כי הכל בסדר ולא יהיה כלום כי אין כלום, פרצה מלחמת יום הכיפורים במלוא אכזריותה, כשהמדינה והצבא לא מוכנים. כששכחו רעמי התותחים "התחושה היתה שה'אלים' הכזיבו" נזכר שמעון אביעזר, "ובתוך כך היתה אכזבה קשה מראשת הממשלה גולדה מאיר ומשר הביטחון משה דיין".

האכזבה מבכירי הצבא והמדינה הולידה ביקורת נוקבת בקרב רבים מהמפקדים הזוטרים, אביעזר וחבר מרעיו ביניהם. "ברגע מסוים החלטתי שאיני רוצה להישאר יותר במסגרת הצבא. יותר מדי אנשים שמאוד הערכתני כשלו ואכזבו בשעת המבחן" הוא נזכר.

עצם כך שהמערכת שכולם סמכו עליה הפגינה חוסר אחריות כה גדולה זעזעה אותם מן המסד. העובדה כי חרף כל מורכבותה, אמצעיה ויכולותיה המערכת כשלה בגלל היברים וכמה החלטות שגויות של מעט אנשים בפסגה, ובכך כמעט הביאו לאסון לאומי ולקריסת המדינה כולה, לא נתנה מנוח. "הכוחות הלוחמים עד וכולל רמת חטיבה הם שניצחו במלחמה. הם ורק הם הבטיחו את המשך קיומה של ישראל" מוסיף אביעזר. היתה זו רעידת אדמה כה עזה עד שגרמה לו ולרבים מבני דורו לשנות את אורח חייהם.

באפריל 1974, לאחר שקודם לדרגת סגן אלוף ועבר מתפקיד סגן מפקד המרכז ללוחמה אלקטרונית לתפקיד ראש ענף ארגון וסדר כוחות, יצא שמעון אביעזר לחופשה ראשונה מאז פרצה המלחמה. כעת, בימים בהם תנועת מחאה נרחבת פשטה בארץ, שעה ששורדי המלחמה דרשו שינוי מהותי וכי מה שהיה לא יחזור, טווה רעיון במוחו - להקים מושב עובדים תעשייתי. שמעון אביעזר: "היה זה עוף מוזר ביותר שטרם נשמע כמוהו באותם ימים. למה להקים ולא לקנות משק במושב קיים? מה החדשנות שבכך? למה בכלל מושב עובדים? בבסיס הרעיון עמד פיתוח היכולות האישיות הפרטיות לאמור: אם אתה טוב תצליח במסגרת אגודה שיתופית תומכת ומסייעת. למה תעשייתי? כי משבר החקלאות ובמיוחד המשבר במושבים היה כבר אז וחיפשו משהו חדש... הרעיון היה להקים מסגרת שתאפשר לפרט לתת ביטוי למכלול כישוריו, תוך הסתמכות על רעיונותיו, חריצותו וכוח רצונו. כך נראו לי הדברים אז".

הרעיון המקורי הצטרף לניסיון שכבר החל שנים קודם. קבוצת חברים, וביניהם חבריו לחיל הקשר, אבנר אגוזי ועמי ברין, רצו לקנות יחדיו שטח ולהקים בו שכונת מגורים. הם בדקו כמה מקומות: קריית קריניצי ליד תל השומר, את האזור בו הוקמה שוהם ובחנו גם את רעננה. שום דבר לא הסתייע. הפעם, כך החליטו, לא יחפשו שטח לבנות וילה בזול אלא יקימו ישוב ולצידו יבססו אמירה משמעותית יותר, עבור עצמם ולכלל הציבור.

קופירייטר • כותב שיווקי • סופר צללים

שמעון אביעזר: "בתחילה לאף אחד בקבוצה לא היה בראש מעייניו לטפל בהתארגנות ברצינות. נותרה מעין אפשרות היפותטית שאולי יום אחד יסתייע לממשה. היה לנו מאד נוח בשיכון צבא הקבע בקראון, בדירות מרווחת קרוב לכל מקום, עם בתי ספר טובים לילדים... אבל לבסוף פעלנו כמו בבייבי בום שלאחר מלחמת העולם השנייה, רק באופן יישובי. רצינו להקים מושב ורעיון חדש של מושב תעשייתי. עדיין עלו שאלות כמו למה להקים דווקא ישוב ולא לקנות משק במושב קיים? וכן למה מושב עובדים ולא מושב שיתופי? כי האמת היא שמעבר לכל חיפשנו אפקט של מחאה. לקנות שטח בכפר טרומן יכולנו תמורת חמש-עשרה אלף לירות באותם ימים, אבל זה היה סטנדרטי מדי. רצינו משהו חדשני, פעולה שיש בה אמירה. רצינו מושב תעשייתי ולא כמקובל חקלאי כי רצינו לגבש רעיון שהוא מעבר לתוכנית אישית. משהו חדש במידה מסוימת שיכול למשוך גם אנשים אחרים. לתת משמעות ותקווה חדשה לאחר האכזבה הקשה והאובדן של כל כך הרבה חיילים במלחמת יום הכיפורים, ובתוכם רבים שהכרנו מקרוב".

שילת תוכננה להיות מושב עובדים תעשייתי-חקלאי, שיהווה צורת התיישבות חדשה ובלתי מוכרת עד כה. עד ששילת קמה היו מרבית המושבים מבוססים על חקלאות, אם כי נרשמו ניסיונות להקים מפעלים תעשייתיים במושבים שיתופיים. עקב המורכבות הרבה בקביעת אופיו של מושב עובדים שמשלב חקלאות ותעשיה, יש בהקמת שילת משום פריצת דרך.

התעשיינים תוכננו להתארגן כמפעלים אינדיבידואליים של יחידה משפחתית המייצרת מוצר או שירות, שותפות של כמה יחידים או כמפעלים של האגודה לצד החקלאים. היתה זו תופעה ייחודית בחברה הישראלית מעצם רעיון התבססות על עקרונות מושב עובדים שמכיל חקלאות ותעשיה פרטית, תוך שיווק ובניה משותפים.

מה הפלא, אם כן, שרבים שאלו את שמעון אביעזר איך מתנהל מושב חקלאי-תעשייתי שכזה?! בשיטת 'וואן מן פקטורי' ענה. "זה יהיה עסק של משפחה אחת או יותר, עם בית מלאכה או עסק תיירותי כזה או אחר... יכול שזה יהיה מפעלון, בית מלאכה או עסק יצרני-שרותי ותיירותי של יותר ממשפחה אחת. המודל הזה מוכר בכל העולם, הרי רוב התעשייה בגרמניה בנויה על עסקים שהתחילו כעסק קטן של משפחה אחת. שמונים אחוזים מהפעילות של קליפורניה מבוססת על עסקים קטנים... בטרמינולוגיה של היום ניתן לכנות זאת כקהילה שהיא חממה של חברות הזנק (סטארטאפ), אם באמת יצטרפו לקבוצה חברים עם מניע יזמי כנה. עם המתווה הגס והבוסרי הזה החילותי בטוויית קשרים ראשוניים".

שמעון אביעזר לא הסתפק במעשיות ובתיאוריות. בספטמבר 1976 יצא למסע שמומן מכיסו הפרטי כדי לבדוק את יכולת מימוש

הרעיון. "הגעתי לגרמניה, להולנד, לאוסטריה, הכל על חשבוני, עברתי בתערוכות מקצועיות, התרשמתי מאנשים ולמדתי איך מתחיל המודל של עסק קטן".

במהרה הוברר לו כי תנועת המושבים לא רואה בעין יפה את יצור הכלאיים הזה שביקש ליצור. רבים מביניהם חששו שמא יצליח לטעת הרהורי כפירה בקרב בני המושבים שלהם, שאותות המשבר בחקלאות כבר ניכרו בהם.

חרף העובדה שהרעיון הראשוני של גרעין 'באר-טל' שטווה סביבו היה הקמת מושב תעשייתי בלבד, דגם חדש שלא היה מקובל בארץ, היו מי שחשבו ששילוב החקלאות בדגם שכזה היא רעיון טוב. "לפי מיטב זכרוני אני יזמתי לשלב במושב התעשייתי גם פעילות חקלאית" מספר דן ירדן, "הרעיון נדחה בתחילה על ידי הגורמים המיישבים, בגלל היעדר מים וקרקע חקלאית. טענתי שיש ענפי חקלאות המסתפקים במעט קרקע ובמעט מים קרי התבססות על ענף הפרחים, טענה שבסופו של דבר התקבלה על ידי המוסדות. יש לזכור כי באותה תקופה ענף הפרחים היה בשיא פריחתו, ולכן סוכם כי שליש מחברי הגרעין יעסקו בחקלאות".

*

מסמך ארכיון 1724 – כיתוב: אחד מהמכתבים הראשונים שיצאו משולחנו של מזכיר שילת הראשון לפני הקמת המושב, שמעון אביעזר

*

הסוכנות היהודית ששימשה כגוף מיישב אחראי, לרבות תכנון מתאר ומבני קבע עתידיים, היתה בעלת תפיסת עולם שהכירה בעיקר במושבי עובדים לא תעשייתיים. "אבל זה היה הרעיון, לתת עוד אלטרנטיבה להקמת מושבים שלא בהכרח מבוססים על החקלאות הכושלת" מסביר יוחנן הכט, "אם הייתי יכול לחזור אחורה לתחילת הקדנציה שלי הייתי מגדיר כבר אז איך מתפקד

ישוב עובדים תעשייתי ללא חקלאות, כי לא היתה צריכה להיות חקלאות פה."

"שילת היא ניסיון ראשון ליצור קומבינציה בין תעשייה לחקלאות" מוסיפים רותי וניקי שמעוני, "מפני שאנחנו בין יישובי ההר, הרבה קרקע לחקלאות אי אפשר היה לקבל, ואמרנו שבמקום לקבל תקציב מתיישב לחקלאות, תנו את הכסף עבור רכישת מכונות ומקום לעבוד בו, ונעשה 'וואן-מאן-פקטורי'".

סימני שאלה סביב הרעיון המהפכני עלו לא רק בקרב חברי התנועה. יעקב אשכנזי: "לא מצאתי שהרעיון הזה מעשי. אמרתי שאולי אדם אחד יכול להביא רעיון אחד, אבל כדי שבאמת יצליח להרים את הפרויקט הוא חייב לקבל תמיכה אינטנסיבית, ובפועל לא ממש היתה לנו תמיכה כזאת".

היתה זו תקופה בה רבים התקשו להתפרנס מחקלאות, מגידול פרחים, מלולים ומרפתות. בעיות שיווק, מימון וארגון איימו להכניע את ענף החקלאות. דווקא בעיה זו יצרה כר פורה להקמת שילת.

רפי ראובני: "לחקלאות קבלנו כל הזמן גיבוי ובאמת התחלנו לחפור את האדמה. ברבות השנים ראינו שמגיעים לשטח שאנחנו מטפלים בו ויש עמודים עם סרטים קטנים. התברר שבכלל לא היינו על המפה של החקלאות מבחינת הרשויות, אף אחד לא ידע איך לטפל בנו כי לא היה מושב בסגנון כזה".

שמעון אביעזר: "לולא המשבר בחקלאות לא היו מקשיבים לי מלכתחילה... זאת אומרת היו מוכנים לאשר אותנו בפתחת רפיח, בערבה, בכל מיני מקומות מרוחקים בהם ניתן להשתמש בנו בצורה פוליטית, אבל לא איפה שרצינו... בסוף התנועה והסוכנות תמכו ברעיון מתוך מחשבה שחקלאות תחייב פעילות ביישוב עצמו, מתחילתו".

קופירייטר • כותב שיווקי • סופר צללים

מאחר שהיסטורית ההתיישבות בישראל בנויה על פוליטיקה, נזקק הגרעין לתנועה מיישבת. רק תנועה אחת קיבלה את הרעיון החדש בזרועות פתוחות. תנועת 'העובד הציוני', שמחה על כל עירוני דם חדש לעורקיה והייתה פתוחה לשמוע את הרעיון החדשני של שמעון אביעזר, הגם שכמעט כל מושביהם היו שיתופיים.

באפריל 1974, זמן לא רב לפני שפנה אליהם, התנועה הקימה שני מושבים מוצלחים, המשלבים תעשייה וחקלאות: 'די זהב' בדהב שלחופי חצי האי סיני הצפוני ומושב 'נווה אטיב' הסמוך לפסגת הר החרמון, שהפך למפעיל אתר הסקי היחידי בישראל. פתאום רעיון המושב החקלאי-תעשייתי התאים מאוד לתנועה. שמעון אביעזר: "למרות זאת את רעיון מושב העובדים שלנו אהבו פחות אבל זרמו איתנו כדי לעבור את משוכות הבירוקרטיה".

*

מסמך ארכיון 982 – הערה לגרפיקאית: לשלב את העמוד הראשון בלבד על פני עמוד שלם כדי שהמופיע בכתבה יהיה קריא – אם לא קריא לא לשלב – כיתוב: שילת מככבת בכתבה לעיתון 'קו למושב' משנת 1984

*

איציק בן ישע: "וואן מן פקטורי היה רעיון שדרש אנשים מיוחדים, עם ידע מיוחד ועם יכולות מיוחדות, ואפילו נמצאו כמה כאלה שעשו את זה בשילת והצליחו. למשל דני שוורץ עם חברת 'היי-קט', ה'בייבי-סנס' שלי ושל דידו פנצר הופעל פה בשילת ובצענו את ההרכבות הסופיות ואת הבדיקות ממש פה, למשפחת אביעזר היה מפעל לייצור שמן אבוקדו, גם החקלאות פה הצליחה כשישראל היתה יצרנית הפרחים המרכזית של אירופה, עד שאפריקה השתלטה והותירה מקום רק ליצרנים סופר מקצועיים כמו 'פלורוז'".

”הוכח כי מי שרצה ועמד בקשיים, חרף משברים מסוגים שונים, הצליח להקים ולתפעל מפעל תעשייתי קטן בהצלחה” מסכם אבי הרעיון שמעון אביעזר.

Page | 9

לימים התברר כי כמו בכל פרויקט יזמי, הצלחת יוזמת One Man Factory היתה תלויה במידה רבה במוטיבציה של תושבי שילת להקריב את היציב והקיים לטובת הרפתקה שלא ידעו כמותה, לאחוז בכלי העבודה, לנשוך שפתיים כשקשה ולעמוד בהתחייבויות להן נדרשו. ”היו כאלה שחשבו כי חשוב להקים את הפרויקט החקלאי-תעשייתי שלהם כבר בשנה הראשונה, היו כאלה שדחו ודחו והיו הרבה אחרים שפשוט באו לגור פה, ואם יכלו להתחמק מעשיה כלשהי התחמקו” נזכרים ניקי ורותי שמעוני.

סגן אלוף שמעון אביעזר, סגן אלוף אבנר אגוזי ורב סרן עמי ברין, כולם מחיל הקשר, שילבו כוחות עם רפי ראובני, ועם רוני ומלכה וונש, שהיתה מורה באותו בית הספר לצד המורה יערה אביעזר, על מנת ליצור את הגרעין שיגדל, יצמח וילבלב עד שיהפוך ליישוב חדש בישראל.

על גרעין החברים מחיל הקשר היה להתמודד מול אינספור קשיים כדי להקים ישוב קהילתי ולברוא חיים מתוך האדמה, על אף ובגלל כל המוות שנזרע במלחמת יום הכיפורים. הציניקנים ונביאי הזעם, המלעיגים והמוקיעים, שטענו כי קבוצת החברים בסך הכל ביקשה להקים וילה נאה ולצדה וולוו גדול, ואם אפשר בזול, הושתקו על רקע הפעילות הענפה שיצאה לדרך על מנת להוציא מן הכוח אל הפועל חזון ורעיון.

*

מסמך ארכיון 1765 – כיתוב: 24 ביולי 1974: אחד מהסיכומים הראשונים של ועד גרעין 'באר טל', בו התקבלו החלטות לאחר כינוס הגרעין במצפה מודיעין

*

בעת הדיונים על הקמת שילת ארגון מושבי תנועת 'העובד הציוני' הוא חלק מהמפלגה הליברלית העצמאית, שהתפארה בשני שרים בממשלת מפא"י, שניהם בעלי השפעה לא מבוטלת: משה קול וגדעון האוזנר. והנה שמעון אביעזר עורך בגפו פגישה עם ראשי התנועה, ולאחר דין ודברים מגייס גם את חברו אבנר אגוזי. השניים נפגשים עם חיים גבתי ז"ל, חבר בוועדת השרים לענייני התיישבות, ויוצאים מהפגישה מרוצים. "נראה שמצאנו חן בעינינו"

נזכר שמעון אביעזר, "הוא היה אישיות מיוחדת במינה, איש חכם, פתוח, שליווה בפועלו את הקמת המדינה".

*

תמונת ארכיון 1 או 2 או 3 (הערה לגרפיקאית – כל אחד מהצילומים הללו מכיל כמה עמודי מחברת בהם סוכמו עיקרי הישיבות – יש לבחור תמונה אחת בה ניתן לראות בבירור את הכתוב + תאריך למעלה) – כיתוב: סיכום אחת מאספות הגרעין שנערכו באולם 'קולנוע מקסים' אחת לשבוע

*

עקב אחר אגודל הגרעין והרעיון שהניע אותו התחזקו והפכו לזרע שממנו מלבליים ניצנים ראשונים בשנת 1975. תנועת 'העובד הציוני' העמידה לרשות הגרעין אולם מעל קולנוע 'מקסים' בתל אביב שהפך למועדון בו התכנסו כל חברי הגרעין, לעתים עד שעה שלוש לפנות בוקר, שעה שרעיון אחד מול עיניהם וחזון בליבם. יוחנן הכט ניהל את פרוטוקול הישיבות: "ניהלנו המון דיונים שנמשכו ללא סוף, כמעט כל מילה שנאמרה שם נרשמה. אני זוכר המון ויכוחים: האם להקים גדר ואם כן מי יקים אותה? מי יצבע אותה? אנחנו? אנשי מקצוע? ומה לגבי הבטונדות? הביתנים? מי יעשה את השבילים ביניהם? ואיך? אני זוכר ויכוחים מרים על השאלה אם יהיה בישוב גן ילדים רגיל או תלת גילאי. בגלל שלא היו לנו מספיק ילדים קטנים נשאלה השאלה האם ילד בן שנתיים יהיה באותו גן עם ילד בן חמש?"

רוני ומלכה וונש היו בין המשתתפים בדיונים הארוכים בזמן שמלכה ארגנה את הפגישות מכל בחינה חברתית, דאגה לכיבוד ביד אחת וביד שניה נענעה את הסלקל של ראובן, בנם הפעוט שהשתתף ברוב הישיבות: "מצד אחד היתה שם אווירה ידידותית אבל באותו זמן גם הרבה ויכוחים. שמעון העלה שם את רעיון One man factory, ונאמר שאם מדברים על חקלאות בישוב שנקים היא צריכה להיות מתוחכמת עם חממות וכולה... בהתחלה חשבו שזה הכל

'לופטגשפט', אבל הרבה החלטות שהתקבלו שם נותרו על קנן, כמו למשל ההחלטה לעשות את מרוץ הלפיד מקברות המכבים לבן שמן, כשכבר ידענו מה יהיה השטח עליו תקום שילת".

שמעון אביעזר: "בהרבה פגישות ישבנו על תקנון וחלק ניכר מהזמן בוזבו על סעיפיו, לימים מצאנו שזה הכל היה שטויות, כי ניסינו להמציא משהו חדש עד שהסוכנות אמרו שהם במילא לא מעוניינים בתקנון שלנו, יש כבר תקנון קלאסי ואיתו עלינו לעבוד".

*

מסמך ארכיון 1704 (הערה לגרפיקאית - להציג את עמוד התקנון הראשון) – כיתוב: תקנון האגודה שכונתה בימי קדם: 'באר טל, מושב עובדים של העובד הציוני, אגודה שיתופית לתעשיה וחקלאות בע"מ

*

בין הנוכחים בישיבות הקדחתניות הללו היו רותי וניקי שמעוני שמצאו את ההתכנסויות כאירועים מעניינים מהבחינה החברתית: "אנחנו נכנסנו לתמונה ב-1975 בערך, וזה היה כמו לחזור לתנועת הנוער, פעם בשבוע לנסוע לתל אביב, להשאיר את הילדים עם בייבי סיטר ולנסוע לקולנוע 'מקסים', למין אירוע חברתי נחמד... אבל היו גם דמי רצינות. אם באת לערוך היכרות עם כולם, לשמוע, לראות ולהיראות הכל בסדר, אבל ברגע שרצית להמשיך להיות חלק מהחבורה בקולנוע 'מקסים', היה עליך להפקיד אלף לירות כדמי רצינות, להוצאות שותפות, לכיבוד, ולאחזקת הרכב של שמעון אביעזר שהיה עסוק בהקמת המושב בפועל".

"בקולנוע מקסים, ממש בהתחלה, ניגשת מלכה וונש אלי ואל איבי (אביבה) ושואלת 'אתן החדשות? לא כי אנחנו מביאים פה כיבוד... מבקשת שלמפגש הבא תביאו עוגה'" מספרת אווה פנצר, "נפלת. בחיים לא אפיתי עוגה לפני כן, התייעצתי עם אמא שלי וזו הפכה לעוגה הראשונה שאפיתי בחיי. אחר כך בחנוכה 1978, כשהייתי

קופירייטר • כותב שיווקי • סופר צללים

בהיריון התבקשתי להכין סופגניות. בחיים לא הכנתי סופגניות, אז שוב הלכתי לאמא שלי לשאול איך עושים את זה. אלו היו הסופגניות הראשונות שטיגנתי. אפשר לומר ששילת בשבילי זה קורס בישול".

מלכה עגור: "גם אנחנו השתדלנו להגיע לישיבות הגרעין בקולנוע 'מקסים', אך למען האמת נושאי הדיון, התקנון ועקרונות ניהול המושב היו רחוקים ממני שנות דור ולא מצאתי כל עניין במתרחש. התייצבתי שם בעיקר בגלל החיבור של זאביק לרעיון, בגלל הרצון להכיר את החבורה שאולי נהיה חלק ממנה ובעיקר כבילוי שהסיח את דעתי מהמאבק האישי בו הייתי נתונה".

הדוברים המרכזיים באולם הקולנוע שהוסב לאולם ישיבות היו שמעון אביעזר, אבנר אגוזי ועמי ברין, שדיווחו מה קורה ואיך מתקדם פרויקט הקמת המושב. ניקי שמעוני: "על מערכת הביוב דיברו בלי סוף, ועל איך מתקדמים עם הבתים וכל אחד לקח על עצמו עניין כלשהו לפתח, על פי כישוריו, כמו שאני לקחתי על עצמי ללוות את הקמת מערכת החשמל במושב, הקמת חדר גנרטור על מערכותיו ובהמשך הייתי אחראי על תפעולו".

"היה משהו מאוד מלהיב בפגישות הללו" נזכרת אווה פנצר, "היו שם הרבה אנשים שהיוו את הרוח החיה, אבל מעל כולם היה שמעון אביעזר, איש כריזמטי שידע להוליך קבוצה, מנהיג מרשים, שעשה את תפקידו מלהיב למדי. בכלל התגבש שם משהו מבחינה חברתית, כולל תת קבוצה משלנו עם החברים איציק ואביבה בן ישע, עם הוואי משלנו ועם מסיבות של כל הגרעין".

שעה שכל חברי הגרעין ראו ביישוב שהם עומדים להקים כמעין בן זקונים, כתינוק שעשועיהם וכבבת עיניהם, חציים, לרבות נשים רבות התקוממו על אי השוויון בשלבי ההצבעה השונים. שרה תורג'מן: "ישבו שם גברים ונשים ורק הגברים ניהלו את הדיון וקיבלו החלטות. למרות שלא הכרתי אף אחד התעצבנתי, פתחתי את הפה ואמרתי שזה דמוקרטיה וכולנו שווים, גברים ונשים

כאחד. מאז ועד היום אני נושאת את דגל השוויון, כי אני מאמינה שכולנו יש זכות הצבעה והחלטה במושב".

יערה אביעזר: "בהתחלה דרשו שלכל משפחה יהיה רק אצבע אחת מצביעה והיא שייכת לגבר. 'בשום פנים ואופן' אמרתי, 'אני לא מקימה ישוב שאין לי בו זכות הצבעה'. אז התפתח וויכוח גדול, נשים רבות היו איתי בדעה ואמרנו את זה גם לתנועת ה'עובד הציוני'. בסוף הצלחתי במאבקי ולנשים כבר בתחילת הדרך היה קול הצבעה בלתי תלוי בגברים".

לאחר שיושבו המחלוקות הג'נדריות ובמקביל להמתנה להחלטת ועדת השרים להתיישבות, פעל הגרעין לגיוס משפחות לקבוצה. השמועה על גיבוש הקבוצה לקראת הקמת יישוב חדש עשתה לה כנפיים ומשפחות שונות אמנם החלו להצטרף. משפחת אביעזר צרפה את משפחת וונש, שמצידה צירפה עוד כמה משפחות, ביניהן את דוקטור יהודה פת, רופא מוטס וגיסו של אביעזר, שצירף כמה משפחות מחיל האוויר. אבנר אגוזי צירף כמה משפחות מהענף שלו ואביעזר מהענף שלו. עמי ברין צירף את גיסו רפי ראובני ואת ירדן דן, שצירף את אפרים גליקמן וכן הלאה. חבר הביא חברה וחברה הביאה חבר עד שתוך כחודשיים מאז הפצת הרעיון נוצרה קבוצה מרובת משפחות.

לאחר הקמתו מנה גרעין שילת מאה ושתיים משפחות, בהן ארבעים אחוז מהנדסים וטכנאים בענפי האלקטרוניקה, עשרים אחוז חקלאים, עשרה אחוז מומחים בתיירות, עשרה אחוז קציני צבא ועשרים אחוז בעלי מקצועות שונים. מרבית חברי הגרעין היו בעלי השכלה על תיכונית, מבוססים כלכלית, שתכננו לעזוב מקומות עבודה ומגורים במרכז הארץ על מנת להקים את היישוב.

*

מסמך ארכיון 1703 – ללא כיתוב (בהנחה שכותרת המסמך עוברת ברור בספר)

*

ביוני 1974, בצהרי שבת, ערך הגרעין מרובה המשפחות כנס יסוד באמפיתיאטרון שבמצפה מודיעין, בו שמעון אביעזר נשא דברים והסביר את הרעיון מאחורי הקמת היישוב. הכל נראה אז ורוד, אך רחוק מאד וממש לא בטוח. אם בגלל בקשות תשלום שונות ואם בגלל החלטות לא פופולריות של ועדות שרים בדבר מיקומה של שילת, החלה התדרדרות בכמות הרשומים ליוזמה.

קופירייטר • כותב שיווקי • סופר צללים

לורי ברין: "בשלב מסוים לאחר ההתקשרות עם העובד הציוני והמון רב שנרשם והתעניין, ההתלהבות דעכה ופעילים זנחו את הרעיון, אך עמי המשיך ולא הרפה (יחד עם רפי ראובני – גיסי) ותדיר המשיך להתקשר...ו'לדחוף' את הנושא".

שמעון אביעזר: "אמנם שמרנו על קשר עם חברי הקבוצה אבל יותר ויותר מהם פרשו... והנה כשנה וחצי מאז ההתלהבות מהרעיון המקורי, כמה חדשים הצטרפו אבל לאחר כל העזיבות נשארנו קבוצה קטנה יותר".

*

תמונת ארכיון 917 – כיתוב: פגישת גרעין 'באר טל' במצפה מודיעין אשר נערכה ב-26 באפריל 1975

*

דן ירדן: "מלבד עיסוקי מול המוסדות הייתי בוועדת הקבלה הראשונה של הגרעין ואפשר היה לראות חברי גרעין שהתקבצו בשיטה של חבר מביא חבר מבלי שהיה לקבוצה מכנה משותף כלשהו, כמקובל בגרעינים שהלכו במשותף להתיישבות".

צור טל: "כבר אז יכולת לראות שהגרעין הזה לא יכול להוות ישוב בארץ ישראל. כשמקימים ישוב מגבשים גרעין אחד כקבוצה אחת ומגובשת שמיועדת מגיל צעיר להשלים קיבוץ או להקים משהו. הגרעין שלנו מעולם לא היה מגובש. היו בו מעט מאוד אנשים מהתיישבות העובדת שהיו יכולים לשמש תשתית. רובם היו עירוניים בלי מושג...".

שמעון אביעזר: "היתה זו חבורה שעלתה על הקרקע ללא כל רקע משותף, ללא היכרות מוקדמת, למעט מה שנרכש בעת ההתארגנות, ללא רקע של שיתוף ועולם ערכים שונה. איש איש ועולמו. היתה זו מציאות חדשה רווית מתחים וחששות טבעיים מפני הבלתי נודע, ובנוסף היתה דינמיקה של תחרות על המקום בהיררכיה של 'המקובלות החברתית הפנימית'".

*

מסמך העונה לשם 'החלטת ממשלה 30.11.75 הקמת שילת' שנמצא אצלי ונמסר במייל ע"י צורי טל (הערה לגרפיקאית – לשלב רק את העמוד השני של המסמך ובו החלטת מזכירות הממשלה המקורית) – כיתוב: החלטת הממשלה בדבר הקמת שילת מתאריך 30 בנובמבר 1975

*

אך אי אז בשנים המוקדמות ללידת הרעיון, ולמעשה לאורך רוב שנת 1975 כל הכוונות הטובות והניסיונות לברוא חיים מתוך דוק המוות שהותירה אחריה מלחמה ארוכה, התנפצו על סלעי המציאות, הבירוקרטיה והפוליטיקה. הפרויקט לא נע בקצב הרצוי ולא בכיוון הראוי עד שנפל דבר. המפנה בכוונות הממשלה והתנועה המיישבת להיעתר לבקשת הגרעין אירע רק בדצמבר של שנת 1975, לאחר החלטת האו"ם שהכריזה על הציונות כתנועה גזענית. היתה זו החלטה שזעזעה את הציבור בישראל ומן הסתם גם את חברי הממשלה. התגובה לא איחרה לבוא – ממשלת ישראל מחליטה על הקמת כמה ישובים חדשים על הקו הירוק ובתוכם הנעת היוזמה של גרעין שילת, תוך השענות על אסטרטגיה שמבקשת להקים ישובים מסביב ומעט מעבר ל'קו הירוק'. תוכנית זו אמנם תצא לפועל ובחלוף זמן קצר יוקמו לצד שילת גם כפר רות, רעות ומכבים, לפיד וכפר אורנים ולבסוף חשמונאים ומודיעין יחתמו את הרשימה.

כשמשה דיין עמד לצד הגנרל הירדני בשנת 1948 בכרתים והשניים שרטטו את המפה של מדינת ישראל החדשה, נוצר פער בין קו שביתת הנשק הישראלי לקו הירדני. פער זה זכה לכינוי 'שטח ההפקר'. שילת תוכננה לקום בשטח זה כתגובה להכרזת האו"ם שקוממה את כולם. "חוץ מלהראות להם שם באו"ם מה זה,

קופירייטר • כותב שיווקי • סופר צללים

תפקידנו היה להגן על העורף המזרחי של שדה התעופה בן גוריון, להיות חיל ספר לגדה המערבית בעת הצורך ובכך לתת תשובה לבג"צ על השאלה למה להניח ישוב דווקא פה, בשטח ההפקר" מספר צור טל.

אך מה היתה דרכם הפתלתלה אל שילת, של רבים מבני הגרעין ולימים חברי האגודה? כיצד סללו נתיב אל הרעיון, המקום והישוב? כמה מהסיפורים של אנשים ומשפחות שהפכו לחלוצי הישוב, לתושביה הראשונים ולדמויות מפתח בשילת, דקות לפני שהחלה לקרום עור וגידים, ובחלק מהמקרים מעט אחרי, מובאת כאן.

"עמי ז"ל ואנוכי היינו ממייסדי המושב בהיותו אידיאה בלבד" נזכרת לורי ברין, "עמי דור שישי בארץ, נצר למשפחת יואל משה סולומון... נרתם למשימה במלוא הרצינות, עם אותו גרעין של קצינים... ההתחלה כמובן לא היתה קלה. להניח מאחור בית מסודר, בתי ספר, תעסוקה קרובה עם כל הכרוך בזה וללמוד לחיות בקהילה שאמנם עברה את כל המבחנים הדרושים אך לא בהכרח התאימה לכולנו".

צור והדס טל היו בני קיבוצים, הדס מנען וצור מחולתה, כאשר ביקשו למצוא לעצמם מקום מגורים כפרי. צור טל: "גם ההורים שלנו שבאו מאירופה הגיעו ישר לקיבוצים, ואנחנו קבלנו חינוך בהתיישבות העובדת. כבר אז היה לנו מושג לאן אנחנו הולכים (לא לעיר) ומהי המטרה שלנו. חיפשנו בהרבה מקומות – מעבר לקו הירוק וגם בפתחת רפיח, עד שההורים אמרו 'אם תרצו לגמור את החיים, אז פתחת רפיח זה רעיון מצוין. עד שהאמבולנס יגיע תמותו בדרך'... אבל כמה שחיפשנו לא מצאנו מקומות שאפשר לעמוד בהם מבחינה כספית. כשהתקשרנו לתנועות ההתיישבות שמענו רכילות - עומד לקום ישוב באזור המרכז, על הקו הירוק, ומרכז את הגרעין אחד בשם שמעון אביעזר. מאחר שהוא היה תושב קראון ואנחנו שכנים הרמתי לאביעזר טלפון. 'הפנו אותנו

מהתנועה' אמרתי לו, 'אני מעוניין להצטרף לגרעין'. נפגשנו, דברנו, הצטרפנו, רואיינו, נשלחנו למכון הדסה, לא עברנו, אבל בסוף התקבלנו".

בשנים 1969 עד 1976 זוהר ברעם התגורר באילת כאחראי על פיתוח גיאוגרפי כלכלי ומנהל אגודת התיירות באילת. כמה חודשים לאחר מלחמת יום הכיפורים השתחרר וכמו רבים ששרדו את התופת שב לאילת אדם אחר. "חיפשתי אתגר מורשתי, ציוני להקימו, להביא ולהסביר שזאת ארצנו מאז ומעולם, בלי קשר לבעיית הגבולות הבלתי נפתרת", נזכר ברעם בימי הצטרפותו לגרעין עם רעייתו המנוחה נעמי, "מכאן ההחלטה להקים כפר חשמונאים להנצחת גבורת המכבים ומורשתם. לכן חיפשתי מקום ולמרבית המזל, יצא שבדיוק הקימו את מושב שילת במתכונת שונה ממה שהיה מקובל עד כה, לאמור, הקמת פרויקטים שונים בהתאם להתמחותם ועיסוקם בעבר הקרוב. באוגוסט 1978 התיישבנו בשילת יחד עם עוד שש משפחות נוספות".

*

מסמך ארכיון 982 – הערה לגרפיקאית: לשלב את העמוד השני בלבד על פני עמוד שלם כדי שהמופיע בכתבה יהיה קריא – אם לא קריא לא לשלב – כיתוב: כפר החשמונאים ושילת מככבים בכתבה לעיתון 'קו למושב' משנת 1984

*

שלמה תימן היה בין הראשונים שזיהה את ההזדמנות להצטרף ליוזמה של קבוצת החברים להקמת ישוב חדש. לאחר שעלה לארץ בשנת 1958 התגורר עם משפחתו במעברה בטבעון. הוא נקלט בקיבוץ יגור שם הכיר את שלומית, חברת הקיבוץ ולימים מורה לחינוך גופני, איתה התחתן בקיבוץ בסוף קורס הטיס, שהשלים בהצלחה. על ההתארגנות להקמת ישוב חדש שמעו בני הזוג מחבריהם יערה ושמעון אביעזר, 'נדלקו' על הרעיון והצטרפו

לרשימת עשר המשפחות הראשונות של שילת. מאז ועד היום שלומית ושלמה מעורבים בעשייה השילתית, החל מהשתתפות בכינוסי הועד הראשון של שילת, עבור דרך הקמת תחנת הדלק על שטחי המושב, לרבות פרויקט הקמת הבריכה וכלה בסלילת שביל ההליכה במקביל לכניסה ליישוב.

שרה תורג'מן: "אחרי מלחמת יום כיפור יעקב, בעלי דאז ואני החלטנו לחפש בית פרטי באזור ירושלים, שם גדלתי. יום אחד, בשנת 1975, יעקב מגיע הביתה ומספר לי שפגש חבר מהמילואים שסיפר לו על התארגנות של קבוצה מחיל הקשר. יעקב היה אז בסיירת הירושלמית שנלחמה בארמון הנציב ובחברון ביום הכיפורים, והוא פגש את אפי גליקמן שסיפר על היוזמה. אז יעקב החליט לעזוב את עסקי הגננות בירושלים (בין היתר הקים את הגינה של בית הנשיא) כדי לבוא לפה.

"הוא סיפר לי שגם גיסו, כמו כל חברי היוזמה, מעוניינים להקים מושב בצורה קצת שונה, מושב של חקלאות תעשייתית ותיירות. הוא סיפר שכולם נפגשים לדיונים באולם מעל קולנוע 'מקסים', ששייך לתנועה המיישבת 'העובד הציוני'. לא לקחתי את הנושא ביתר רצינות, הרי מה לי ולמושב? אני עירונית והיתה לי עבודה שאהבתי במבשרת ציון, כמנהלת מחלקת חינוך ולפני כן בתחום הרווחה, אבל יעקב החליט שזה מספיק מעניין אותו והתחיל לנסוע למפגשים. זה הצחיק אותי, כששאלו אותי אמרתי שזה שיגעון חולף. אבל זה הפך רציני גם מבחינתי בשנת 1976, כשהזמינו אותנו למפגשים הרציניים ושיבות על התקנונים, ולמפגשי הקבלה לפני כן".

רפי ראובני: "אנחנו ובני הזוג עמי ולורי ברין (אחותה של תמר) גרנו אז בבת-ים. קיר הפריד בין שתי הדירות. ככה שמענו על הרעיון והצטרפנו כבר בשנת 1974, כשהחלה התארגנות קבוצת חברים מצומצמת להקמת גרעין לעזיבת העיר לטובת העלאת איכות החיים. היינו המגויסים הראשונים של החבורה והאספות

הראשונות היו אצלנו בבת-ים, ואצלם. אף פעם לא עשיתי את הצעד הראשון, תמיד הצטרפתי כי ביקשו. אז החברים ביקשו שאפתח חשבון בנק ב'דיסקונט', שהיה קרוב לעבודתי ב'שקם', עם זכות חתימה של עמי ושלי. אני ועמי היינו חתומים עליו והפקדנו בו כספים מקבוצת החברים שהתגבשה להקמת שילת. באופן כללי עזרתי לעמי, אחד משלושת יוזמי הרעיון. תרומתי הייתה בעיקר במילוי רשימת המתנדבים לראיון ואיסוף כספים מהחברים".

דן ירדן: "רפי ראובני, גיסו של עמי (ברין), עניין אותי להצטרף לגרעין המייסדים ששמו בתקופה זו היה גרעין 'באר-טל'. התקופה היא כשנה או שנתיים אחרי מלחמת יום כיפורים והאווירה בסביבתי הייתה של יציאה מהעיר אל הכפר, ואתגר ליצור משהו חדש. אני גדלתי בקיבוץ, שהיה בעיקרו חקלאי, וגם אחרי סיום לימודי עסקתי תמיד בנושאים חקלאיים, כאחראי על פיצויי הבצורת, פיצוי מלחמה למשקים חקלאיים, ולבסוף מרכז תחום החקלאות באגף התקציבים במשרד האוצר... החלום ליצור משהו חדש באזור שלא היה מיושב, ולגדל את ילדי בסביבה כפרית, קסם למשפחתי ולילדי.

"כאמור הייתי בין הראשונים בקידום היוזמה להקים את המושב... באחת מהפגישות האחרונות לפני העלייה לקרקע, עלה הנושא שעל החברים המצטרפים להתנתק מכל פעילות תעסוקתית מחוץ למושב. שלא כמו אחרים, הייתי נאיבי, ואמרתי שאין בדעתי בשלב זה לפרוש מעבודתי באגף התקציבים, למרות שכן היה בדעתי לעסוק בחקלאות כמו חברים אחרים. מאחר ועמדתי לא התקבלה על דעת החברים, הודעתי ממש כמה שבועות לפני העלייה לקרקע על פרישתי מהגרעין. בסופו של דבר, הצטרפנו בחזרה למושב בשנת 1985, ועל ידי כך נחסכה ממני תקופה של שבע שנים קשות של מאבקים של החברים בינם לבין עצמם... המשפחות שהגיעו למושב דרכי הן אפרים ושוש גליקמן, שרה ויעקב תורג'מן, משפחת הר ומשפחת עגור".

מלכה וזאביק עגור הצטרפו לגרעין בשנת 1976. השמועה על התהוות הגרעין הגיעה מפה לאוזן: אחיה של מלכה, דן ירדן, שמע על כך מפי רפי ראובני ששמע על כך מפי עמי ברין ז"ל שסיפר גם לפסח ז"ל, אחיו של זאביק, שהעלה את הרעיון במשפחה. לבסוף פסח לא התקבל בעצמו, לאחר שהסוכנות היהודית פסלה אותו מאחר שלא שירת בצבא בשל מחלת לב מולדת. "כך החלטנו כולנו להיכנס לעובייה של הקורה", מספרים זאביק ומלכה עגור, "היינו נשואים אז שש שנים, גרנו בראשון לציון, והחלטנו לתת לזה הזדמנות כי זאביק שעבד עוד לפני השירות הצבאי כשרטט טכני ולימים כהנדסאי מכונות במילא רצה לבנות עסק וגם היה חלק מגרעין הנח"ל בכפר עזה. בעקבותינו הגיעו גם חדרוה ומיכאל לוי, שעזבו לאחרונה את שילת".

הרעיון של פרויקט תעשייתי תאם להפליא את חלומי של זאביק והיה ממאוויו עוד לפני הצטרפות בני הזוג לגרעין. העובדה שהפרויקט יוקם במסגרת מושבית, תאמה את הרצון להקים ולחיות בהתיישבות אליה חונך במסגרת התנועה בה היה חבר בימי נעוריו.

חרף ההתלהבות, הצטרפותם של משפחת עגור לגרעין לוותה בהתלבטות רבה. בתקופה זו בדיוק מלכה עגור, בת העשרים וחמש, שנעדרה כשלוש שנים מעבודתה בבנק ישראל כמנתחת מערכות, התמודדה עם מחלת הסרטן והיתה בעיצומו של מאבק לחיים. "זה תפס אותי בשלבי המאבק הסופיים. כבר הסתמן שכנראה אצליח במשימה, אבל לא רציתי לבצע תזוזה מהאזור המוכר והנוח של המשפחה, עד אשר אסיים את הטיפולים ותהיה הכרזה על ניצחון. עד שלא הצהירו שאני בריאה לא רציתי לעלות לקרקע. בסוף עלינו בנובמבר 1977, לקראת סוף הטיפולים שלי" מוסיפה מלכה עגור.

דני שניידר שירת בחיל האוויר כאשר שמע בשנת 1977 דיבורים על גרעין שמיועד להתיישב באזור מודיעין, או ב'שילטא אל בורג' על פי המפות. "הכרתי את המקום מהאוויר. האזור היה מאוד לא

קופירייטר • כותב שיווקי • סופר צללים

מיושב, חוץ משעלבים, מבוא חורון ומבוא מודיעים, ומאוד התאים לביצוע תרגילים". אכן דני ורעייתו נעמי שניידר ביצעו תרגיל מהסרטים והעתיקו את מקום מגוריהם לשילת. "הצטרפנו לגרעין הראשון בשלב די סופי של הפגישות בתל אביב", נזכרת נעמי שניידר בהחלטה ששינתה את חייה "התוכנית שלי היתה לגור בתל אביב, שום אפשרות אחרת. קבלתי הבטחה שהולכים לכמה חודשים לניסיון... הזמני הפך קבוע, התרגלתי, לא כל כך בקלות, היום לא מחליפה, בטח לא לתל אביב".

רותי וניקי שמעוני היו נשואים כשש שנים והורים לילדים קטנים כשנקראו להצטרף לגרעין בשנת 1977. ניקי, מתכנן קונסטרקציות פלדה בתעשייה האווירית ורותי מורה באולפן לעולים חדשים, גרו אז בחולון אבל רצו יותר. בניקי ניקר חלום – לחיות במושב קרוב לטבע. מאחר שכל אחד מהם הוא בן או בת יחידים להוריהם, היה חשוב להם להישאר קרובים לא רק לטבע אלא גם להורים שגרו אז במרכז הארץ.

ניקי שמע מחבר שעבד עימו על התארגנות של קבוצה שמקימה גרעין התיישבותי, אבל למרות שחלום המשפחה הצעירה עמד להפוך למציאות דעתה של רותי לא נחה עד שלא ווידאה מהם תנאי המחיה שמצפים להם ביישוב החדש, מה יהיו אפשרויות החינוך לילדים וביקשה לקבל תשובות לשאלות פרקטיות שונות. בין אם קבלה תשובות מספקות לכל שאלותיה או לא, לבסוף גם הם הצטרפו לגרעין 'באר טל' הודות למפגשים החברתיים, לאווירה הטובה ולתחושת העשייה.

יוחנן ואירית הכט התקבלו כחודשיים לפני עליית הישוב לקרקע. באפריל 1977 הצטרפו לרשימת הנבדקים במכון 'הדסה' ובמהלך חג הפסח הגיעו לראשונה לראות את גבעת הטרשים שתהפוך לשילת. "גדלתי בבני ברק כ'דתי לייט' והכרתי את אירית בצבא, אז בחורה צעירה מקיבוץ גת" מספר יוחנן, "כשחיפשנו מגורים

קופירייטר • כותב שיווקי • סופר צללים

במושב בת דודה הכירה מישהי מהגרעין, שמעה שמחפשים חברים וקישרה אותנו לחבריה דרכם הגענו לניקי ורותי שמעוני."

אלון ותמר יד שלום התחתנו בקיבוץ מנרה בשנת 1960, רגע לפני שעברו לגור בקיבוץ גדות. תמר למדה אז בקורס למטפלות במכללת 'אורנים' ואלון עבד בענף גידולי השדה בכותנה ולמד במקביל חקלאות ב'רופין'. בשנת 1975 יצאו לשליחות חקלאית באירן, במטרה לעזור בפיתוח אזור 'קזבין', כשעה וחצי מטהרן, לאחר שרעידת אדמה חירבה כמאה ושישים כפרים באזור, על בתי החימר שבהם, בני האדם, בעלי החיים וענף החקלאות שכמעט ונעלם. "תה"ל לקחו אותי כיועץ חקלאי לפיתוח מדינות עולם שלישי, כי זו היתה המומחיות שלי" מספר אלון יד-שלום.

במקביל, במהלך חופשה בישראל, חיפשו במרכז הארץ משק חקלאי לרכישה ובדיוק באותה עת שמעו על גרעין שילת המתהווה דרך פעיל שהכירו בתנועת ה'עובד הציוני'. כך קרה שבאותה חופשה הם פגשו את שמעון אביעזר וראו את אזור ההתיישבות המיועד, שמצא חן בעיניהם. "כל השנים לפני כן חיפשתי לפתח משק חקלאי, הרי בזה התעסקתי כל חיי, תמיד כיוונתי לנושא החקלאי" מסביר אלון יד-שלום.

לאחר שעברו ראיון ומבחנים במכון 'הדסה' חזרו לטהרן, שם קיבלו תשובה חיובית על קבלתם לגרעין המיישב. "בנוסף התבקשנו לשלם חמש-עשרה אלף לירות לבניית חממות, והתבקשנו להקדים את חזרתנו מאירן לתחילת יולי, מועד בניית החממות, סמוך למועד העליה לקרקע. כעבור כשנתיים, ערב עליית חומייני לשלטון, חזרנו ארצה. בשילת דרשו התחייבות שאחזור לחורף כדי לעזור בזריעת הגידולים וככה הספקנו לעזוב לפני המהפכה האלימה ובלי לחץ" נזכר אלון יד-שלום, "במקביל שמעון אביעזר דאג שתתבצע הגרלה להקצאת החלקות. אנחנו זוקפים את ההחלטה הזו לזכותו ולזכות ההגינות שלו, כיוון שהגענו אחרונים, כולם התארגנו בתל אביב כשהיינו באירן ואנחנו אפילו לא היינו בפגישה אחת בתל אביב.

חלק מהחממות נבחרו לפי העדפות, ואביעזר אמר שתהיה הגרלה נקייה מאינטרסים, עמד בכך וראוי לכל הכבוד".

*

מסמך ארכיון 1884 – כיתוב: רשימה מאולתרת של חברים ומספרי בתים שנבדקו, לקראת מסירת הבתים החדשים לחברים

*

איציק בן ישע: "הייתי בשנות העשרים לחיי, השלמתי תואר בטכניון ואשתי גרה בתל אביב כשעברתי על האופנוע בכביש 2 וראיתי בניין עתיק יפהפה בכניסה לקיבוץ געש. נכנסתי עם האופנוע, מצאתי שלוש קומות של חורבה, אבל עם ארכיטקטורה אקלקטית מעניינת. אמרתי לאביבה בואי תראי את הבניין, לקחתי אותה מתל אביב ורציתי לגור בו. לא הבנו אז שכזה בית יקר יותר לשפץ מאשר לבנות מחדש ויותר מאחד. היתה זו שנת 1976, רצו עליו שבעים אלף לירות לרבות שבע-עשרה דונם פרדס. כסף לא היה לי אבל הסתובבנו בכל אזור המרכז לחפש חורבות. רצינו לגור בחיק הטבע. איבי גרה בקריית אתא ליד שדה ואני בנווה שאנן ליד שדה. עירבתי בזה עולה חדש מרומניה שבקושי ידע עברית, שעבר איתי קורס קצינים ולמד איתי בטכניון אווירונאוטיקה, שמו דידו פנצר. באותה תקופה גם ראיתי שלט על מגרשים עם פרצלציה באזור מודיעין, בחורשות יקר-קולה (ציר קולה-רנטים). כשמצאתי את המגרש אמרתי איזה יופי יהיה לבנות פה בית... יום אחד ברמת גן דידו מספר לי שהכיר חבר'ה מגרעין של חיל הקשר שאפשר להגיע איתם למגורים בטבע שרצינו ולווילה באזור מודיעין... אמרתי לדידו 'מציונות רק מרוויחים – אם נותנים לך תיקח' והצטרפנו אם כי בראיון הקבלה אנחנו והפנצרים היינו בבעיה. קראו לנו הרווקים כי לא היו לנו ילדים. דידו היה נשוי כבר משנת שבעים אבל אני התחתנתי רק חודשיים לפני שהתקבלנו לגרעין. הרגשתי שמביטים עלי בעין עקומה, בחשדנות, רק התחלתי לעבוד אז..."

דב עפרון הגיע עם חברים לגבעות הסובבות את שילת כבר בסוף שנות השישים כדי לצוד חוגלות וסלב. לאחר שהכיר את ורדית, אחות במקצועה, והשניים נישאו וגרו בשיכון הרופאים בתל השומר, הם ביקשו להתיישב בבית במושב. "אני נין של הרב נוח זברסקי, דור רביעי בארץ ובן מושב מרחביה, היה ברור שאגור במושב, אבל המחירים היו בשמיים" הוא נזכר. באחד הימים של שנת 1975 משפחת עפרון הצעירה איתרה דירה למכירה בבן שמן הישנה של זוג זקנים שביקשו למכור. "ואז מישו סיפר לנו שמתהווה פה מושב ושלחו אותנו לבית של מלכה ורוני וונש, שכבר היו בסוד העניינים וגם הם גרו אז בבן שמן הישנה. ככה הגענו לשילת".

בשנת 1976 שני תושבי בת-ים, שלי וחיים סולומון, רצו לעזוב את בת-ים, להתרחק קצת מכל המשפחה ולעבור לבית מרווח יותר. למזלם בדיוק באותה עת חיים שמע מחברו לעבודה בתדיראן, יעקב אשכנזי, על קבוצת אנשי קבע שהתארגנה להקים מושב מזן מיוחד. אחרי שעברו בהצלחה את ועדת הקבלה והצטרפו לרשימת חברי האגודה, שלי התנדבה לעזור באיסוף הכספים ובענייני המזכירות, תחומים שהייתה בקיאה בהם עוד כילדה, כשעזרה להוריה בעסק המשפחתי לארנקים. לימים התברר שהתנדבות זו תמשך כעשרים וחמש שנים, למעט הפסקה קצרה אחרי השנה הראשונה, בה אווה פנצר מלאה את מקומה.

כחודש לפני שאר המשפחות הגיעו לשילת, אפי גליקמן ומשפחתו ואלון יד שלום וילדיו היו הראשונים להניח את ראשם על רצפת הצריף הזמני. "קבלתי הודעה לאירן שהקונסטרוקציה לחממות מגיעה בתאריך מסוים וכיוונו את החזרה שלנו בהתאם" נזכר אלון יד שלום בקיץ 1977, "תמר עם הדס התינוקת נשארו בפתח תקוה אצל הוריה, אבל הגיעה יום-יום להביא אוכל לי ולילדים הגדולים שעזרו לי בחממה בשילת. דוב עפרון שהיה אז רכז הביטחון צייד אותנו בעששית ובעוזי עם מחסנית להגנה

עצמית. בערב כשהגענו לכאן נכנסנו לבית הזמני ולא היה שם כלום, ישנו על הארץ, והיינו בפועל המשפחה הראשונה בשילת... אבל הייתי מאוד אופטימי. כבר אז האמנתי שעם הידע והיכולת שלי אוכל לעשות חייל בחממות".

*

תמונה מהארכיון 934 – כיתוב: בניית החממות בשילת

*

"הם היו ללא חשמל וללא שמירה כשבאנו לבקר אותם" מספרת גליה גל אגוזי, "הם נסעו יום-יום ללוד להביא קרח, מסביב רק כפרים ערביים, הגישה לשילת בדרך הפטרולים... חשבתי לעצמי שהם ממש גיבורים!"

הלן רוזנרוט, אלמנתו של שוקי מספרת סיפור קליטה שמתחיל בראש השנה של שנת 1978, מעט אחרי שחזרו משליחות בחו"ל, במהלך טיול חג עם הילדים ביער בן שמן וסביבותיו: "הדרך הובילה אותנו בנוף ראשונים, סביב גבעות חשופות שמזכירות קצת את טוסקנה - נוף בראשית. היער מאחורינו ושומם סביב. הגענו עם הדרך למקום כלשהו שלא הכרנו ולרחבה שם פגשנו גברת, חברה במושב שבירכה אותנו לשלום, ושאלה 'למי אתם צריכים להגיע?', 'רק מטיילים בנופי הארץ' התנצלנו. המשכנו לדבר על המושב, על שילת, על האנשים, מה עושים כאן ועד כמה מבודד המקום. היא סיפרה שהמחנה הזמני שרואים פה הוא מושב צעיר עדיין, לא מגובש חברתית ויש בעיות.

"המשכנו לטייל בשבילי המושב, ירדנו למטה, התרשמנו, ראינו מבנים זמניים וסביבם גינות קטנות ומטופחות. זה היה יופי ראשוני. ראינו את הנוף ואת הוואדי העמוק שבין שילת לגבעות החשופות מול שילת... נשבנו בקסם, רצינו לחיות במקום הקטן והמטופח והירוק שכולם חברים ומשלבים ידיים, שמחים זה עם זה.

קופירייטר • כותב שיווקי • סופר צללים

החלטנו שזהו, באים להגשים חלום, עם משפחתנו וילדינו. 'איך מצטרפים?' שאלנו את הגברת, 'כיום כל היחידות תפוסות ואין קבלת חברים חדשים', ענתה הגברת 'אבל יש חבר שמחפש שותף, דברו איתו אולי זה יתאים לו ואז תהיה דרך לצרף אתכם'. בסוף זה הצליח. באנו להגשים חלום ולחיות במשפחת שילת. באנו הביתה".

טיול היה גם מנת חלקם של שמוליק ודורית הראל ז"ל, שהגיעו לשילת במקרה במהלך מסע אופניים, פתחו בשיחה מקרית עם תושבים שעבדו בחממות ונחשפו לראשונה למקום שעתיד להפוך לביתם. בשנת 1978 השלימו את המעבר לשילת, התגוררו בישוב הזמני כמו כולם והצטרפו לכוחות התעשייתיים של המושב המתפתח.

*

תמונת ארכיון 953 – כיתוב: 1976 בעת הקמת בתי הישוב הזמני

*

גם סיפור אהבתם של דורית ורני אלתר עם שילת החל בטיול: "טיילנו באזור, נכנסנו וראינו ישוב קטן עם ילדים בלונדינים. ואז אנחנו ומשפחת אורן הגענו שוב לבקר, הפעם את חברים שלהם - משפחת שמר. התאהבנו במקום. רצינו גינה, חצר ואיכות חיים בבית פרטי כמו בשילת. הרי רני גדל בקיבוץ ולא היה מוכן לוותר על מגורים בבית קרקע".

ארבע שנים אחרי הקמת שילת הצטרפו אליה גם יוסי ודורית שניידר, בעקבות סגן מפקד הטייסת ותושב שילת דני שניידר, אחיו של יוסי, שהתבקש לחזור לבסיסו ולא יכול היה לתפעל באופן סדיר את החממה שהקים במושב. "הוא ביקש שאתפעל את חממת הציפורן שלו בהיעדרו" נזכר יוסי שניידר, "באותה תקופה גרנו בהרצליה ובמילא חיפשנו מקום כפרי-קהילתי להתיישב בו. ככה

הגענו לשילת באוגוסט 1981 עם שלושת ילדינו הקטנים, ומיד הבנו שהגענו למקום טוב".

"כשניסינו להתקבל בהתחלה, בסוף שנות השבעים, סירבו לקבל אותנו כי דני ויוסי אחים. אמרו שלא מוכנים לקבל בני משפחה" נזכרת דורית שניידר, "אבל בסוף החליטו לקבל אותנו בכל זאת, כמו שקבלו אחים רבים כדוגמת דן הר ומלכה עגור, לורי ברין ותמר ראובני, וניצה ירדן ואפי גליקמן. ואמנם נקלטנו ממש טוב מכל בחינה חברתית וזכינו להערכה, יוסי התברג מיד בעשיה בוועד ואני בתרבות ובחינוך".

דידו ואווה פנצר היו בין בני הזוג הצעירים ביותר שהצטרפו לגרעין. הדבר קרה בשנת 1976 לאחר שדידו ז"ל, קצין בדרגת סגן בחיל הקשר, שמע שיחה בין שמעון אביעזר לאבנר אגוזי בנוגע ליישוב שהם עומדים להקים והחליט שברצונו להצטרף ליוזמה. "דידו התלהב מהרעיון אבל לי לא היה קל" מספרת אווה פנצר, "אני במקור תל אביבית. אפילו כשגרנו בפתח תקווה הרגשתי בגלות. הייתי אז בת עשרים וחמש ואמרתי יותר גלות מזה לא יכול להיות. מבחינתי ללכת לשילת היה ללכת להרפתקה. זה היה קושי של תל אביבית שלומדת תעשיה וניהול בשנקר, עובדת בתחום הטקסטיל ומצפה שהכול יהיה עירוני וקרוב... גם היינו הכי צעירים בשילת מתוך עשרים וחמש משפחות, היינו בלי ילדים וכנראה גם הכי דלי אמצעים. באספה הכללית, כשהגיע שלב העליה לישוב הקבע אמרו לנו תציבו לעצמכם קרוואן, כי לא היה לנו מספיק כסף".

"בשנת 1977 ראינו מודעה קטנה בעיתון על מושב שילת, חקלאי תעשייתי, המחפש תושבים חדשים" מגוללת יפה שימרוני את הדרך בה הגורל זימן לה ולבעלה יורם ז"ל את הדרך לשילת, "באותה תקופה מאוד רצינו לצאת מהעיר למושב ואף ביקרנו מספר מושבים לצורך כך... באחת השבתות לקחנו את עדי שהיתה תינוקת ונסענו לבדוק במה מדובר. הכביש הגיע עד קברות

המכבים ומשם המשיכה דרך עפר, ואכן הגענו למושב חדש בקצה הדרך. התחלנו להסתובב בין הבתים ונתקלנו בזוג צעיר שישב על המרפסת. היו אלה אווה ודידו פנצר. ניגשנו אליהם לנסות לקבל מעט אינפורמציה. הם קיבלו אותנו יפה וסיפרו מהו המקום ומי התושבים. התלהבנו. שלחנו טופס עם קורות חיים וחיכינו. כעבור זמן קבלנו זימון לפגישה ולאחריה למבדקים במכון הדסה... התהליך ארך זמן רב, כמעט שנה, ולבסוף קבלנו תשובה חיובית ששימחה אותנו מאוד. הגענו לשילת באוגוסט 1978."

ובין אנשי ה'נגלה' האחרונה, שהכילה כמה משפחות שהתיישבו בשילת כעשור לאחר שקמה, היה אלי בן גד, מהנדס מכונות בוגר אוניברסיטת באר שבע: "גרנו בגבעתיים כשחיפשנו לגור ביישוב קהילתי, הודות לחיידק שדבק בי בעת שירותי בנח"ל. ואז שמענו מאבי ישראלי שאחותו רעיה, שהיא מהחבורה שלי מהתיכון בגבעתיים, מחפשים מועמדים להתיישבות בשילת. כשהגענו לפה היה לנו ברור שאנחנו נכנסים לישוב הזמני, בטח לא לבתי קבע. לא הפריע לנו. הישוב הזמני נראה כמו שכונה מקסימה, ממש קיבוץ קטן. כך קרה שאנחנו, משפחת ולינסקי ועוד כמה היינו בגל השני והאחרון שהתקבלו לאגודת שילת. אני זוכר שבמלחמת המפרץ העירה אותנו לאה וולינסקי בבהילות, כי שום צופר לא פעם בטווח שלנו ולא ידענו שהיתה אזעקה. הקליטה פה היתה סיפור הצלחה מההתחלה. גידלנו פה את שני הילדים, ההצלחה נרשמה גם מבחינה חברתית, היתה אווירה מעולה, שכנות מעולה ועזרה הדדית. לא היינו חלק מהמלחמות פה. מניח שבכך השפענו לטובה על האוויר. תמיד טוב שיש קבוצה שלמה שהיא לא בעסקי המלחמות ולא באף צד. ככה נכנסנו במהרה לפעילות הציבורית, והתחברנו בקלות לשילת ולתושביה."

משפחת ולינסקי הקדימה במעט את משפחת בן גד, ולמעשה היתה למשפחה הראשונה שהתיישבה בשילת מבין עשר המשפחות האחרונות שסגרו את רשימת האגודה. "ביום ה-5 בנובמבר 1988

קופירייטר • כותב שיווקי • סופר צללים

הגענו ובדיוק באותו לילה נולד בננו הבכור יואב" מספר עמוס ולינסקי, "רוני וונש מהמשפחה המאמצת שלנו הסיע אותנו לבית החולים בגלל תקלה ברכב". זמן לא רב לפני כן עמוס ולאה ולינסקי למדו בפקולטה לחקלאות ברחובות, התחתנו, התיישבו ברחובות, השלימו תואר שני וחיפשו מקום כפרי לגור בו. "חיפשנו בגליל, במצפים, ברמת הגולן, בעצם הסתובבנו בכל הארץ. הגענו גם לשילת אבל בהתחלה פסלנו כי זה נראה לנו כמו מקום של עשירים. אבל אחרי שנה אחיין של שלומי רב-הון סיפר שיש קליטה של משפחות בשילת. הייתי במילואים ברמת הגולן כשלאה התקשרה ואמרה בוא עכשיו, יש ועדת קבלה. באתי ונקלטנו. אני זוכר אווירה מאוד ביתית וקיבוצית מהרגע הראשון. רוב האנשים עוד גרו בישוב הזמני למרות שחלק מהוותיקים כבר בנו את בתי הקבע שלהם. אני יכול לומר שהתאהבנו בשילת מהרגע הראשון".

"הגענו לשילת בסוכות 1985, זוג צעיר ללא ילדים", מספרת איילה דואר ישראלי, "אבי התחיל זמן קצר לפני כן לגדל צמחי בית והיה צורך במציאת מקום לבניית חממות. כמו כן הרעיון של חיים במושב קסם לנו. רצינו מאוד למצוא משק והסתובבנו במושבים שונים במטרה לרכוש אחד. הסתובבנו גם באזור חבל מודיעין, אבל לא מצאנו שום דבר שיתאים לכיסנו ולרצוננו... שמענו על שילת מאבא שלי, יאיר דואר ז"ל... בתקופה שהחלטנו לעזוב את העיר (גבעתיים) ולעבור למושב.... הגענו, ראינו, אהבנו".

כל מי שביקש להיות חבר באגודת שילת ולהתקבל כחבר מן המניין בשוב הקורם עור וגידים, נדרש לעבור ראיון עם חברי הגרעין המיישב ולקינוח, באביב של שנת 1977 להבחן בבחינות הפסיכוטכניות ומבחני ההתאמה של 'מכון הדסה'. בבסיסם מבחנים אלו נועדו לבדוק התאמה ליישוב שהיה חריג בנוף הישראלי, ואשר מאז לא קם בן כלאיים שכזה.

וועדת הקבלה שבחנה מועמדים היתה מורכבת משמעון אביעזר, אבנר אגוזי ועמי ברין, אליהם הצטרפו רפי ראובני ודן ירדן, חבר הגרעין שלימים יתגרש ויעזוב את שילת, ושנזכר באירוע יוצא דופן מבחינתו: "זכור לי מקרה מיוחד בוועדת קבלה כאשר החברים התבקשו לנמק את סיבת רצונם להצטרף לגרעין. שרה תורג'מן הצהירה ללא בושה שהיא מצטרפת בשביל להגיע 'לווילה וולוו'. אני זוכר איך הזדעזעתי מגילוי הלב שלה. בדיעבד התברר כמה היא צדקה".

"הגענו לוועדת הקבלה ובעלי ביקש שלא אדבר אלא אשתוק פשוט אקבל את מה שאומרים לי" נזכרת שרה תורג'מן, "פשוט כי יש לי פה גדול. כמובן שלא כך היה. נשאלנו למה אנחנו רוצים להצטרף למושב ולי לא היה אכפת אם נתקבל או לא אז עניתי 'בשביל הווילה'. הם נדהמו. ואני בשלי ממשיכה 'ואתם לא פה בשביל הווילה? אתם בשביל האידילים? אז למה דווקא במרכז הארץ?' לאחר מכן נודע לי שהיו וויכוחים אם לקבל את החוצפנית ובעלה או לא, ולבסוף התקבלנו. וצדקתי, כי אמנם לכל חברי המושב מאז יש וילות. צחוק הגורל הוא שלא ממש רציתי לגור פה, ולא היה אכפת לי אם כן או לא, ובסוף הפכתי למאוד פעילה ואכפתית בוועדים ובכל העשייה בשילת".

קופירייטר • כותב שיווקי • סופר צללים

"זה היה סוג של ראיון צבאי, שאלו למה באנו, איך אנחנו רואים את היוזמה הזו, מי אתה, מה אתה, ספר על עצמך, איך אתה יכול לתרום? מה סוג הפרויקט שיש לך? ומאחר שאני איש ברזלים ומכונות הצעתי בניית מכונות למפעלים", נזכר ניקי שמעוני בראיון הקבלה שלו, "היו שם איתנו זוג מבוגרים שסיפרו שגם עליהם עברה מלחמת יום כיפור קשה ובסוף אמרו שהם לא רוצים להיות זקני הכפר ועזבו".

"אני זוכר שכשחזרנו אביעזר שלח אותנו למבחנים בהדסה ושלח לי מכתב עוד לאירן ושאל אם יש לי רעיונות ליוזמות עסקיות של התעשיינים" נזכר אלון יד שלום, "בגלל שתחנות הדלק באירן היו דיניות הצעתי פתרון לברזי דלק שנכנסים לטנק ונסגרים אוטומטית, אבל האמת שלא היה לי כלום להגיד, כי הייתי ונשארתי חקלאי".

איציק בן ישע: "בראיון אמרו לי שמקימים פה מושב עובדים תעשייתי ומחפשים פרויקט שיצדיק את קבלת הווילה. אז הפכתי עם דידו את העולם בחיפוש אחר פרויקט ומצאנו אחד: SMC – פיברגלס בכבישה חמה. אפילו קנינו מכבש ממפעל המקררים 'קורוז', שפשט את הרגל ומכרו שם את כל הציוד. מצאנו שם מכבש ארבע-מאות טון, ששוקל יותר מטנק, שהם בנו איתו מקררים. לא היה לנו כסף לקנות אותו, אז השגתי כסף מאמא. יום אחד המפלצת הזו הגיעה לפה, הנחנו אותה במקום שהוקצה לנו – מבנה מספר 2 - ליד כל המוסכים, עוד לפני שהתקינו לו את הגג. ככה הפכנו לתעשיינים. רק כשהגיע לפה המכבש גילינו שכדי להפוך את זה למפעל צריך תבנית, שעלותה רק מתחילה במאה אלף דולר, העניין הוא שאפילו בחלום היה לנו פחות".

*

מסמך ארכיון 1756 – כיתוב: טופס הזמנה למבחנים במכון הדסה

*

קופירייטר • כותב שיווקי • סופר צללים

תוכנם של מבחני 'מכון הדסה' לא הפתיעו אף אחד, בין היתר הם נועדו לבחון דינמיקה קבוצתית והתאמה חברתית למושב בו מקווים שכולם יחיו יחד בשלום. הרף למעבר המבחן בהדסה תוקן על פי מייסדי הגרעין. עם זאת תדהמה הכתה בגרעין החברים כשבמבחנים אלה נפסלו כעשר משפחות. הפסילה יצרה משברים וזעזועים במיוחד כשהתרחשה ערב מועד העליה לקרקע.

*

מסמך ארכיון 1662 – (הערה לגרפיקאית – לשלב רק את עמוד 1 ולוודא שהקטע שנמצא תחת הכותרת "נושאי חברה" מודגש יותר מאשר השאר) – כיתוב: מבוכה נרשמה כאשר כעשר משפחות קבלו תשובה שלילית מ'מכון הדסה', ביניהם לא מעט חברים טובים ונאמנים לגרעין

*

יעקב אשכנזי נזכר: "קבענו שבאוגוסט 77' עולים לקרקע, אבל ביולי כעשר משפחות קבלו תשובה שלילית, ביניהם לא מעט חברים טובים ונאמנים לגרעין... לא נעים. אנחנו מבינים שהקריטריון הבסיסי היה התאמה לחיים משותפים בקבוצה קטנה, אבל איך אפשר לבדוק את זה? הרי היו משפחות שעברו את מכון הדסה ופחות התאימו לחיים משותפים מאלה שנפסלו".

"בחנו אותנו בדינמיקה קבוצתית לבדוק מי מנהיג ומי מונהג" נזכרת גליה גל אגוזי, "והיה גם מבחן רורשאח¹, שבו כל אחד צריך להגיד מה הוא רואה... רעדתי מהמבחנים האלה שמא לא אעבור. בסוף עברנו אבל היו יותר מדי משפחות שלא עברו, למשל ג'קי וצביה היו בני זוג שהשתלבו ותרמו לגרעין המון אבל לא עברו את מבחני המכון ונאלצו להישאר בחוץ".

¹ מבחן כתמי הדיו של רורשאך הוא מבחן השלכה שמיועד להערכה פסיכולוגית של מאפייני אישיות ותפקודים חשיבתיים ורגשיים של האדם. זהו אחד המבחנים הנפוצים ביותר לשימוש בקרב הפסיכולוגים הקליניים באבחון מטופליהם, ומוכר כאחד מחמשת המבחנים מהם מורכבת סוללת המבחנים הפסיכולוגיים הבסיסית. המבחן נחשב שנוי במחלוקת בקרב אנשי המקצוע והציבור הרחב, בין השאר בשל מהימנות ותוקף נמוכים ובעיות אובייקטיביות בקביעת הציונים והפירוש של המבחן.

קופירייטר • כותב שיווקי • סופר צללים

"אני זוכרת את המבחנים במכון הדסה כמשהו נוראי" נזכרת אווה פנצר, "היה לי לא קל שם, כולם הביאו את עצמם בגדול ואני הייתי צעירה בת עשרים וחמש, מין ציפור מבוהלת כזו... לא עברנו את בדיקות המכון, כנראה בגללי, אבל דאגו להחזיר אותנו לבדיקה נוספת".

"הייתי כבר נשוי עם ילד, עבדתי כמפקח בחברת שירותי נפט, הבעלים של רוב מסופי הדלק בארץ למעט קצ"ה, אבל כשהגעתי ל'מכון הדסה' התוצאות לא היו לטובתי" נזכר צור טל, "אם לסכם בשתי מילים את חוות הדעת שקבלתי - מסית למרד. אבל בגלל שהשארתי רושם טוב על הגרעין, בגלל האופי והתכונות שלי, ובגלל שהכירו בכך שאני אדם מעשי מאוד, החליטו לקבל אותנו בכל זאת".

מי שדאג להשבתם לתמונה כמו גם כמה אחרים שנפסלו הוא אחד מאנשי הגרעין, דני ירדן, איש משרד החקלאות שהפעיל את קשריו. אווה פנצר ממשיכה: "הגענו לסוכנות שם ביקשו לדעת למה בכל זאת אנחנו רוצים לחיות בשילת, סיפרנו שאנחנו רוצים לגדל פה ילדים למרות שלא חשבנו על ילדים באותה תקופה, ואז ביקשו מדידו להביא מסמך הזוי שמאשר כי מהנדס אווירונאוטיקה כמותו יכול להיות גם מהנדס מכונות, הוא הביא אישור כזה ונכנסנו רשמית לאגודת שילת".

איציק בן ישע: "בבחינות במכון הדסה אני זוכר רק דבר אחד - היתה שם מאפרה שרק התחילה להתמלא ואני מיד רצתי לזרוק את תכולתה בחוץ. הפסיכולוגית ראתה ורשמה בשמחה שעברנו. זו היתה המאפרה הראשונה בחיים שרוקנתי ומאז גם האחרונה. זה גם קרה בתקופה שכמעט כל שילת עישנה, הרוב עישנו 'טיים'".

קופירייטר • כותב שיווקי • סופר צללים

כך או אחרת, בין אם יתקבלו או לא, החליטו מקימי שילת שבתוך רשימת חברי האגודה ימצאו רופא ואחות. והיא אמנם הגיעה: "כשנכנסנו לוועדת קבלה אני זוכרת מולי שלושה חתיכים. החתין הראשי היה שמעון אביעזר ולידו עוד שני חתיכים, אבנר אגוזי ורפי ראובני" מחייכת ורדית עפרון, "הם שאלו מה אנחנו עושים, למה אנחנו כאן, איזה פרויקט יש לנו ואחד הדברים שהיו חשובים להם היו גילאי הילדים שלנו, הם רצו שיהיו חברים לילדים שלהם, אז בני חמש ושלוש, ורצו גם גדולים יותר, כי לגדולים לא היתה חברה... בסוף קבלו אותנו כי מצאנו חן בעיניהם וכי אני הייתי אחות."

*

מסמך ארכיון 1712 – (הערה לגרפיקאית: לשלב את העמוד הראשון בלבד) – כיתוב: תוצאות המבדקים של מכון הדסה איחורו לחזור אל הנבחנים, דבר שעורר חוסר מנוחה בגרעין ובקרב "מזכיר באר טל" שמעון אביעזר

*

למרות שארבעים היה הגיל המקסימלי לקבלת מתיישבים חדשים לאגודה הוחלט לצאת מקופסת הגיל ולקבל זוג נוסף, איה ויוחנן גולדהמר. יוחנן היה אז רופא בן ארבעים ושתיים מטעם קופת חולים כללית, פרופסור ונוירולוג שפעל בין היתר מבין כתלי בית החולים 'שיבא' תל השומר. הוא והאחות ורדית עפרון סיפקו לתושבי שילת שקט בריאותי שהיו זקוקים לו עם עלייתם לקרקע.

"סידור זה הקל עלינו מאוד, כך שלא היינו צריכים למצוא פתרונות רפואיים בסביבה, והאמת שלא היו הרבה אפשרויות קרובות", נזכרת מירי קליין, "ידענו שזכינו בגדול: ברופא משלנו, מקצועי ומשקיען, שקיבל חולים, על פי שעות קבלה, דלתו הייתה תמיד פתוחה בפנינו, החברים. וורדית, האחות של שילת, האחת והיחידה, בעלת ידע עצום ולב ענק, שאליה פנינו בכל בעיה שצצה, במצבי

קופירייטר • כותב שיווקי • סופר צללים

חירום, בכל התלבטות, והיא תמיד הייתה שם בשבילנו, מקשיבה, עוזרת ומייעצת, ותמיד עם חיוך ענק ואחריות אין קץ.

"זכור לי מקרה טראומטי במיוחד, שבו יפעת בת השלוש איבדה את הכרתה, לאחר שמצאה בקבוק קטן של חומר הדברה נגד כנימות בצמחים. היא ליקקה את הבקבוקון, שהיה אמור להיות אטום, ושאפה את האדים שנפלטו. הרמתי את יפעת ורצתי איתה חסרת נשימה לאזור הרחבה, למרפאה. ורדית הייתה במקרה בצרכנייה של אפי והיא מיד עשתה את הפעולה הרפואית המיידית שנדרשה באותו רגע. לאחר מכן, היא גייסה את אבנר אגוזי ז"ל, ונסענו בבהילות לביה"ח 'תל השומר'. יפעת ניצלה והיום היא רופאה במקצועה."

"עשיתי את עבודתי עם אפס ניסיון במרפאת קהילה", נזכרת ורדית עפרון "הרי לפני זה עברתי שנתיים כאחות בטיפת חלב בבני ברק ובבית החולים תל השומר במחלקת יולדות וילדים, אבל הניסיון עם קהילה היה מצומצם. כל יום עבדתי במרפאה כאחראית לא רק על שילת אלא גם על כפר רות ומבוא מודיעים. אני זוכרת מקרה עם ילד בן ארבע בכפר רות שביום הולדתו הוכש על ידי עקרב. טיפלתי בו ושלחתי אותו לבית חולים אבל הטיפול התממה והילד הזה סובל עד היום מנכות וכבדות תנועה. שנתיים אחרי שהגענו התמודדנו פה עם דלקת וירלית של קרום המוח, שעברה מבית לבית, גם אני חליתי וסבלתי מכאבי ראש קשים, הקאות, בחילות וחולשה איומה, אבל התגברנו על הכל."

מוסד וועדת הקבלה פעיל עד היום בשילת, כמקובל בכל המושבים, אם כי לא כמו בימי העליה לקרקע. היה ותושב מבקש למכור משק לזר, עליו לעבור וועדת קבלה לנחלות, שיושבים בה אנשים מתחלפים, שבוחנים את מועמדותו.

לא ארכו הימים עד שוועדת השרים להתיישבות בראשותו של השר גלילי קבלה החלטה לממש את רעיון הקמת שילת, אך אליה וקוץ בה, הם מאשרים להקים את הישוב אך ורק בחבל ימית שבפתחת רפיח בצפון סיני, שטח שעוד יוחזר במסגרת הסכם השלום עם מצרים. אם זה לא ילך, כך הכריזה וועדת השרים, יימצא מקום בגליל או בערבה. טיעוניהם נשענו על הרעיון ליישב אזורים בעדיפות לאומית ולא את מרכז הארץ.

"ההחלטה הזו היתה כמו דלי מים קרים לצינון התלהבותנו" נזכר שמעון אביעזר, "אף אחד מחברי הגרעין לא ראה את עצמו עובר לאחד מהאזורים שהציעו". שלוחיו של השר גלילי ואנשי התנועה המיישבת ניסו לשכנע את חברי הקבוצה, אך ללא הועיל. במהלך הפגישות הכריזו חברי הקבוצה "לא בא בחשבון".

מלכה וונש: "היה שלב כלשהו שגם הציעו להקים את שילת בצפון, בגליל והיתה נשירה משמעותית של אנשים שלא הסכימו לשמוע על זה בכלל. משלושים משפחות צנחנו למשהו כמו חמש".

שמעון אביעזר כתב לשר גלילי מכתב שבו הפנה את תשומת לבו לכך שבין גמזו לרמאללה אין ולו יהודי אחד, למעט שתי משפחות שמתגוררות בהיאחזות הנח"ל לשעבר במבוא מודיעים, אך אביעזר לא קיבל תשובה. כעת נדמה היה שלאחר התחלה דינמית, מוצלחת ואופטימית הרעיון להקמת יישוב שיכפר קמעה על עוונות מלחמת יום הכיפורים גווע כחייל המתבוסס בדמו על שדה הקרב.

"למרות שהוחלט שעדיין לא הגיע הזמן להחליט איפה, הסברנו שהמושב שאנו חושבים להקים צריך להיות בקרבה לשירותים טכניים, ובמרחק סביר מבתי ספר טובים לילדים", מסביר שמעון אביעזר את העיקרון שהנחה את חיפושי האתר שיכיל את הישוב

קופירייטר • כותב שיווקי • סופר צללים

החדש, "הרעיון של משק תעשייתי קטן דורש מדי פעם חלקי חילוף, במקרה של תקלה. ומה קורה אם חסר חרט? אם אנחנו קרובים אנחנו יכולים להגיע לעיר ולטפל בבעיות במהירות. אם נשב ב'חירתק אל טנעק' לא נוכל לעשות את זה. לא רק בגלל תקלות, גם שיווק טוב דורש קרבה לערים, וגם בני נוער שיגיעו איתנו ויגדלו לצידנו דורשים קרבה לבית ספר".

*

תמונה מספר S15M2031624 (נמצאת אצלי, נמסרה במייל על ידי צורי טל – בתמונה מפה שכותרתה 'חורון ד' הצעה למקום כפ"ת', ששימשה ככל הנראה לאיתור מיקום לשילת) - ללא כיתוב

*

שמות אזוריים וישובים שונים עלו בפי כל. קציני חיל הקשר פתחו את מפות מדינת ישראל ואצבעותיהם תרו אחר שטחים פתוחים ופנויים. כך הגיעו לאזור המושבה רעננה, לפני שהוכרזה כעיר ואשר האדמות בה היו פרטיות.

באותה עת רעננה אימצה את חיל הקשר, לפיכך איתרו אנשי הגרעין שטח בן אחד-עשרה דונם ופנו למועצה בבקשה שיקצו את השטח במחיר מתאים ותחל הבניה. מועצת המושבה עודדה את היוזמה, שכן הבינה כי כך יגיעו לרעננה המתפתחת משפחות צעירות שיעלו את איכות החיים בישוב שאוכלוסייתו מבוגרת. "נשקול ונודיע לכם" היתה תגובת המועצה.

במקביל, בעל האדמות, איש זקן ובא בימים, היה מוכן למכור לגרעין את שטחו, ודווקא כשהכול נראה טוב ויפה, בניו של בעל האדמות התערבו, גויסו כמה חקלאים פרטיים שגידלו שם אי אילו גידולים וכולם יחדיו החליטו להכשיל את המהלך. לא חלפו שבעה חודשים, התקבלה תשובה שלילית ועל הגרעין היה להמשיך ולתור את הארץ עד למציאת רעיון חלופי.

"הרעיון המקורי היה לרכוש במושב קיים כמה משקי עזר, כקבוצה" מספרת מלכה וונש, "בהתחלה המהות היתה בכלל המיקום, לא 'וואן מן פקטורי' ולא כפ"ת, אז ניסו את גינתון, אבל שם נבהלו מ'התקפת האינטליגנטים' וסרבו. לא רצו שישנו להם את המושב. דבר דומה קרה אצלנו, כשאני ריכזתי את וועדת קליטה ביקשו שהחדשים יהיו דומיננטיים אבל לא יותר מדי. מגינתון המשיכו לניסיון לרכוש אדמות חקלאיות, אבל שוב הובסו. היה גם ניסיון לקנות אדמות באזור רחובות נס-ציונה שלא צלח ואז שמעון אביעזר הציע להקים מושב חדש באזור המרכז. כיוון שבמרכז אין אדמות חקלאיות, והוא גם ככה לא רצה מושב חקלאי, הוא הציע משהו שיתאים לכולם ועלה הרעיון של מושב תעשייתי".

על הניסיון להתיישבות באזור רחובות נס-ציונה מספר רפי ראובני: "בנס-ציונה היתה גבעה נהדרת שהתאימה לנו מאוד, אבל גם משם העיפו אותנו גם בגלל מריבת אדמות, שרצו להעביר לילדים וכולה, אבל שם כבר קרה משהו חדש, פיתחנו תשתית מסודרת ומתוכננת לגרעין וכל אחד הביא צ'ק על סך אלפיים וחמש-מאות לירות להקמת הצריף או הבית של כל אחד מאיתנו".

אנשי הגרעין למודי הניסיונות לא אמרו נואש והמשיכו לחפש נקודה ראויה להתיישבות, הפעם בשטח שבאזור מודיעין של ימינו. עינם ננעצה בנקודה הנמצאת כיום במפגש רחוב עמק החולה ודרך יאיר פרג שבמודיעין, הנקראת 'ביר-טוויל' ועל כן בחרו לגרעין את השם 'באר טל'. אולם אלוף פיקוד המרכז ערך סיור עם מפות ונציגים מהגרעין, והודיע ש'ביר טוויל' הוא שטח מפורז שאין בכוונתו לאזרח. על כן נקבע סופית 'תל שילטא' הסמוך כמקום המיועד להתיישבות, שנמצא בשטח ההפקר שמחוץ לשטח המפורז, וידוע כיום ככפר החשמונאי.

את הפגישה והסיור הזה זוכרת היטב גליה גל אגוזי לא בגלל תוכנו כמו הודות לנופים שנשקפו ממנו: "זה היה יום חורפי ומסביבנו גבעות ירוקות, כפרים ערביים כמו בית סירה, מידיה, ספא וניעלין,

שדות כלניות, עדרי כבשים עם פעמונים מצלצלים לצווארם, הכל היה ציורי כל כך. למרות זאת את הילדים השארנו אצל סבתם, כדי לא לסכן אותם, בכל זאת עבורנו, תושבי רמת גן באותה תקופה זו היתה ארץ אויב".

*

תמונה (האנדרטה לזכר המ"ה במהלך טקס או בלעדיו) – כיתוב:
על תל שילטא נערכו חלק מהקרבות של מלחמת השחרור ובתוכם,
ב-18 ביולי 1948 נערך קרב 'חירבת כוריכור' בין פלוגה ב' מהגדוד
הראשון של חטיבת יפתח לכוחות הירדניים. בקרב זה נפלו ארבעים
וחמישה (מ"ה) חיילים מכוחותינו. שילת לקחה על עצמה להנציח
את הקרב. את לפיד ההנצחה נושא עמוס ולינסקי: "זה היה קרב
עם תוצאות נוראיות שכמעט נמחק מדפי ההיסטוריה, כנראה בגלל
התוצאות הקשות. בשנים האחרונות חברתי ללוחמים שנותרו, כיום
בני למעלה מתשעים. אחת לשנה אנחנו עורכים טקס גדול, מזמינים
את משפחות הנופלים ואת מי שנותר מהלוחמים לספר את הסיפור.
אלה טקסים קורעי לב". תמונות הנופלים תלויות עד היום במועדון
שילת ולידו מוצבת אנדרטה זו, אליה עולות משפחות הנופלים
ונערכים טקסי הזיכרון לחללי צה"ל.

*

דב עפרון: "כשהיינו אמורים להתיישב באזור שבין רעות למכבים,
ב'ביר טוויל', קמה ועדה לענייני התיישבות בראשות ישראל גלילי
ולא אישרה את המקום. במקום זאת החליטו לעבות את הקו הירוק
מנתניה דרומה". בנוסף דב עפרון מזכיר כי הגבעה עליה יושבת
שילת כיום סומנה שנים רבות לפני כן כמתאימה להתיישבות.
"בשנות השישים נטעו את יער בן שמן והשאירו ממש פה נקודה
לא נטועה. אביה של אשתי, יותר משלושים שנה יערן שהיה אחראי
על מחוז המרכז, אמר כבר אז 'על ההר הזה יקום ישוב'. לנקודה
הזו היו שני יתרונות: קו שביתת הנשק בין הגבול הירדני לישראלי

היה שטח מפורז, ומבחינת הגובה הגבעה שלטה על הציר שבין רעות למכבים, וגם מערבה לכיוון הים".

בשעת התלבטות הציע אבי היוזמה שמעון אביעזר שלושה מקומות אפשריים: האחד באזור לטרון, השני באזור בית נחמיה-בודרוס (כפר ערבי מעבר לקו הירוק, הסמוך לבית נחמיה), והשלישי באזור תל-שילת².

"מראש היה ברור לי שאזור לטרון לא יאושר, אזור בית נחמיה-בודרוס צפוף מידי ולהקים יישוב נוסף בסמיכות כה גבוהה כמו אזור תל שילתא המוצע, כאשר יש מרחבים שוממים, לא בטוח יעבור. אבל האמת היא שמבין כל המקומות רציתי ממש פה, במקום בו שילת בנויה כיום" מדגיש שמעון אביעזר, "הרי עשיתי פה קורס קצינים ואימוני פרט, בנעוריי עשיתי פה עבודות להכשרת כביש 443 ולימים גיליתי שסבא-רבא שלי ייצר פה גבינת עיזים מחלב של הפלאחים באזור".

ההחלטה בדבר מיקומה של שילת טרם התקבלה באופן סופי, אך תרמה לה העובדה כי אזור האימונים של הצבא ננטש והיו מי שרצו למקם יישוב במקומו. זאביק עגור: "הכרתי את האזור מתקופת הצבא. זה היה אזור אימונים, יעד מבוצר, מארבים הוצבו פה נגד חדירת מסתננים, כשהיתה צעדת שלושת הימים בירושלים הצבא השכיב פה מארבים".

אחרי בדיקות רבות ובמסגרת תוכנית 'שבעת הכוכבים' של אריק שרון³, שר החקלאות דאז, הוחלט כי שילת תקום באזור בי היא יושבת כיום.

² לפני שהפך לחירב'ה תל שילטא יושב בתקופת המשנה. אדמותיו היו בבעלות אֶפְנְדִי (תואר כבוד לפקיד בכיר ועשיר) שחי באמריקה.

³ תוכניתו של אריאל שרון הציעה להקים 12 יישובים חדשים ולהרחיב יישובים קיימים כגון: לפיד, טל עירון, בת חפר, כוכב יאיר, ראש העין, שוהם, מודיעין, צורן ועוד. מטרת התוכנית הייתה להגדיל את ריכוז האוכלוסייה היהודית לאורך ציר הגבעות ועל ידי כך להביא לשינוי המאזן הדמוגרפי בין יהודים לערבים באזור. התוכנית המקורית, שהונהגה בשנות ה-60 כללה שבע ערים גדולות.

קופירייטר • כותב שיווקי • סופר צללים

מאחר שבתחילת הדרך קצב ההתקדמות להקמת שילת לא היה משביע רצון, פעלו חברי הגרעין לקידום היוזמה בכל דרך. כך קרה שבטקס העלייה לקרקע של מושב 'אודם' ברמת הגולן, גם הוא מפועלה של תנועת 'העובד הציוני', הופיע רפי ראובני בשם גרעין שילת, שנקרא בעת ההיא 'גרעין באר טל', שמברך בלהט את היישוב החדש, וכחבר בוועד הגרעין מזכיר לכולם את תוכניותיו ובכך גם משיבו לכותרות.

רפי ראובני: "נפל בחלקי הכבוד לייצג את גרעין שילת, ובנאומי הנחרץ, כך אומרים, שכנעתי את ציבור הוועידה שאישרה את הקמת שילת תחת חסותה. הייתי צריך לשכנע אותם כי זו היתה תקופה בה החקלאות לא היתה משהו, וכולם בכו שלא צריך עוד פרונקל חקלאי על המפה. אחד מהטיעונים שלי היה שאנחנו על הגבול וקצת מעבר לגבול עם ירדן, ואמנם מי שהיה שר החקלאות, אריאל שרון, אמר שאם בונים מעבר לגבול מקבלים בתים בחינם".

בינואר של 1976 מוזמנים ראשי הגרעין ל'שיחת גישוש' עם יחיאל אדמוני, מנכ"ל המחלקה להתיישבות של הסוכנות ואיש מפתח ששלט על תקציבים רבים והיה המוציא והמביא לסדר היום של השרים לענייני ההתיישבות. באותו דיון, בו הבהירו שאין בדעת הגרעין להקים ישוב מעבר לקו הירוק התבשרו כי בין כה וכה תקציב היישוב לשנת 1975 אזל, אבל עד אפריל 1976 יעשו כל פעולות התכנון שאינן כרוכות בתקציב.

*

מסמך ארכיון מספר 1865 – כיתוב: פרוטוקול הוועדה לתקצוב הקמת 'באר טל' המפרט את תקצוב הקמת הבתים, תקצוב הקמת מבני הציבור, ועלות תשתיות הפנים והתשתיות החיצוניות

*

אחת הפעולות שאינן כרוכות בתקציב עסקה בחיפוש ואיתור שם לישוב החדש. בתחילה עלה הרעיון לקרוא לישוב הבתולי 'באר-

טל', הצעה שנפסלה לאחר שנמצא כי השם בשימוש, אבל זו לא היתה הסיבה היחידה. ועדת השמות הממשלתית סירבה לתת לישוב שמתעתד לקום ב'תל-שילטא' שם של מקום המצוי במרחק כחמישה קילומטרים ממנו, והגרעין נאלץ לוותר על הרעיון, למורת ליבם של רבים מחברי הגרעין שמצאו כי 'באר טל' מצלצל באוזניהם פשוט נהדר.

במהלך שנת 1976 התכנסה אספת הגרעין בקולנוע מקסים, בין היתר על מנת להציע שמות למושב ולבחון את מידת הפופולריות שלהם. למרבית הפלא לשם 'שילת' הצביעה רק משפחה אחת. הוצע גם השם 'נוף הרים' עבורו הונפו עשר אצבעות. הצעה נוספת לישוב החדש הופיעה בשם 'אתגר', שאף זכה להצבעה של שש-עשרה משפחות, ובמקום הראשון זכה 'עין טל' בו תמכו עשרים משפחות.

במקביל, לסגן שר הביטחון היה עניין להנציח את בן משפחתו והציע לקרוא לישוב על שמו, גם השמות 'חורון' ב' עד ד' עלו ואף התנוססו על מסמכים רשמיים, שעה שבסוכנות היהודית חשבו על משהו אחר לחלוטין והציעו את השם 'מנורה'.

לבסוף כל הרעיונות הללו נדחו והתקבלה החלטה לקרוא לישוב 'שילת', גם מפני שנוסד על ובסמוך לחורבות כפר ערבי בשם 'שילטא' וגם, כפי שהציע אבנר אגוזי, בגלל ראשי התיבות "שבועת י' לנגדי תמיד" או לחילופין "שנית יהודה לא תיפול".

*

מסמך ארכיון 1666 – (הערה לגרפיקאית – לוודא שניתן להבין את הכתוב בעמוד הראשון) כיתוב: עלון גרעין 'באר טל' שזכה לשם 'טל-הד' מציג את החזון, את התלכיד החברתי ואת האחוה האידאלית שפעמה בקרב מייסדי שילת בשנת 1976

*

ביום 28 במרץ 1976 הוזמן עמי ברין לישיבת המליאה של המרכז החקלאי בכפר רופין. "עמי סיפר, דיבר ונאם באירוע על החשיבות והצורך של הקמת המושב באזור, ועל תעשייה והמון ציונות" זוכרת לורי ברין, "בתום דבריו מחיאות כפיים מכל 'הגדולים והחשובים', קם רענן וייץ (יו"ר הסוכנות לשעבר) לחץ את ידו של עמי ואמר: 'עמי – יש לך מושב'".

בשלב זה, כאשר מוגדר מיקום היישוב המדויק כתל שילתא, בצמוד לדרך הפטרוולים על גבול שטח ההפקר עם ירדן, ולאחר שנפסלות שתי הצעות הסרק האחרות להקמת המושב באזור לטרון ובאזור בודרוס, מוטל על אדריכל ערים של הסוכנות בשם גבי קריין לתכנן את עיצוב המחנה הזמני ואת דרכי הגישה.

ואמנם ביום ה-4 במאי, שנת 1976, נציגי הסוכנות מגיעים לאזור, מאתרים את המיקום שיהפוך למיקומה הסופי של שילת, ומתכננים תוכניות להקמת מושב חדש בישראל. התוכניות עוברות לאגף הכשרת הקרקע של קק"ל, שעולה על השטח עם הרכב כלים הנדסיים מרשים, ותוך כמה חודשים משלים את עבודות העפר, את הכנת ארבעים המשטחים למבנים ומאחר שכביש 433 ייסלל רק שש שנים מאוחר יותר, מושלם גם חיבור אתר הישוב הזמני לדרך הפטרוולים המובילה מקברות המכבים.

ביולי 1976 הפרויקט של אביעזר כבר מזמן לא עוד איזה רעיון ערטילאי המקושקש על מפית במסעדת דרכים. אך קצב התקדמות הפרויקט לא תואם את ציפיות אנשי הגרעין. רבים מרגישים כי הקריבו קורבנות אישיים גדולים עבור רעיון שטרם הבשיל ומי יודע מתי יבשיל. נדמה גם שהמחיר האישי שנאלץ לשלם אבי הרעיון והיוזמה כרוך בברירת מחדל: הגשמת החזון או וויתור עליו. כשהוא רואה כי פרויקט חייו זוחל הוא מחליט לעשות מעשה שעולה לו ביוקר רב.

שמעון אביעזר: "הבנתי שזה לא יכול ללכת ככה, פקידי הסוכנות לא ממהרים לשום מקום, אם אין משוגע לדבר כלום לא יזוז, אז

קופירייטר • כותב שיווקי • סופר צללים

עשיתי מה שצריך כדי לצאת לחופשה ללא תשלום מהצבא ביולי '76, למשך שנה שלמה עד שב-78' השתחררתי סופית מהצבא שהיה כור מחצבתי. ראש אכ"א ניסה לשכנע שאחזור, אבל מצפונית לא יכולתי לעזוב את שילת, היו צריכים פה אנשים כדי לבצע עבודות פיזיות... לא היתה לי ברירה אלא להיות איש המעשה, החל מלדאוג להנחת קו המים עד לגדר וכולל גיוס אנשים מהגרעין שיצבעו את עמודי הגדר כדי שלא יחלידו, ושעומדים עד היום... לאנשי הסוכנות יש את כל הזמן שבעולם ושוב הקבוצה תתפרק. כל בעיה הופכת להיות מושא לדיונים ואישורים, אבל בפועל אין לנו כל ארגון מחייב. מי זה הגרעין? מי ומי? זה כבר לא רק מפגשים חברתיים. לחלומות צריך מרכז לפעילות מבין היוזמים...

"אז פרשתי מהצבא ועל הדרך בגיל שלושים ושש ויתרתי על הפנסיה בשביל שילת. הגרעין והסוכנות עזרו להחזיק אותי כלכלית בתקופה הזו והכל כדי שאוכל להזיז קדימה את הבייבי הזה שלי, אבל זה לא ממש שינה את המצב, שתיים-עשרה השנים הראשונות בשילת היו קשות ביותר עבורי ועבור המשפחה, עד כדי כך שנאלצתי לעזוב בשנת 1983 כדי לעבוד במפעל מחוץ לשילת כשכיר... גרנו בדירור הזמני שתיים-עשרה שנים, רק ב-1989 עברנו, אחרי שלא היה לנו כסף לגמור את הבית שלנו".

שעה שארכיטקט של הסוכנות מגבש תוכנית של מחנה זמני, באגף הקרקע מתקבלת החלטה שבית המגורים הבסיסי של הישוב החדש והזמני יהיה 'אשקובית', הלא היא קוביית בטון בת שטח של ארבעים מ"ר. אנשי הגרעין מזדעקים וטוענים כי אין בדעתם להקים ישוב זמני או ישוב מעבר, שכן המדובר בגרעין המכיל משפחות עם ילדים ולא מאחז צבאי.

"זה לא סביר! אנחנו באים מדירות מסודרות, אין לנו כוונה להפוך לחלוצים ומייבשי ביצות עם אישה וילדים קטנים. הציונות והחלוציות תתפוגגנה תוך זמן קצר. הפתרון חייב להיות שונה" קוראים אנשי הגרעין בחדוות צודקים. בניית בתי 'בטון-דבש', כפי שערביי הסביבה נוהגים לבנות זול ומהר את בתיהם, יורד במהירות מעל הפרק, בעיקר מסיבות פוליטיות ובירוקרטיות והקבוצה נותרת עם הצעה שמתקבלת כסבירה יותר ויוצאת מפיו של דוד ברין, אביו של עמי ברין – ייבנו משטחי בטונדות עליהן מחברים בתים עם ברגים.

*

**תמונה – אשקובית לדוגמה מתוך הארכיון או מהאינטרנט –
כיתוב: אשקובית לדוגמה**

*

ואמנם דוד ברין, מנהל עבודה בחברת 'דיור לעולה' של הסוכנות, שמייצרת את הבטונדות של היישוב הזמני, נרתם למשימה. רפי ראובני: "לזכותו יאמר שהוא דאג שה'בטונדות' יבנו היטב ולפי הספר, על בסיס תשתית יסודות טבעיים המורכבים משכבות של חול ואבן".

“הוא השקיע את מלוא מרצו לבנות כראוי” מעידה לורי ברין על חמה, “ועובדה שמאמציו נשאו פרי והבתים שהיו אמורים להתקיים כעשר שנים עומדים על תילם עד היום”.

אבנר אגוזי ז”ל, יוצא ענף תכנון בחיל הקשר, יושב עם אנשי החברה על חלוקה פנימית ותכולה של שני טיפוסים מבני מגורים. עשרים ושמונה דירות של ארבעה חדרים בנות שישים מ”ר ועוד שבעה בתים בני שלושה חדרים וחמישים ושישה מ”ר לזוגות צעירים. המחיר הממוצע לבית, שעומד כעת על שמונים אלף לירות חורג בחמישה עשר אלף לירות מתקציב המגורים של הסוכנות.

אביבה בן ישע: “כיוון שהיו בתים גדולים וקטנים הוחלט באספה הכללית שרק משפחות בעלי שלושה ילדים ומעלה מקבלים את הביתנים הגדולים יותר, אבל היו חמש משפחות שהיה להן ילד אחד שרצו בתים גדולים כי ידעו שהם מתכננים להגדיל את המשפחה בקרוב, אז הם חתמו על ייפוי כוח שיעשו ילד נוסף תוך שנה. לזכותם יאמר שכולם עמדו במילתם... למרות הקשיים”.

גליה גל אגוזי: “כשהתבקשנו לבחור מבנים למגורים בין מבני עץ או קרוואנים למבני בטון, נסעתי עם אבנר לבדוק את העניין והחלטנו על מה שמכונה ‘לול משופר’, שבמקור נראה כמבנה שמיועד לתרנגולות, שקירותיו החיצוניים יצוקים בטון ועל החלוקה הפנימית היה עלינו לדון. אז אנחנו, שלוש המשפחות שהגו את רעיון הקמת הישוב, התישבנו אצלנו בסלון ברמת גן ותכננו יחדיו את החלוקה הפנימית של הבתים... באיזה שלב דרשתי שיהיה כיור בשירותים. לבסוף הוחלט נגד משיקולי תקציב, אבל הביתנים ארוכים עד היום בגלל הדרישה הזו שלי... ואז יום אחד הגיעו טרקטורים ליישר את השטח, שהיה מלא בסלעים ענקיים וכמה עצי חרוב, והקימו עשרים וחמישה מבנים. הקפידו לבנות אותם קרוב אחד לשני על מנת לגבש את האנשים... במקביל

קופירייטר • כותב שיווקי • סופר צללים

אבנר לחץ על כך שיניחו בולדרים בין המבנים כדי לא לאפשר לרכבים להיכנס וכדי שהילדים יוכלו לשחק בלי לחשוש מרכבים. למרות שבהתחלה קיללו אותנו כי זה דרש מאנשים לרוץ עם סלי קניות ברגל בסוף כולם נהנו מההחלטה הזו."

*

מסמך ארכיון 1879 – כיתוב: מכתב "השתתפות גרעין שילת בהוצאות ההתיישבות" ששלח שמעון אביעזר בשנת 1976 למחלקת ההתיישבות בסוכנות היהודית

*

על אף החריגה הקלה בתקציב חברי הגרעין מתבקשים לאשר את התכנון לרבות את דרישת הסוכנות מהתושבים לממן את ציפוי הבטונדות לבידוד ואת התקנת התריסים. ואמנם לאחר שמתקבל האישור הקולקטיבי ביוני 1976 גרעין שילת כבר מגיע לסיכום על סוג הבתים, התכנון ועל הקמת בן הכלאיים שמכונה 'מחנה זמני' ובספטמבר מוקמים הבתים על ידי 'דיור לעולה', בהתאם להמלצתו של עמי ברין.

מלכה ורוני וונש: "הסוכנות אמרה אם אתם רוצים בתים יותר גדולים צריך לשלם ולאור הפתרון היקר דרשה מכל משפחה כחמישה-עשר אלף לירות כהשתתפות בהוצאות, ואמנם כל משפחה שילמה, למרות שהיו לא מעט שפרשו מהגרעין בשל כך".

אביבה בן ישע: "אבנר אגוזי לקח את הפרויקט של הבתים הזמניים ואמר שצריך בתים אמיתיים, לא אשקוביות של חדר אחד. הוא השקיע הרבה זמן ואנרגיה בוויכוח עם הרשויות לתכנון הבית ובתכנון עצמו. זו גם הסיבה שגבו מאיתנו תוספת של חמש-עשרה אלף לירות, כי זה היה כבר בית. באותה תקופה אפשר היה לקנות ברמת גן דירת חדר וחצי תמורת שמונים-וחמש אלף לירות. אנחנו שילמנו בשילת שישית מדירת שני חדרים ברחוב הקישון בתל אביב".

*

תמונת ארכיון 1805 – כיתוב: יוני 1977 בעת הקמת בתי הישוב הזמני

*

הביתנים שתוכננו להיות זמניים, עשויים פלטות של גבס, צמר בידוד וגג רעפים מאזבסט. מלאכת בנייתם לא הסתיימה לפני ששמעון אביעזר שכר קבלן להתזת צבע לבן על הקירות החיצוניים של הביתנים, שמחזיקים מראה וצורה עד עצם היום הזה. ואמנם את העובדה שיחזיקו מעמד כל כך הרבה שנים ויהיו בתים טובים ואהובים גם על הילדים ועל הנכדים אף אחד לא שיער אז.

איציק בן ישע התרשם במיוחד מכושר הבידוד של המבנים הזמניים: "הקירות היו מבודדים עם צמר סלעים. הבידוד האקוסטי והתרמי היו כל כך מוצלחים עד שדפיקה על הקיר מחדר השינה של הבת נשמע רק דרך המסדרון. אלו היו בתים קטנים, חמודים, מבודדים מצוין והיה נפלא לגור בבתי האלה... הנה לבת שלנו יש בית בהרחבה, אבל היא מעדיפה עדיין לגור שם בגלל שהילדים מסתובבים שם חופשי, ויש אווירה קיבוצית בלי המחיר של שיתוף כלכלי".

יוסי ודורית שניידר: "היפה בבתי האלה היה שאמרו שהם לא יחזיקו מעמד, אבל גם אחרי שהתחלפו בהם שלושה או ארבעה דיירים ועברו כל כך הרבה שנים, הם עדיין עומדים, והילדים של כולנו גרים בהם למרות שהרצפה לא ישרה והטרמיטים קופצים מלמטה... אבל זה היה כיף, חוויה קיבוצית".

כעת נערכה הגרלת הבתים בין המתיישבים הראשונים. "אנחנו הגרלנו את מספר 1" נזכר רפי ראובני, "העיקרון היה שכל משפחה עם ילד אחד תקבל בית עם שניים וחצי חדרים ומשפחות עם יותר מקבלות ביתן עם חדר נוסף".

*

תמונה – (צילום מאחד הסיורים בשטח - מוצג במזכירות שילת) –
כיתוב: אלכס רקובר ושמעון אביעזר בסיור בשטח בו תקום שילת
ולצידם אבנר אגוזי, עמי ברין ואליהו אלקלעי, מנהל האזור מטעם
הסוכנות שסייע רבות להקמת שילת

*

גליה גל אגוזי: "הרבה משפחות צעירות גרות שם ולא רוצות לעזוב בגלל החברה והילדים... היום כמו אז, היה גיבוש במקום, אני זוכרת שהורדתי כביסה של שכנות כי היו בעבודה ובדיוק ירד גשם... פעם מישהי מקצה אחר של הישוב באה אלי וביקשה אבקת כביסה. זה מאוד שימח אותי – הזדמנות לעזרה הדדית! בקיץ הילדים השתכשכו יחד בבריכה המתנפחת, הקמנו סוכה יחד, כל אחד הביא כיבוד, ערבי תרבות עם שירה ואקורדיון, חידונים, הכל ביחד".

מאחר שהבלטות של האשקוביות היו מונחות על חול, מתחתיו כורכר ואדמת בור, תושבים רבים מצאו שהבלטות עולות ויורדות ומביאות איתן את 'כל טוב' הארץ ויצוריו. "אפשר היה לשמוע את שתיקת האדמה בין החורים בבלטות" נזכר איציק בן ישע, "לשטוף בית כזה לא היה בעיה, כי הכל מחלחל מטה בין הבלטות. היו משפחות עם בלטות ישירות ואחרים עם הרים וגבעות - כמו אצלנו - הרצפה של ארון המטבח קרסה, הדיקט ירד למטה ונהיה חור מתחת לארון המטבח. יום אחד הגיע נחש הביתה, נכנס לארון ונעלם מתחת לרצפה. לפני שאביבה נכנסה למטבח היא ווידאה שהארון סגור ושאני נמצא לידה".

גליה גל אגוזי: "בגלל שהבלטות היו מונחות על חול, לפעמים יצאו מתוכן כל מיני יצורים. יום אחד דורון בני, אז ילד קטן, התחיל לצרוח צרחות מטורפות. רצתי לרופא, הוצאתי אותו ממיטתו וביקשתי שיבוא מהר לבדוק מה קרה. הוא הגיע ומצא על רגלו

עקיצה של עקרב. כשניערנו את השמיכה של דורון מצאנו עקרב קטנטן שרק נולד".

לאחר שהוקמו הבתים הגיעה העת להקמת תשתיות כגון מים, ביוב וחשמל, משיכת קו מים מבאר בעמק איילון והכנת מאגר מים גרביטציוני, אך בשל השטח הסלעי הערכת המהנדסים לעלות הפרויקט מתייקרת ועומדת על שמונה מאות אלף לירות, כפול מההערכה המוקדמת. כשראש מחלקת ההתיישבות, רענן וייץ ז"ל, מגיע לביקור על התל שיהפוך לשילת הוא נשמע מסנן מבין שינוי בציניות: "תפרתם פה יופי של מעיל, אבל לא נשאר כסף לכפתורים".

שמעון אביעזר: "פתאום נראה כאילו כל הפרויקט נתקע בגלל מחסור בכסף, אף אחד לא העלה על דעתו שזה מה שיהיה... בנסיבות אלה וללא כל ידע מוקדם בהנדסת ביוב, בעצה ותמיכה של אנשי הסוכנות, לקחתי על עצמי ללמוד את העניין והגעתי להסכמה עם הסוכנות שאנחנו, אנשי הגרעין נבצע את תשתית הביוב על פי התוכניות שלהם, אבל עם שינויים שמתחייבים מהתנאים בשטח. ואז התיישבתי ללמוד איך מתכננים מערכת ביוב. מאור ראשון עד אחרון עבדתי עם קבלן שהסוכנות סיפקה, חצבנו בסלע עם קומפרסור וקבענו מחיר ליחידה לפי מטר חפירה, מטר חציבה, מטר בריכה ומפל בגדלים שונים. לפי המצב בחרנו נתיבים ושיניתי את התוכנית כך שיהיה לנו הכי זול לבצע את הפרויקט. בפועל שילמנו על הכל פר-יוניט, בצורה כזו חסכנו ארבע מאות אלף לירות. רק כך יכולנו לממש את הקמת שילת".

לאחר שהחסם העיקרי להקמת שילת הוסר מעל פני השטח ונשטף במערכת הביוב החדשה, נותר 'רק' לטפל בהתקנת חיבור חשמל עתידי, להניח קו רדיו וטלפון חד ערוצי ועוד ועוד, "אבל ניתן בוודאות לקבוע ששילת לא היתה יכולה להגיע לשלב של עליה על

קופירייטר • כותב שיווקי • סופר צללים

הקרקע, במועד שעלתה, ללא הפתרון האמיץ של ניהול עצמי של הפרויקט הזה" מסכם שמעון אביעזר.

כפי שחלוצי הגליל והעמק הפריחו את שממת הארץ, ממש כך ישתפו פעולה הם, אנשי הגרעין, בכל כוחם, בהתלהבות ובמסירות הנפש, בחרישת תלמי הרוח ובהפרחת השממה השילתית. מנוי וגמור עימם שכך יהיה. כמאמר הלל הזקן: "וּבְמָקוֹם שְׂאִין אֲנָשִׁים הַשְׁתַּדֵּל לְהִיּוֹת אִישׁ".

מבצעים גדולים ומשותפים ביצעו בכוחות משותפים בני המושב שבדרך. האחד היה כרוך בהנחת צינור ביוב ממרומי הגבעה עד למרגלות הוואדי ואחר להקמת גדר היקפית. על מנת להקיף את שילת בגדר יצאו בקיץ 1977 כמה מחברי הגרעין למשימת הסבר ושכנוע לא פשוטה, כך מספר רפי ראובני: "אבנר אגוזי ואני הלכנו לצה"ל ובקשנו שיעזרו ויאשרו את הקמת הגדר ההיקפית, כי הישוב מוקף בישובים ערביים, בזמן שבני הישובים הדתיים אמרו 'שהערבים יעשו גדרות, למה אנחנו?' אבל אנחנו עמדנו על שלנו".

גליה גל אגוזי זוכרת את התעקשותו של בעלה בעניין הגדר. "בהתחלה עשו להם בעיות עם זה, לא הסכימו להקים אותה מיד, אבל אבנר התעקש ואמר 'לא מעלה אנשים לגבעה הזו עד שלא תהיה פה גדר', ניסו להתחכם ואמרו לו 'תעלו, נקים אחר כך', אבל הוא בשלו: 'לא עולה עד שאין גדר'".

שמעון אביעזר: "לאחר שנגמר התקציב לפריצת תוואי לגדר הישוב ודרך צמודה לו, נרתם אלוף פיקוד מרכז, יונה אפרת ז"ל, שבביקור בשילת הצגתי לו את הבעיה. הוא הטיל על בית הספר להנדסה קרבית לפרוץ את התוואי במסגרת אימון ולהכשיר את הדרך סובבת גדר עתידית לישוב. הוא לנצח ייזכר לטובה. בזכותו היתה לנו תחושת הביטחון לחיות מוגנים בתוך גדר עם אפשרות גישה מהירה עם רכב".

ואמנם באחת השבתות במאמץ משותף הונחו היסודות לבניית גדר, הועמדו עמודי הזווית ונמתחו הרשתות. כעת הוחלט שגם צריך לצבוע אותה כדי שלא תחליד וכולם התגייסו. בשבת של ה-3 ביולי, שנת 1977, עשרות ידיים שיתפו פעולה כדי להקים תשתית לחמש החממות הראשונות בשילת, כולן קמו יחדיו בשבת אחת, תוך הפגנת סולידריות המתאימה למייסדי מושב אחד עם חלום אחד.

"שני מבצעים גדולים ומשותפים בצענו במושב" זוכר יעקב אשכנזי, הראשון הקמת תשתית לחמשת החממות הראשונות והשני היה הנחת צינור ביוב ממרומי הגבעה עד למרגלות הוואדי. לא אשכח את כאבי הגב שסבלנו אחרי המבצע".

"התרשמנו מנכונות החבורה, שכולם התגייסו ובאו לעזור בבניית החממות" מספר אלון יד שלום, "היתה חשיבות גדולה לעניין, כי לא היה שום דבר אחר שמציין ומוכיח שבאמת באנו לפעילות חקלאית או יצרנית במקום. זה היה חשוב לנראות העניין".

"אביעזר אמר שזה יהיה כמו לגו" נזכרים רותי וניקי שמעוני, "בעיקר הגברים טיפסו על סולמות, הרימו והרכיבו את הקשתות של החממות, סגרו ברגים, והכל היה לגו כמו ששמעון אמר. אחרי זה החלטנו להקים מחסנים ואחר כך היה גיוס להבאת אדני רכבת ששימשו כעמודים לסככות, והכל הודות לעזרה הדדית בין שכנים".

מבצע אדני הרכבת עלה לחלק מתושבי שילת הצעירים ביוקר. כשמצאו חברי המושב ערמת אדני רכבת ליד תחנת משטרה בריטית ישנה בבית שמש, והגיעו על מנת להעמיסם לתמיכה בסככות המרפסת שהוסיפו לבתי הבטונדות, נתפס על ידי שוטר והואשם בגניבה דווקא אורן יד-שלום, אז בן השש-עשרה.

"הוא נסע עם אפי גליקמן כדי להעמיס את האדנים, כמו כולם, ולאחר שנתפס השופט גזר עליו לכתוב חיבור על 'למה לא להשתמש בציוד שאתה לא יודע של מי הוא'" נזכר אביו אלון יד שלום, "לא היה אכפת לי מהחיבור אלא רק שלא ירשם לו מעשה

פלילי. השופט קבל את זה, התחשב בגילו הצעיר וביקש חיבור בתמורה".

*

מסמך ארכיון 1661 (הערה לגרפיקאית - להציג את עמוד הסריקה השני, המסומן כעמוד 1 וחתום בתחתיתו ע"י מזכירות שילת) – כיתוב: 1 ביוני 1977: מזכירות שילת מציגה את בחינת המצב רגע לפני העליה לקרקע

*

שעה שנדמה לרבים שעלייתם לקרקע של בני 'הגרעין הגרעיני' היתה מובנת מאליה, מגלה גליה גל אגוזי אחרת: "שבוע לפני העליה לקרקע היתה משפחה שהחליטה שמלחיץ אותה לעלות, אז אבנר אמר לי 'תשמעי, אם גם את מחליטה שאת לא רוצה אני מקבל ולא נעלה'. הפעלתי שיקול דעת, ובגלל שהיתה אווירה של עזרה הדדית, של יחד ותחושה חזקה של עשיה ושליחות אמרתי הכל בסדר ועלינו לקרקע".

ב-15 לאוגוסט 1977 עלה הישוב לקרקע. מתוך גרעין צפוף הרבה יותר הגיעו להתיישבות רק שבע, אליהן הצטרפו אט-אט שמונה עשרה משפחות נוספות. הישוב החדש אוכלס על ידי עשרים ושש משפחות שנצברו למאה תושבים, כמחציתם ילדים בגילאים שונים. בין מקצועות הנשים נמצאו שלושים אחוז מחנכות, עשרה אחוז במקצועות הרפואה, עשרה אחוז בעלות מקצועות טכניים וחמישה עשר אחוז עסקו בפקידות ובמקצועות נוספים.

*

תמונת ארכיון 1563 – כיתוב: ההזמנה לטקס העליה לקרקע שנשלחה לכל מאן דבעי

*

"הבתים היו מוכנים, דרך העפר מקברות המכבים היתה מטושטשת אך מזמינה, שבילי האדמה בין הבתים עוד לא רמזו על עומק הבוץ

שיהיה שם בחורף, הגנרטור החדש טרטר בעליצות ופרופסור גולדהמר, רופא נוירולוג, נצפה דרך חלון ביתו כשהוא אוחז במברג בחוסר אונים, מנסה להרכיב כוננית, שהעדיפה כנראה נגר על פרופסור" כתב איציק בן ישע.

*

**תמונת ארכיון 923 – כיתוב: הופעת הילדים בטקס העליה לקרקע
בשנת 1977**

*

את טקס העלייה לקרקע זוכרים רותי וניקי שמעוני כמרגש ביותר. "הזמנו אורחים אישיים רבים והטקס נערך על גבעה שהוכשרה במיוחד לטובת הטקס, מערבית לבריכה שהוקמה שנים רבות אחר כך. אפשר היה לראות משם את כל הבתים שכבר קמו".

*

**תמונת ארכיון 922 – כיתוב: חלק מקהל המכובדים שנכת בטקס
העליה לקרקע**

*

בנות ובני הגרעין, חבריהם ומשפחותיהם צפו והאזינו לברכות שנשאו ראשי התנועה המיישבת, קטע אמנותי שהכינו הילדים והאזינו לשירתם של "שלושת הטנורים", מקהלה שהוקמה במיוחד לרגל הטקס והורכבה משלושה גברים מוזיקליים חברי האגודה: חיים סולומון, דב עפרון ויוחנן הכט.

*

**תמונת ארכיון 1821 – כיתוב: טקס העליה לקרקע. חודשיים לאחר
שהמשפחות הראשונות התיישבו נערך הטקס הרשמי להקמת
שילת**

*

בזמן העליה לקרקע מחנה המגורים הזמני היה מוכן, אזור התעשייה היה בשלבי בניה והשלב הראשון של החממות היה מוכן לשתילה. כעת עיקר הפעילות הכלכלית התרכז בחקלאות, שעה שהפעילות בתעשייה התעכבה בשל ההמתנה להשלמת מבני התעשייה, לאישורי הפרויקטים ולחיבור למערכת החשמל שהתרחש רק בשנת 1979.

כשהוכרז הישוב החדש באופן רשמי הגיע גם הזמן למנות לו מזכיר ראשון. אחרי שעסק בכך כמה שנים ברציפות, מאפריל 1974 ועד טרום העלייה על הקרקע, במהלכן היה דומיננטי בייזום ובהקמת שילת, שמעון אביעזר התפטר מתפקידו כמזכיר ומספר: "המלצתי על חבר שזה מקרוב הצטרף לגרעין, יוחנן הכט. רציתי שימשיך לנהל את הטעון פיזית להשלמה, סלילת שבילים במחנה הזמני, ציפוי והרחבת האספלט, הפעלת הצרכנייה בבעלות האגודה ויעמוד על הדרישה מהסוכנות לצפות אספלט ברוחב שלושה עד ארבעה מטרים את כביש הגישה מקברות המכבים עד לצומת החממות".

יוחנן הכט, אז ביוכימאי שעסק בשיווק של ביו-כימיקלים, שבמילא ביקש להחליף מקום עבודה, מתאר את מינויו כמזכיר הרשמי הראשון של שילת: "חודש אחרי שנכנסנו לגרעין נראיתי להם בחור טוב, באו אלי ואמרו 'שמע, יש לך השכלה, אתה נראה אדם רציני, אולי אתה מוכן להיות מזכיר המושב?', שאלתי 'מה זה?' והגעתי לקורס של רכזי משק ומזכירים של מושבים, שם נפגשתי עם הרבה מזכירים וגזברים, למדתי מהם מה זה מושב, איך מנהלים אותו, איזה וועדות פועלות בו והבנתי את המשמעות של אגודה שיתופית... פרנסה של ממש לא ראיתי מזה, אי אז פרנסתו של מזכיר היתה עלובה, למרות שהיום היא הרבה יותר גבוהה, אבל הסכמתי... עד שראיתי באיזה קושי זה כרוך".

קופירייטר • כותב שיווקי • סופר צללים

כך או אחרת יוחנן הכט התמסר לתפקיד ושימש מזכיר שילת הראשון משנת 1977 עד 1981. "היו לי אז פגישות רבות עם מנהל החבל, אליהו אלקלעי, שקיימתי בזהירות רבה, כי על המצח שלי התנוסס השלט 'נציג העשירים', זה היה הכינוי שלנו - 'העשירים', כנראה בגלל שרובנו היינו בני שלושים וארבעים ולא בני עשרים כמו החלוצים שהקימו ישובים פעם, וכי כבר היה לנו רכוש כלשהו, היו לנו בתים, וזה הפך אותנו לעשירים כביכול".

בתחילת 1977 שילת רושמת אגודה שיתופית ובה חמש משפחות מייסדות: וונש, אגוזי, ברין, ראובני ואביעזר. הלכה למעשה הם האגודה וכל היתר מועמדים. עד מאי 1978 כללה 'אגודת העשירים' כעשרים וחמש משפחות, שמונה נוספות הצטרפו מאוחר יותר כתושבים, אך לא כחברי אגודה, ומספר החברים נחתם בסוף שנות השמונים, כאשר הצטרפו לשילת כעשר משפחות נוספות.

רותי שמעוני היתה אז חברה בוועדת הקליטה: "היו משפחות משילת שעברו לישוב הקבע, התפנו עשרה בתים בישוב הישן ורצינו לקבל עשר משפחות נוספות במקומן. כבר בהתחלה אמרנו שאי אפשר להבטיח להם דבר, לא חקלאות ולא תעשייה, אבל נשתדל לפעול למענם בסוכנות. הם קיבלו את הדברים כאילו הבטחנו להם את זה, נלחמו על זכותם לקבל ואמנם בסופו של דבר קיבלו שוויון מלא".

עם זאת לא כל המשפחות שביקשו להתקבל אמנם התקבלו. על פי פרוטוקול ועדת הקליטה ממאי של שנת 1983 מבין ארבעים וארבע משפחות שרואיינו חמש-עשרה הועברו להמשך טיפול, באחת-עשרה מהן הופסק הטיפול וחמש משפחות נחשבו חריגות.

בין הסיבות העיקריות לדחייתן של חלק מהמשפחות - חוסר בפרויקט ממשי, אור לעובדה שוועד המושב הורה לוועדת הקליטה על המשך קיום התנאי לנוהל קבלת המועמדים, שהוחל כבר בימיו

הראשונים של המושב - הגשת פרויקט ובחינתו על ידי הוועדה
החקלאית והתעשייתית.

*

צילום מתוך מסמך ארכיון 1576 (הערה לגרפיקאית – לחתוך
ולהציג את החלק התחתון מהעמוד הראשון של המסמך בו מופיע
פירוט קליטת המשפחות מהקמת המושב ועד 1987) – כיתוב:
סיכום קליטת משפחות בשילת, מתוך מסמך העשור לעליית שילת
לקרקע, שנכתב בספטמבר 1987

*

עת עלו לקרקע והפכו לחלק בלתי נפרד מהנוף הקדום, חיכתה לתושבי שילת המציאות בצורת גבעת טרשים בתולית. "מצאנו פה המון עצי חרוב, בולדרים חשופים ושממה" נזכרים ורדית ודב עפרון, "כשבאנו הנה לא היה עשב כי העזים של הערבים שחיו פה עשרות שנים אכלו את הכל והותירו סלעים חשופים... לא היה פה חשמל, לא טלפון, לא דרך גישה ובלי סוף זכוכים גדולים, שהם הסיבה לכך שהלולים פה שודרגו עם רשתות".

במקביל נרשמו חיכוכים הולכים וגוברים בנוגע לשאלות כמו "מי יעמוד בראש האגודה". אחת ההתלבטויות שעמדה על הפרק עסקה בשאלה האם שילת תהיה מושב שיתופי לרבות כלכלה משותפת לכולם, בדומה לקיבוץ, או מושב עובדים בלבד. רותי וניקי שמעוני: "לאבנר אגוזי היה חזון קיבוצי. למשל, הוא נורא רצה שאם למשפחה יש ילד לא בסדר כולם ישתתפו בעזרה, אז עלתה הצעה לעשות את שילת למושב שיתופי של ממש, אבל זו הצעה שלבסוף ירדה מהפרק".

*

תמונת ארכיון 918 – כיתוב: במהלך אחד מהפיקניקים של בני הגרעין

*

שאלת ה'שיתופיות או לא' חרצה סדקים ופילגה מחנות בתוך המושב החדש. היו שהלכו קוממיות לצד אחד ויש שהתנגדו להם מצד שני עד שניחר גרונם. בסוף עוד יום ויכוחים כולם נרדמו במיטותיהם הלומי עייפות.

אבל לא רק מחנאות איימה להתיש את המתדיישים החדשים, תלאות רבות מסוג אחר לחלוטין עוד ציפו להם. הרי חלקם עזבו

דירות גדולות ומרווחות בעיר, אספו את מטלטליהם, שניים או שלושה ילדים ויצאו ל'פיקניק' של חיייהם. יעקב אשכנזי: "היתה לי דירה של מאה ועשרים מ"ר בבית ים, גדולה ויפה ולא היינו בדיוק ילדים, אני הייתי בן שלושים ושבע עם קריירה של מהנדס בכיר".

בכולם נחקק עיקרון יסוד על פיו ישמרו המעגלים החברתיים שנוצרו לפני הצטרפותם לשילת, גם אם הדבר יהיה כרוך בקשיים. למרות שהמרחק משילת לתל אביב, לירושלים ולערים מרכזיות אחרות היה ונותר במרחק כחצי שעת נסיעה, הבידוד של הישוב הפך אותו ל'שכוח אל', שחברים נרתעו מלהגיע אליו. "אם באו לבקר אותנו אמרו השתגעתם? איפה עברתם לגור?" נזכרת מלכה עגור, ומוסיפה כי הספינה לחיי המושב במהירות, "בסופו של דבר נהנינו מהמקום על אף היותו מבודד, הבנות התחברו במהירות והשתלבו במסגרות החינוכיות. לאט לאט נמצאו הפתרונות שאפשרו לי לחזור למקום עבודתי לאחר היעדרות ממושכת. גם אם לא הורגלתי לחיים קהילתיים כל כך צמודים, בישוב מבודד עם חבורה מצומצמת, האנשים הכניסו אותי מהר מאוד לעשייה חברתית. במרוצת הזמנים לקחתי חלק בוועדות השונות לפי תחומי העניין שלי: חינוך, תרבות, קליטה. אהבתי במיוחד את הפעילות בוועדת התרבות".

זאביק עגור: "היו שאמרו לי 'חשבתי שאתה אדם רציני ואחראי', אבל לקחת אישה וילדה לקצה העולם, אבל מבחינתי זו היתה הגשמת חלום. אמנם הבתים לא היו מחוברים אפילו לשבילים, על צלע הר קָרָח, עם עץ חרוב בודד במרכז וצריך לנסוע למכולת בלוד בדרכי העפר כדי להביא מצרכים, אבל סוף כל סוף התחברנו לאדמה".

גליה גל אגוזי: "ימים אחדים לפני שעברנו באנו להניח אבני מדרכה סביב הבית והזמנו לביקור תייר מארצות הברית. כשהגענו הוא התיישב על האדמה ואמר "In the middle of nowhere" וביקש לחזור העירה כשהוא מבוהל מאוד".

קופירייטר • כותב שיווקי • סופר צללים

יערה אביעזר: "ידענו שנהיה ישוב מבודד. די מהר התברר שכפר רות הולכים לעלות בערך איתנו, אך גם הם היו קבוצה קטנה. בסך הכל היינו כחמישים משפחות בכל האזור, חלק מהן אפילו בלי ילדים. זאת היתה תקופה שזיהינו כל מכונית שעוברת. אם היה מישהו שלא מהסביבה תכף ידענו, למרות שהקשרים עם כפר רות לא היו הדוקים".

מלכה וונש מספרת על יוזמה שהעתיקה מהקיבוץ של בעלה, שדה נחמיה: "חודשים לפני העליה לקרקע את כל ימי ההולדת והפעילות החברתית חגגנו על הגבעה שליד המזכירות תחת עץ החרוב. יכולנו לעשות זאת ביתר קלות כשהגיעה הדרישה הכספית להוסיף כסף תמורת בתים זמניים טובים יותר, ומשפחות רבות פרשו בשל כך. כשהצטמק הגרעין לחמישים משפחות היתה זו מעין ברכה, כיון שבדיוק אז החלנו במסורת חגיגת חגי ישראל וימי ההולדת תחת החרוב הגדול, שליד המועדון הישן כיום. פתאום היה מקום לעשות את זה... כיוון שלא היה שום עץ או שיח בשטח העבודה במחנה הזמני, למעט אותו חרוב, יכולנו לראות מחג לחג כיצד היישוב נבנה, תשתיות נפרשות ובתים קמים, כאשר שמעון אביעזר מנהל ומפקח בהתנדבות על כל האופרציה".

*

תמונת ארכיון 1792 (לקחת רק את החלק העליון בו מופיעה תמונת הבתים עם הכיתוב תחתם – לחתוך החוצה את כתב היד במעלה התמונה) – כיתוב: פורסם בחול המועד פסח, יום שלישי, 3 באפריל 1977

*

בשל היעדר מכולת מסודרת הוחלט לשלם הוצאות רכב לחבר מהאגודה שייקח על עצמו את הבאת התוצרת לצרכנייה שילתית שתקום. כך קרה שחברים נסענו לסוכנות היהודית על מנת לקבל אישור על כך ששילת הוא יישוב קבע ולא איזו היאחזות זמנית, נבדקה כדאיות הקמת הצרכנייה ולבסוף הוגשה בקשה לקבלת

אישור תקציב למיזם. כשהוקמה הצרכנייה ניהלו אותה אפי ושוש גליקמן שנעזרו בחברים משילת בכל פעם שנדרשה ספירת מלאי ידנית. המחזור החודשי שנרשם בה באוקטובר 1977 הצביע על ארבעים אלף לירות טבין ותקילין.

*

מסמך ארכיון 989 – הערה לגרפיקאית: להעלים את כיתוב פרטי התאריך מעל כותרת הכתבה, וגם את הטקסט הלא קשור בתחתיתה – כיתוב: 13 בפברואר 1978, עיתון 'דבר'

*

וועדות רבות קמו כפטריות אחרי הגשם. ביניהן ועדת חינוך ותרבות, ועדת קליטה, ועדת מתאר, ועדה לצרכנייה וועדת עבודה שניהלה את הטיפול השותף בנושא האחזקה של המושב. לעתים התקבל הרושם שהיו בשילת יותר ועדות מתושבים. לכל ועדה היה יושב ראש, רכז או רכזת שטיפלו וקידמו את נושא הוועדה שלהם ודווחו למזכירות המושב על פעולות הוועדה, שכן כל המגעים הרשמיים עם גופי החוץ נעשו באמצעות נציגי הוועדות במזכירות.

כך למשל הוטל נושא קידום התעשייה והחקלאות במושב על המזכירות, לאור חשיבות הנושא. במקביל מונתה ועדת עבודה, לניהול ולטיפול שוטף בנושא האחזקה של המושב, כגון מים, חשמל, ביוב, גדר, מבנים לא מאוישים, גינון, ניקיון, גיוסים וכיוצא באלה.

”החברים השתלבו בוועדות שונות, כל אחד על פי כישוריו” מאשרת מירי קליין, ”בפגישות השונות דנו בנושאים שהיו על הפרק וניסו לקדם את הרעיונות שעלו בצורה המיטבית. יש לציין, כי כמו כל דבר ראשוני, היו ויכוחים וחילוקי דעות. אני זוכרת ישיבות סוערות וקולניות של חברי המושב, אשר דנו בנושאים שהיו על סדר היום. זו דרכה של דמוקרטיה ושל תהליכים ראשוניים, וזה מאפיין

מפגשים בין אנשים טובים, אכפתיים ומוכשרים, אשר רוצים הכי טוב, וכל אחד חושב שדעתו היא הנכונה והמתאימה ביותר."

בין דיוני ועדה זו או אחרת התקבלה החלטה על הקמת מערך שמירה בימי החול מהשעה שמונה בבוקר עד ארבע אחר הצהריים. במסגרת תפקידם הוטלו על השומרים עבודות חצר שונות בהשגחת ועדת העבודה. ואמנם מוסד השמירה פתח את שעריו ביום ה-5 באוקטובר של שנת 1977, לרבות בקשה ואזהרה – כל חבר מחויב בשמונה שעות שמירה בחודש ומי שלא יופיע לשמירה שיועדה לו צפוי לקנס בסך חמשת-אלפים לירות.

רשימת שמירה אורגנה במהירות, אך מחסור בכוח אדם העיב עליה. כאשר מנה הגרעין כעשרים משפחות היו בנות ובני שילת לכמות פחותה מהדרוש למילוי רשימת שמירה נסבלת. "בהתחלה אנחנו שמרנו לפני שהיתה פה שמירה מסודרת" מספרים מלכה ורוני וונש, "כל אחד נתן שעתיים או שלוש של סיורים, כי פה ושם היו פה גניבות, לא יודעים מאיפה, כנראה הגיעו כמה מסוממים מלוד".

"האמת זה היה חשוב, כי זה נתן לנו תחושת מוגנות" מספרת מירי קליין, "מצד אחד, התפקיד הזה היה מעייף ומתיש, אבל מצד שני הרגשנו את האחריות המשותפת, את האכפתיות, את ה'יחד'. אני זוכרת פעמים שבהם הצטרפתי לאותן שמירות בלילה. הייתה תחושה של חלוציות, של רומנטיקה, לטייל לאור הירח, להקשיב בדריכות לכל רעש, חוויה שהיום נראית לי ייחודית וראשונית".

"אני שמרתי במקום אבנר בלילות, כשהיה עייף" מספרת בעוז גליה גל אגוזי, "אישה יחידה ששמרה בלילה למרות מחאת הוועד שטען כי אישה לא אמורה לשמור, אבל כמובן שהמשכתי לשמור. אז לא היה שומר בכניסה לבית הספר בו עבדתי לכן נבחרו חמישה מורים ומורות לשאת אקדח יום-יום במהלך כל יום הלימודים. חזרתי משיבות מורים בלוד בשעה עשר או אחת-עשרה בלילה, עם אקדח טעון על הברכיים, חלונות סגורים והרבה תעוזה. ההרגשה היתה טובה – אני יכולה! את האקדח והמטווחים קבלתי ממשרד

החינוך כמורה. התיק עם האקדח היה צמוד אלי גם בשירותים. שלחו אותנו למטווחים בצורה מסודרת וקלעתי בו בדיוק רב. כשטווחנו בשילת הגברים הרגישו מאוימים לנגד הקליעות המדויקות שלי".

בתקופה בה מבני התעשייה היו רק מריחת צבע הטוש על נייר שרטוט, הגרעין נזעק למהלכי גיוס. בדחיפות וללא דיחוי גויסו כחמישה חברים חדשים, כולם חקלאים. הסיבה העיקרית לכך לא היתה נעוצה רק ברשימת השמירה המצומצמת, אלא שכמות האנשים הקטנה, מתוכה רבים יצאו לעבוד בחוץ, הותירה אחריה מושב נטוש בשעות היום.

זאת על אף הניסיון ליצור מציאות אחרת בניסוח מסמך העקרונות 'פרוגרמה לתכנון הישוב' של הסוכנות היהודית לארץ ישראל, אשר נכתב בתאריך 30 במרץ 1977: "המתיישבים קבעו לעצמם כי כבר מיום העליה על הקרקע לפחות שליש מהחברים (גברים) יחלו בעבודה במקום, דבר הדרוש גם מהבחינה הביטחונית".

אווה פנצר: "כשהגענו לפה היו בשילת איזה שתי מכוניות, אבל כולם צריכים להגיע לעבודה וללימודים. אז נכנסים למכונית אחת בבוקר, מעמיסים אותי, את אביבה בן ישע שעבדה בתל אביב, את דידו ואיציק בן ישע ששירתו אז בחיל הקשר בצריפין, אני מורידה את הגברים בצריפין, את איבי בתל אביב וממשיכה לשנקר. זה היה המסלול בשנתיים הראשונות כל בוקר וכל חמש אחר הצהריים בדרך חזרה".

מלכה וונש: "פעמים רבות חזרתי מהלימודים ברחובות והלכנו ברגל מקברות המכבים לשילת כארבעה או חמישה קילומטרים, כי לא היה לי אוטו".

בשל מצוקת התחבורה והיעדר הרכבים, רעיון ה-Car Pool פשט ברחבי שילת כבר בתחילת דרכה, הרבה לפני שהפך למושג רווח

קופירייטר • כותב שיווקי • סופר צללים

ברחבי ישראל פקוקת הכבישים. אמנם באחת הוועדות התקבלה החלטה להזמין למושב רכב טנדר מסוג פג'ו להסעת שנים-עשר אנשים, שעה שהנהג המסיע קיבל שכר בן אלפיים לירות להוצאות דלק ושמנים, אך את רוב הפתרונות היצירתיים לתחבורה הותיר המושב לתושביו. רותי שמעוני: "עברתי לעבוד בלוד במרכז קליטה ומאחר שלא היה לי רישיון נהיגה נעזרתי בשלומית תימן בנסיעות היומיות. למעשה בזכות שלומית יכולתי לעבוד בלוד".

בתחילה אמורים היו לקחת חלק במשימת ישוב השממה שלושים- וחמש משפחות, אבל בפועל הגיעו עשרים ושלוש, שאט-אט צמחו לארבעים ושש. רק לקראת סוף שנות השמונים הצטרפו עשר משפחות שחתמו את הרשימה של אגודת מקימי שילת.

בין הנעדרים בתחילת הדרך היו תמר ורפי ראובני: "רצה הגורל שתמר עמדה ללדת את עדי, בננו השלישי דווקא במועד העליה לקרקע. פחדתי לבוא לפה במצב כזה, אז בתחילה הגענו, אבל רק בשבתות. מדי פעם שלחנו את ערן, בננו הבכור, כדי שיגור עם אחותה של תמר וילך לבית ספר בן שמן עד שאנחנו נגיע, כדי לגלות מעורבות. פחות משנה אחרי הלידה גם אנחנו הגענו".

אירית ויוחנן הכט: "עד שעברנו למגורי קבע באוגוסט 1985 היה קשה מהרבה בחינות, במיוחד לעירוניים כמונו. למשל היה לנו טלפון בבית, פתאום מתנתקים ואין כל מיני דברים; לילדים אין חברה, להולכי הרגל אין מדרכות - בחורף הבוץ מגיע עד הדלת, למרות הקושי היה כיף, עובדה שאף אחד לא עזב".

אווה פנצר: "בגשמים הראשונים הנעליים נתקעו בבוץ, אז קנינו נעלי רפתנים ורק במכונית החלפנו נעליים".

לורי ברין: "החורף הראשון תפס אותנו לא ממש מאורגנים, מגפיים, בוץ, קור, מי בוץ חודרים לבית, חוסר יכולת להפעיל מכשירי חשמל, הגנרטור לא סיפק די והפסקות חשמל תדירות. גם אספקת המים לא היתה סדירה. במסגרת תורנות יום אחד מצאתי את

קופירייטר • כותב שיווקי • סופר צללים

עצמי בתוך המיכל המרכזי עם מגבים וכלי ניקוי עם אלון יד שלום, מנסים לנקות כדי שיהיו מים ראויים."

ורדית ודב עפרון: "לא היו מים זורמים. לקחנו מים בצינור דק מקו ההשקיה של מבוא חורון ומילאנו מעין קוביית מים גדולה. כלים רחצנו מברז אש. את המים היינו צריכים להרתיח כל שני וחמישי כי עכברים מתו בתוך קוביית המים."

בלילות חורף סוערים היה על חלקם להתמודד עם גגות שבורים. "התעוררנו במהלך הסערה מרעש חזק" נזכר יעקב אשכנזי, "מצאנו שחלק גדול מגג הרעפים העשויים אסבסט ניתן מעוצמת הרוח, וחור גדול נפער בגג, כך שיכולנו לראות את השמים מחדר השינה. לקח לנו יום שלם לכסות את הבקעים בגג. בתור התחלה כיסינו את הגג באבנים כדי למנוע מהרעפים לעוף שוב. ביום אחר, בערב ראש השנה, ירדו גשמי זלעפות והבית התמלא במים."

בעיות ניקוז, הביאו לכך שמים עלו על גדותיהם, ובשל הבתים הזמניים נמוכי הקומה הציפו את הבתים. "זה קצת הזכיר תנאים של מחנה צבאי לא מטופח" נזכרים חברים וותיקים במושב. ללא מדרכות וכבישים בתחילת הדרך נאלצו ראשוני המתיישבים להתמודד בדרכים יצירתיות עם חורפים רוויי גשמים. אלון יד שלום: "אני זוכר את אבנר אגוזי יוצא במבול עם מעדר לנקז את המים בתעלות בין הבתים בכל רחבי המושב כדי שיהיה אפשר לעבור בבוץ."

אחרי פסח ולאחר החורף הראשון בשילת, שהיה מלווה בעיקר בהרבה בוץ, החליטו בני המושב הצעיר ליצור שבילים לבתים. "הבעיה היא שהדבר נעשה בלי הרבה תכנון ומחשבה" נזכרת שלי סולומון, שנדהמה לראות כי השביל שיצרו הוביל לביתה בשיפוע מאיים שינקז את כל מי הגשמים שיבואו הישר אל תוך הבית. אלו שהתעקשו כמותה להעתיק את תוואי השביל ניצלו משיטפונות בבית במהלך החורף הבא, אך גורלם של חברים אחרים שנמנעו מכך לא שפר עליהם.

גליה גל אגוזי: "לפני שעלינו לשילת היה לי חשוב לקנות דגל ישראל ענקי ומגפי גומי לכל המשפחה... מרוב בוץ הקבלן שסלל את המדרכות בין הבתים, נהג לטלפן מתל אביב כדי לוודא שלא יורד גשם ויוכל לעבוד... ואמנם ביום גשום אחד, כולנו במגפי גומי, בתי בדרכה הביתה שקעה בבוץ. אחד הילדים קרא לי, ומצאתי שהיא היתה תקועה כל כך חזק עד שלא היתה ברירה אלא לשלוף אותה משם בלי המגפיים, שנשארו בבוץ".

גם מירי קליין לא תשכח במהרה את התקופה בה השבילים בשילת לא היו סלולים ובימי הגשם המים זרמו בשצף קצף בין הבתים ולתוכם: "מקרה אחד זכור לי במיוחד, כאשר טיילתי עם אלוני ביום חורפי במושב, ולפתע החל לרדת גשם זלעפות. מיהרנו למצוא מחסה, אבל השטח התכסה מים והזרמים היו חזקים. בסופו של דבר שלפתי את אלוני מתוך 'נחל' זורם, אולם את מגפיו לא מצאנו עד עצם היום הזה".

בשנתיים הראשונות גנרטורים סיפקו חשמל לבתים, אחד גדול שסיפק מאה קילו וואט והשני קטן וצנוע יותר, שסיפק ארבעים ושניים קילו וואט שימש כגיבוי. על מנת להפעיל את הגנרטור היה על בני שילת הראשונים להחליט אם את הוצאות החשמל ישלמו לפי גודל דירתם הקטנה או לפי מספר הנפשות. בין שהחליטו או לא, פעמים רבות מספור הפסיקו הגנרטורים לפעול, בעיקר בימי חמישי בגלל ריבוי המבשלים וההכנות לסוף שבוע, והאחראים על הטיפול בהם אצו-רצו לתקן את התקלות. "בהתחלה האחראי על הגנרטורים היה מזכיר המושב, אז הייתי צריך להתעסק גם עם וויסות התצרוכת" נזכר יוחנן הכט. הנאה גדולה נרשמה בקרב התושבים כששוב שמעו את 'מנגינתם המטרטרת' אך הערכה לאוזנם של הנזקקים לחשמל הגנרטורים. הנה זרם החשמל חודש.

יעקב אשכנזי: "כחלק מהקבוצה שאחראית על הגנרטורים, לא הייתי נרדם בלילה אם לא שמעתי אותם עובדים כמו שצריך.

קופירייטר • כותב שיווקי • סופר צללים

כשהגדול היה שובק הפעלנו את הקטן והודענו לכולם, אבל אז כבר אי אפשר היה להשתמש במכונות הכביסה עד שתתוקן התקלה".

רותי שמעוני: "כאמא לשתי ילדות קטנות סבלתי מכל הפסקות החשמל שהיו לנו, כמו כל האימהות לילדים קטנים, אבל בעיקר כשניקי היה אחראי על הגנרטורים. כשכולן נעזרו בבעלן בהפסקות החשמל אני נותרתי לבדי והרגשתי לבד".

ניקי שמעוני: "הייתי צריך לדאוג לסולר, לשמנים, לכך שכל אזור מקבל את הפאזה שלו ושהפאזות יהיו שוות. אם איזה בית היה מפעיל תנור או בویلר והפאזות היו משתבשות, הגנרטור היה קורס. כך נולדה ההוראה לאסור הפעלה של שני מכשירים חשמליים בו זמנית באותו בית".

אלון יד שלום: "כשבאנו לכאן עם שלושה ילדים החלטנו שלכל ילד מגיע חדר. מאחר שהיה חסר חדר בבית הוספנו בטונדה, אבל בקיץ זה היה חם בצורה נוראית. למזלי היה לי מזגן נגרר שקבלתי כפרס על עבודה טובה בחברת 'פרי הגליל', אז שמתי אותו בחדר הנוסף... ואז שאלו למה אתה צורך חשמל למזגן כשלנו אפילו אין. אפילו עקבו אחרי לבדוק אם אני מפעיל אותו".

הלכה למעשה, מהרגע בו עלו תושבי שילת לקרקע ועד שיכלו ליהנות מזרם חשמל יציב חלפו כשנתיים, ותשתיות המים והביוב הקבועות הגיעו רק עם הופעת הבתים הפרטיים.

מאחר שטלפונים בבתי לא היו, ובוודאי שטלפונים סלולריים לא הופיעו במניין פריטי הרכוש של אף אדם בן התקופה, תושבי שילת נאלצו להסתפק בתקשורת בינאישית. ברבות הימים הטלפון הציבורי הבודד שעמד בסמוך למזכירות המושב, ברחבה שהיתה למקום מפגש של הילדים והמבוגרים, והיה אמור לשמש לבדו עשרות תושבים, הפך למערכון במופע חג העשור לשילת. וכי איך לא? אף אחד לא ישכח את המצבים האבסורדיים שגרם היעדר התקשורת, במיוחד לא המזכירה הנצחית של שילת, שלי סלומון.

בין 'החפצים המשוכללים' במשרדה ולצד מכונת כתיבה מיושנת עמד טלפון נדיר. מאחר שבבתים לא היו טלפונים ובכל המושב רק טלפון ציבורי אחד עם אסימונים, ששכן מחוץ למזכירות, אחרי שעות העבודה היתה מוציאה גם את הטלפון של המזכירות לשימוש החברים.

ליד הטלפון שכן יומן, שכל אחד מהמשתמשים בו התבקש לרשום כמה זמן דיבר. כמובן שהתעוררו לא מעט ריבים סביב השימוש בטלפון, השתרכו לצידו תורים ארוכים ועל שיחות פרטיות אפשר היה רק לחלום. בכל פעם שהייתה נכנסת שיחה אחד הילדים או כל אדם שהיה בסביבה הוזעק לקרוא לנמען מהבית בריצה. כך התנהלה התקשורת הטלפונית בשילת במשך כמה שנים ברציפות.

יערה אביעזר: "במלחמת לבנון בשנת 1983 בנינו ירון היה חייל בגולני והוצב בביירות. הקשר איתו היה קשה משני הצדדים. נתנו להם להתקשר רק לעתים רחוקות, אבל הבעיה היתה גם מי יענה כאן, כי היה פה רק טלפון אחד... עשרים וחמש עד שלושים משפחות עם טלפון ציבורי אחד זה לא משעשע, זה מאוד מכביד על החיים. במהלך מלחמת לבנון ירון היה מצליח להתקשר רק בלילות, אבל בטלפון הציבורי אפשר לתפוס בשעה כזו רק את מי ששמר באותו זמן. מי ששמר במשמרת האמצעית הקשה, של חצות עד שלוש בבוקר, שחותכת את הלילה לשניים, קיבל את ההודעה 'תמסור דרישת שלום להורים שלי ושאני בסדר', היה צריך לכתוב פתק ולשים בתיבת הדואר שלנו... היו כמה שבועות שלא שמענו מירון דבר.

"באחד מביקוריו בבית אמרתי לו שאני יכולה להבין שאין זמן לכתוב, אבל טלפון? הוא אמר 'אבל טלפנתי', שאלתי עם מי דיבר והוא ענה את שמו. לא קבלנו את ההודעה. נגשתי לזה שדיבר איתו שאמר לי 'וואי! כן, נזכרתי, אבל לא היה עם מה לרשום את ההודעה ובבוקר כבר שכחתי מזה'. כך ידיעות פשוט לא היו מגיעות... בעקבות המקרה עשינו סיכום עם חברה טובה בעיר,

קופירייטר • כותב שיווקי • סופר צללים

שירון יתקשר אליה בכל שעה שהוא יכול, והיא כבר תעביר אלינו את ההודעה למחרת, בשעות היום למזכירות".

רותי וניקי שמעוני: "האבסורד הוא שחיכינו שש שנים עד שהיה לנו טלפון בבית בו גרנו בחולון, ואז כשהגענו לפה חיכינו עוד שש שנים".

דורית אלתר: "לעולם לא נשכח את הטלפון הציבורי ברחבה, את התור הארוך שהשתרך אליו ואת השיחות עם אמא שלי כל ערב ללא כל פרטיות, כי כולם שומעים את כולם".

יוסי שניידר: "שיחות פרטיות לא היו בגדר הנמצא עד שנת 1982. היה פה טלפון ציבורי עם אנטנה של בזק ואם רצית לנהל שיחת טלפון פרטית, היית צריך לנסוע למקום אחר. כשעבדתי בקניה וניהלתי שלושה פרויקטים של בניה, לא יכולתי לקיים עם דורית שיחה פרטית. בשביל זה היתה צריכה לנסוע לדירה שלנו בהרצליה".

דורית שניידר: "הכל קרה עם כולם ביחד. כולם ידעו מי נכנס להיריון, מי ילד, מי הבריא ומי חלה. אם מישהו נסע לגלילות לרופא ביקשו ממנו להביא על הדרך את בדיקות הדם ומי השפיר של כולם".

הדרך שהובילה לשילת וממנה טרם היתה סלולה, אבל אוויר ההרים, הנוף והטבע משכו אל חיק אדרת המשי שלהם את הלב של כולם, עוד לפני שעלה הישוב אל הקרקע. "הדרך לכאן היתה מדהימה. כל כך אהבנו לחצות את יער בן שמן, זה ערפל אותנו ממש" מהדהד אלון יד שלום.

אווה פנצר: "אנחנו וחברים היינו באים לפה בלילה רק בשביל לראות את הזריחה, למרות שהיתה לנו אז פיפט 600 שהתקשתה בעליות לפה והיה צריך למלא אותה במים שלוש או ארבע פעמים כי המנוע רתח".

קופירייטר • כותב שיווקי • סופר צללים

זאביק עגור: "הייתי יוצא משילת בבוקר לקול שירת ציפורים, נכנס לרכב, יורד לשפלה, לקראת קצה יער בן שמן היה מתקבל המישור מכוסה בערפית... כשסיימתי את יום העבודה נסעתי עם מזגן עד תחילת יער בן שמן, אבל אז הייתי מכבה אותו ונהנה מאוויר יערות וריח אורנים נפלא".

איה גולדהמר: "החווייה היפה הראשונה שחווינו היתה כשנסענו משיכון הרופאים בתל השומר לשילת, עוד לפני האיכלוס, בכביש שהיה אז רק מסלול אחד לכל כיוון. היינו המכונית היחידה בדרך וברגע מסוים ראינו עשרות אלפי ציפורים נודדת. היו אלה איות צָרְעִים שטסו גבוה מעלינו והראו לנו אז מי באמת חשוב בעולם (הטבע). זה כמוכן לא נשאר כך בהמשך.

"הפעם השני שממש שמחתי שאני במושב היתה כשגרנו במושב הישן, ויצאתי לתלות כביסה בחצר. גם אז היה שקט מסביב ורחש מסוים גרם לי להסתכל למעלה. הפעם אלה היו חסידות שטסו כל כך נמוך שיכולתי לראות ממש את העיניים והמקורים שלהם. בפעם השלישית היתה באמת מן השנים הראשונות בט"ו בשבט ושתלנו אורנים קטנים בסביבה (כבר אין לי מושג איזה גבעה זאת). חשבתי שהכל טוב".

והנה, עם תקשורת לקויה אבל הרבה רצון טוב קם בשילת 'מחנה זמני' הנמצא בקצה חמש-עשרה קילומטרים של כביש צר ומפותל העובר ב'רחוב הראשי' של כפר הנוער בן שמן, אליו מובילים עוד כשלושה קילומטרים של דרך עפר, מעיר המחוז המעתירה לוד. היה זה מחנה זמני ששכניו הקרובים הם נעלין, מידיה וצפא וללא גדר הפרדה.

היה זה מחנה זמני שהגישה אליו נעשית בכבישים המתפתלים בהר בין כפרים, חורש טבעי ורגבי אדמה מוריקה, עליו מוליכים נהגי שילת את רכבם, ידם השזופה מונחת איתנה על אדן החלון וכף היד רוטטת על ההגה, אך בשעות הלילה חשש מתעורר בליבן של

הנשים, שנאלצו להתמודד עם מצבים שעוררו בהן פחד ובהלה, שמא יפלו קורבן לאפלה ולתוצריה.

היתה זו תקופה בה כביש 443 עדיין לא היה קיים, והגישה ליישוב החדש התרחשה דרך שביל כורכר צר וגרעיני שהחל בקברות המכבים. כמה מתושבות שילת הצעירות מצאו שדרך גישה מקרטעת זו משתרכת בחושך כבד מדי ולא נגמרת מהר מספיק, שעה שאור היום הולך ומוותר לחשיכת הליל.

רק כעשור לאחר הקמת שילת, בספטמבר 1989, אושר במועצה האזורית תקציב בטחון להקמת שער חשמלי והצבת פרוז'קטור בעוצמה של אלף וחמש מאות ואט שיאיר את השער וסביבתו האפלה. עד אז סבלו בני המושב הצעיר ובעיקר בנות המושב, משער מקרטע עם מנעול ידני, נטול תאורה סביבתית והקושי והפחד לחזור הביתה בלילה הרקיעו שחקים.

"מצאתי עצמי לעיתים קרובות עושה דרכי הביתה בלילות חשוכים, לבדי, שטופת זיעה קרה מפחד" נזכרת ברעד מלכה עגור, "זה היה לא נעים לנסוע בכביש צר וחשוך, לבד, כשעצי יער בן שמן מאיימים משני צדדיו. ועוד גרוע מכך הייתה משימת פתיחת השער. היה עלי לרדת מהרכב לפני השער, לפתוח את השער שהיה נעול בשרשרת ומנעול, שלא תמיד פעל לטובתי, לחזור לרכב ולהתקדם לתוככי המושב, לרדת שוב, לסגור את השער עם המנעול מאחורי, וכל זאת בחשיכה ובשקט מאיים. רק כשסגרתי את דלת ביתי יכולתי לנשום לרווחה. אלו היו עשר דקות של פחד שחזרו על עצמן לפחות אחת לחודש".

דורית שניידר: "התחלתי אז ללמד בבן שמן, היו לנו ישיבות בלילה וכולם היו לחוצים איך אני נוסעת בלילה, למרות שהיחסים עם הישובים הערביים בסביבה היו יותר טובים בהרבה מאשר היום. אם היתה סכנה, אז מלוד הרבה יותר מאשר מהכפרים מידיה או ספא הסמוכים".

יערה אביעזר: "עבדתי אז בבית ספר בקריית אוננו... לא היו אז לפיד או מכבים וכמובן שלא מודיעין, רק כפר רות ואנחנו. הכביש גם הוא לא היה מה שהוא כיום. אז נסענו דרך בית נחמיה לצומת גמזו ומשם דרך היער, בכביש של נתיב אחד לכל כיוון. מקברות המכבים היתה רק דרך כורכר למושב. נסעתי לאספת מורים שהתחילה בשמונה בערב. נסיעה בחושך באזור לגמרי מבודד. האמת היא שהסביבה היתה מאוד שקטה אז ולא היתה אף תקרית בשנים האלה, למרות המלחמה.

"בשעה עשר בלילה אמרתי לצוות שכבר מאוחר לי מדי ואני צריכה לצאת. עד בית נחמיה עוד נוסעים בציוויליזציה, אחר כך מתחיל קטע חשוך ומבודד. אני עוברת את הצומת של היער, מתחילה לעלות ואחרי מצפה מודיעין אני רואה דמות. חייל. אני מבחינה בנשק וחושבת לעצמי 'שיו! חייל לבד בעשר וחצי בלילה. מה הוא עושה פה? לקחת אותו? לא לקחת אותו? החלטתי שאני לא משאירה חייל לבדו בשעה כזאת, יהיה מה שיהיה. עצרתי. החייל נכנס לאוטו, התיישב ואני המשכתי לנסוע. מאוד קשה להבחין במשהו בחשיכה המוחלטת שהיתה אז בכביש, ואני חשבתי לעצמי לאן הוא נוסע? ואז אני מסתכלת בזווית העין ורואה בחור עם קרחת ומדי ב', הנשק מונח עליו בצורה בטוחה ואני שואלת אותו 'חייל, לאן אתה צריך להגיע?' ואז הוא אומר לי 'אמא, את לא מזהה אותי?'".

גליה גל אגוזי: "ממושב בן שמן עד שילת הדרך היתה חשוכה לחלוטין, התנועה היתה דלילה מאוד וזה היה מפחיד! כשהבנות בגרו ונסעו לבלות הן נהגו לטלפן אלינו שהן בדרך הביתה. מדדנו זמן. אם לא הגיעו יצאנו לקראתן. באחת הפעמים הן טילפנו לספר שיצאו והן בדרכן הביתה. בני קיבל את ההודעה, אבל נרדם. דווקא הפעם היה להן פנצ'ר ונאלצו להחליף את הגלגל ביער בן שמן, בחושך, לבדן".

*

תמונת ארכיון 981 (הערה לגרפיקאית: להגדיל את הכתבה כך
שהכתוב יהיה ברור, אם צריך אז לחצות אותה לשניים) – כיתוב:
כתבה על שילת שפורסמה במעריב ב-21 באוקטובר 1977

*

סופו של כביש הגישה המקרטע ותחילתו של כביש סלול הגיע
הודות לתושייה של יוחנן הכט: "הדרך מקברות המכבים לשילת,
שנסעו בה הרבה שנים, היתה מהודקת, אבל בכורכר ובאבנים.
כששימשתי כמזכיר המושב אנשים התלוננו שזה הורס להם את
הצמיגים, אבל התלונות הללו הקלו עלי כשבקשתי לעשות פה
כביש. אלקלעי, מנהל החבל, אמר שהם לא מתעסקים עם תשתיות
ארציות ואם אנחנו רוצים כביש גישה אז מהכיס שלנו".

ואמנם לאחר אי אילו ויכוחים עם גורמים בתנועה הוחלט בשנת
1979 שהשביל ייסלל מתקציב המתיישב של תושבי שילת ויתכן
שמאוחר יותר יקבלו את כספם בחזרה. "מה שהוחלט אני בצעתי"
מסביר יוחנן הכט, "הבעיה היתה איך לבצע. הרכב היחידי שהיה
מוכן להביא לפה סחורה היה המשביר המרכזי, שהביא לצרכנייה
שלנו מצרכים, גם רכב הדואר הופיע פה אבל זהו, רוב הספקים לא
היו מוכנים לבוא לכאן ואז, יום אחד ראיתי טרקטוריסט, בדואי
מהנגב שעובד בסביבה, שאלתי אותו אם הוא יודע לסלול כביש,
אמר שכן ותוך שעסק בעבודה הנחיתי אותו להמשיך את כביש
הגישה שלנו עד כפר רות... בסוף יצא שגם לא שילמנו על זה אלא
הסוכנות השקיעה את הכסף לסלילת הכביש".

*

מסמך ארכיון 990 – הערה לגרפיקאית: לפרוס את כתבה זו על
הדואר לאורך חצי עמוד עד עמוד, העיקר שאפשר יהיה לקרוא
בבירור את הכתוב. לקצוץ את כותרת העמוד וחלקו התחתני על מנת
להשמיט פרטים שלא קשורים לכתבה – כיתוב: 'דבר', 31 במאי
1983

*

כמו הוכיחו את המשפט המפורסם של ניטשה: "מי שיש לו איזה למה שלמענו יחיה - יוכל לשאת כמעט כל איך" הוכיחו חלוצי שילת שגם אם קשה לא נשברים. עובדה - חרף התלאות הרבות העליה לקרקע הוכתרה בהצלחה, וניצנים ראשונים של פריחה נראו ברחבי המושב. יעקב אשכנזי: "בדיעבד אתה לא מאמין מה עברת כדי להגיע לשלב הזה, אבל זה היה שווה, גם כי הקמנו ישוב ראשון על הקרקע באזור, ולמרגלותינו הגבול עם ירדן. הטבע האנושי קובע שברגע שאתה משקיע במקום מסוים, עם כל הקשיים שהוא מערים עליך, אתה מחזיק את עצמך ביי הוק אור ביי קרוק'. למעט כמה זוגות שהתגרשו ועזבו עשר שנים מאוחר יותר, לזכותנו יאמר שאף משפחה שהגיעה לפה לא עזבה".

"היה פה מאוד חברותי בהתחלה" מדגישה אירית הכט, "היתה אווירה של קיבוץ כפי שהכרתי, חגגנו חגים ביחד, היתה פה תרבות ועדיין יש עד היום, היה לנו כיף חברתית וגם הרגשנו שאנחנו תורמים ליישוב הארץ". מלכה עגור מסכימה: "אחד השיאים של שילת התרחש בעליה לקרקע, זה היה אירוע מכונן, רק אחרי זה היינו צריכים להתמודד עם הקשיים שנובעים מרעיון שקשה לממש".

על אף האווירה הטובה שאפינה את שילת בשנותיה הראשונות, ולמרות תחושת ה'יחד' ואחדות הגורלות, כמעט במקביל עברה הקהילה טלטלות קשות ובתוכם סכסוכים שחצו אותה למפלגות שנלחמו זו בזו בחמת זעם.

אביבה בן ישע: "בימים המוקדמים של שילת לא ידענו איך יראה הישוב, והכל היה מאפס. מצד אחד היתה אסכולת הקיבוצים בעלי המנטליות השיתופית ולעומתם עמדו העירוניים שבאו עם חשיבה והתייחסות אחרת לדברים. על זה היו המון וויכוחים".

ואמנם, כדוגמה לקיטוב, בעת העלייה לקרקע התעורר ויכוח נוסף בין שתי הגישות, הפעם על דרך מימון הגנים שלא מכוסים על ידי משרד החינוך. ערב-ערב במשך כמה חודשים התאספו החברים והתווכחו בשאלה האם על המושב לספק את מיקום הגן בלבד ואת כל שאר ההוצאות ההורים צריכים לשלם, או שכולם צריכים לממן את כולם.

לו רק היתה שאלה זו עומדת על הפרק יתכן ששלוש תכלכל שצבעו כצבע השקט היה שוכן דרך קבע בשמי שילת, אך האמת היתה שונה. מחנאות מתגרה ועוכרת מנוחה איימה לקרוע קרע חברתי במרקם החיים השָלוֹ בסך הכל. אלון יד שלום זוכר את המתחים שליוו את השנים הראשונות, אבל לא זוכר מה עמד בבסיסם. "לא

היינו חלק מהגרעין הראשוני והפוליטיקה שלו", הוא מספר, "אבל אי אפשר לשכוח שהייתה קבוצה אחת שנקראה 'הבולגרים' ומולה קבוצה שכונתה 'המאפיה' שהיו להם חילוקי דעות על דרך ניהול המושב".

מלכה עגור: "זכורה לי תוצאת סכסוך כזה שהשפיעה עלי באופן יוצא דופן. היה זה מעשה שהדיר שינה מעיני לילות רבים, השפיע מאוד על מהלך חיי, והפריע מאוד לתפקוד שלי במקום עבודתי. הסכסוך היה בין קבוצת ה'בולגרים', למרות שלא כל מי שהיה בתוכה היה בולגרי, לבין הקבוצה האחרת. מה הייתה סיבת הסכסוך איני זוכרת, אבל את עוצמת המאבק קשה לשכוח. בעיצומו של הסכסוך נערכה הצבעה של קבלת החברים לחברות במושב, וכתוצאה מהסכסוך, שמעון אביעזר, הוגה הרעיון של מושב שילת שתרם רבות להקמתו, נבעט החוצה. לא יכולתי להשלים עם תוצאה כזו, איך אפשר לעשות את זה לאבי הרעיון? לא הצלחתי להירדם בלילה. זו הצבעה שהשפיעה עלי קשות. היו עוד רבים שהרגישו לא נוח עם ההחלטה הזו. רק כעבור תקופה נעשה לה התיקון המתבקש".

שמעון אביעזר: "ארגון מושבי 'העובד הציוני' קיוו שבסופו של דבר שילת תהיה מושב שיתופי ולא מושב עובדים. על הרקע הזה החלו להתור תחת מעמדי בתוך הקבוצה ומצאו אוזן קשבת אצל מי מהחברים. אף לא אחד מתוכנו רצה מושב שיתופי, אך לצרכים פנימיים זרמו עם דברי הלעז".

איציק בן ישע: "בתחילת הדרך היתה פה קצת אווירה של פחד, כי המייסדים החזיקו את כל הכוח בידיים ואם התקבלה החלטה שלא נראתה להם היתה אווירה לא נעימה. אז למדתי להעריך מאוד את שרה תורג'מן שלא חששה להביע את אי הסכמתה בפרהסיה – מאז אני מעריך שלה. הסכסוכים הפנימיים היו עצומים, עד כדי כך שהסוכנות שלחה יועצים חברתיים לדבר עם האנשים ולנסות

לפשר. הסתובבו פה עובדים סוציאליים שכתבו ספרים. שנתיים אחרי שעלינו לקרקע 'המאפיה' התפרקה".

יוחנן הכט: "כשבאתי למושב לא ידעתי שיש מחנות שתורמים לפלוגתה. לא רק שלא ידעתי מצאתי את עצמי משויך לקבוצת ה'מאפיה'... כמזכיר של מושב עם שתי קבוצות יריבות היה עלי להיות ער לכך שאני מנהל את המושב של כולם, ולא מושב של מפלגות".

אי-אז בסוף שנות השבעים יוחנן הכט הזמין עובדת סוציאלית מהסוכנות בשם שולי הרטמן על מנת לנסות ולעזור בתיווך בין הסיעות ובתקווה שאולי גם תצליח לפתור את הסכסוך. שולי עברה בית אחר בית, ירבה עם כל משפחה, שמעה את הטענות של כולם, למדה את קורותיו של הסכסוך ושוחחה רבות גם עם חברי הוועד ועם מזכיר המושב. לבסוף הפיקה חוברת סיכום מעניינת. נציין שלמען השמירה על כבוד המוזכרים בדו"ח וכדי להימנע מהפניית אצבעות מאשימות, הושמטו השמות, שהופיעו במקור באותיות בלבד, ובמקומם מופיעה המילה 'שם' או 'שמות'.

"במשך תקופה שבין אוגוסט לאוקטובר 78' בקרתי במושב כ-3-2 פעמים בשבוע, השתתפתי בישיבות המזכירות, באסיפות כלליות ובמספר אירועים חברתיים" כתבה הרטמן במסמך שכוונה 'מושב שילת, מחקר חברתי – דו"ח ביניים', "בקרתי בבתי המתיישבים ושוחחתי עם כל משפחה לחוד. נפגשתי עם רוב הגורמים במוסדות המתיישבים המטפלים בשוב... כמו כן שוחחתי עם גורמים מקצועיים כמו אנשי מכון הדסה, נציב בל"ל המטפל באשראי מרוכז וכדומה".

בהמשך הדו"ח, בשלב בו ניסתה לתאר את הדלקת שהתעוררה בגוף המושב כתבה: "ברצוני להעיר לגבי 'שמות' שנחשבים כשני המנהיגים המתחרים ביניהם ומרכזים כל אחד את סיעתו מאחוריו, שניהם קצינים גבוהים בחיל הקשר ושירתו תקופה באותו מתקן. שניהם ממייסדי שילת שעבדו יחד ושהחליטו ללכת לגור

ביחד...נראה שקיימת תופעה בצה"ל, ומספר סוציולוגים הבחינו בה, שאין יחסי חברות בין קצינים גבוהים בעלי אותה דרגה. דרך ההתייחסות המוכרת להם הינה היררכית. הם מתפקדים בהצלחה כלפי נמוך וגבוה מהם אך כלפי השווה להם בדרגה מובחן כשלון ביצירת קשרים חברתיים 'נורמליים', אין אמון הדדי, אין חברות, יש קשיי קומוניקציה, יש תחרות. יתכן שהמקרה שלפנינו הינו דוגמה לתופעה המוזכרת. ברור גם ששניהם בעלי אמביציות, בעלי צורך להצטיין ולהיות ראשונים".

בהמשך מתאר דו"ח המחקר החברתי את חילופי הגברי במזכירות שילת, כגורם מרכזי שהביא להתגברות הסכסוך: "אין ספק שהכניסה לנעליו של 'שם' היתה מעבר ליכולתו... עם העליה לקרקע ההתנגדות ל'שם' עלתה על פני השטח ובעקבות סדרת השמצות שלו בנוכחות האסיפה כולה, החלה התארגנות גלויה נגדו, כשהוא נלחם בדרכו ובעזרת קבוצת תומכיו... כחודש לאחר בחירת המזכירות החלו המלחמות והסתמנו שתי סיעות – אחת נגד המזכירות שהרימה את דגל היו"ר והמוסר... סיעה שניה יצאה נגד 'שם' שנתפס כמקור הרע, מעכב את התפתחות שילת, רודן ושתלטן שיהרוס את המושב... אנשי הוועד ניסו לפשר בין הסיעות, אך לאחר ניסיונות נפל הרימו ידיים. העניין התפוצץ עם משלוח מכתב עליו חתומות היו 11 משפחות, ושקרא להחליף את המזכירות".

כשנכנסה לעובי הקורה וניסתה לפרק את הקשיים שהובילו לפלוגתא מצאה כי "נראה שמאפיין נוסף המשותף לרוב אנשי שילת הוא היותם על פרשת דרכים מסוג זה או אחר. כמה מהם הגיעו לשיא קידומם המקצועי, אחרים – אנשי צבא שלא רצו 'להישאר בצבא לתמיד', מיעוטם עומדים בתחילת הדרך לאחר סיום לימודים ולפני החלטה על מקום מגורים ועבודה ורובם – 'תמיד רציתי לעבוד בשביל עצמי ושלא אחר יקטוף את הפירות של עבודתי'".

"קשה להפריז בחשיבות, בקושי ובדרמטיות שבמעבר של אנשים לחיים בקבוצה קטנה במקום חדש" נכתב בדו"ח, "נפגשתי במקרים בהם הביטחון העצמי של בני הזוג התערער לחלוטין. הקריטריונים להערכה בקבוצה קטנה הינם בלתי פורמליים ומושפעים מהתנהגות הפרט ביחס לאחרים בקבוצה. אדם שרגיל לראות את עצמו כמנהל מחלקה ולקבל כבוד והערכה בקשריו עם 'העולם' בשל כך, הוכח כיצד אספקט זה שלו נהיה בלתי רלוונטי לחלוטין בקומו לדבר באספה הכללית, שם הוא צריך להוכיח כושר ביטוי ולעמוד בפני הערות ביקורתיות של אחרים... נוסף לכך את המתח בין שיתוף ואינדיבידואליות, בין ה'ביחד' וה'לחוד', ביחוד במבנה ארגוני כמו זה של שילת, את אכזבות האנשים בעקבות אי הגשמת ציפיותיהם ואת הלחץ בו הם נתונים להקים מפעלים כאשר אין להם הידע, הכלים ולעתים היכולת לכך, נראה כי הם מצויים במערכת לחצים הרבה מעבר למה שהם עצמם מודעים לו".

טרם עלית המושב לקרקע, ביום 27 בנובמבר 1977, נפגש יוחנן הכט עם בר לבב, נציג התנועה המיישבת. על פתק בו סיכם את עיקרי הפגישה ציטט הכט את דעתו של בר לבב בעניין הסכסוך החברתי, שלהט עוד לפני שהתנגן צליל ראשון בטקס העליה לקרקע: "בר לבב לא מוכן להכיר בקבוצות בשילת כעיקרון ראשון במעלה. אם ימשיך המצב כך תהיה בעיית הקבוצות התנצחות לדורות. אם לא תיפטר הבעיה החברתית יתייחסו אלינו המוסדות בהתאם ויש סיכוי שלא ישחררו לנו כספים. אין בעיה למוסדות המיישבים להביא מתיישבים אחרים תחת המשפחות הנמצאות היום בשילת. יש לחסל את הבעיה מיידית".

אך מעללי 'המאפיה הבולגרית', כפי שניתן לקרוא בשעטנו לקרב המחנות שהתעורר עם הקמת שילת, לא הצליח לפגום באווירה הנעימה בסך הכל ששררה ברחבי היישוב, לפחות עד שהתעורר קרב גדול הרבה יותר כעשר שנים לאחר תקומתו.

קופירייטר • כותב שיווקי • סופר צללים

הסכסוך הגדול הראשון של שילת הסתיים רשמית בסוף שנת 1979 לאחר קבלת קבוצת החברים שלא התקבלו לחברות באגודה כתוצאה מהסכסוך. בהצבעה חוזרת התקבלה גם קבוצה זו והסכסוך הגיע לסופו.

“תמיד ניסינו להיות קהילה שיתופית אבל זה היה מלווה בהמון חיכוכים, התחבטויות וחוסר נחת, כי תמיד היו כל מיני קבוצות” אומרת אווה פנצור, “בסופו של דבר התוצאה מדברת בעד עצמה – שילת הצליחה כפרויקט לטווח הארוך כי למרות הכל יש פה מושב מוצלח, אנשים לא עוזבים, יש רק מצטרפים חדשים, ילדים נשארים לגור פה והקהילה טובה ממש”.

ורדית עפרון מסכמת: “תעשיינים, חקלאים, בולגרים, מאפיה... שילת תמיד היתה מיקרו קוסמוס, כל הבעיות הפוליטיות בכנסת, בממשלה ובבחירות מאז ומעולם באו לביטוי דומה בשילת”.

*

מסמך ארכיון 1798 – (הערה לגרפיקאית – לשלב בספר רק את עמוד 27 של הדו"ח שכותרתו 'מסקנות והמלצות') – כיתוב: בנובמבר 1978 פרסמה עובדת סוציאלית בשם שולי הרטמן את המחקר החברתי שלה שעוסק בקרע החברתי שנוצר בתחילת דרכה של שילת. עמוד זה מהווה חלק מסיכום מסקנותיה

*

שני העשורים הראשונים של שילת היו יוצאי דופן וטובים מכל בחינה חברתית וזכו זה מכבר לכינוי הרומנטי "התקופה הרומנטית". טקסי חגים נערכו בבתי החברים ובר ובת מצוות נחגגו ביחד. נשים רבות במושב התנדבו לאפות עוגה ואחרים הביאו תְּקֻלָּת כיד המלך. "ככה חגגנו את בר המצווה של הבן שלי במצפה מודיעין" נזכר יעקב אשכנזי, "בזכות הרצון הטוב של כולם זה הפך לבר-מצווה כיד המלך ודוגמה לקהילתיות נעימה".

"לא נשכח שאז כל אירוע משפחתי נחגג ברוב עם, עם חברי המושב, ולהבדיל כאשר אסון פקד בית בשילת כולנו התאבלנו" מוסיפה לורי ברין.

רותי וניקי שמעוני: "אנחנו מתגעגעים לתקופה הרומנטית של שילת הקדומה, של הישוב הזמני, של הקפה בבוקר אצל השכן ושל החלפת חוויות עם הורים לילדים קטנים כמונו. השיא לדעתנו הגיע בתקופת חג העשור. כל החזרות וההכנות לקראת, ההצגות שהכנו, הקישוטים והעובדה שכולם התגייסו היתה מרגשת".

אך גם אם נפגמה קמעה תחושת ה'יחד', וכהתה התלהבות החלוצים בשל סכסוכים ומהמורות חברתיות, שילת עודנה מצטיינת בפן החברתי-תרבותי. "יש פה יופי של חיי חברה למרות הכל" מספר עמוס ולינסקי, "ורדית עפרון לימדה אותנו לעשות אמבטיה ראשונה ליואב וגלי בן גד יילדה את יונתן ויעל שלנו והיתה נהדרת".

טרם הופעת הכבלים והשתכללות הטלוויזיות, סרטים הוקרנו על קיר המזכירות. חברי המושב הביאו כסאות מהבית, התיישבו בניחותא ברחבה הישנה וצפו בהם יחדיו.

קופירייטר • כותב שיווקי • סופר צללים

זאביק עגור, שבימים ההם הפך ליבואן הסרטים של שילת, דאג להקרנם בימי שישי במועדון ובימי הקיץ על מסך שהוצא החוצה לרחבה. הוא נזכר בימים תמימים יותר: "אני הייתי אחראי על הסרטים בשילת. ניצלתי את ההזדמנות שהמשרד של 'פלסטיל' היה בתל אביב והבאתי את הסרטים מהסוכנות, שהיתה לה מחלקת קולנוע והחזיקה סרטי שש-עשרה מילימטר. כל שישי היתה הקרנה כפולה – הצגה ראשונה לילדים ואחר כך למבוגרים. אני לא רק הבאתי את הסרטים אלא גם בחרתי אותם, אם תרצו הייתי הגידי אורשר של שילת".

כשהכבלים הפירטיים צצו וכבל נפרס בין בתי היישוב כבר לא היה צורך בטקס ההקרנה המשותפת. סרטים נצפו בבתים הפרטיים, כחלק מסדרה של יוזמות פירטיות שעטפו את כל הארץ באותן שנים, והגיעו גם לשילת. "אני זוכרת שבתקופת טרום הכבלים הוקמה סוג של רשת פיראטית קהילתית במקלט ליד ביתנו ביישוב הזמני" נזכרת איילה דואר ישראלי בעידן תקשורת קדום. "בזמנו הכל היה קטן. קהילה קטנה, ישוב קטן וכולם הכירו את כולם... היום המושב גדל מאוד... המבוגרים אשר ילדיהם אינם גרים במושב מכירים הרבה פחות. טבעי שלא מבלים כבר על הדשאים וברחובות (אלא אם כן יוצאים לטייל עם הכלב) בעיקר נכנסים ויוצאים מהבית למכונית, נוסעים וחוזרים".

ואמנם הזמן עשה את שלו וחיי התרבות והחברה שכחו קמעה, אך דבר לא הצליח לפגוע במסורת החגים השילתיים, שנותרה כשהיתה. בכל חנוכה מתרחש 'מרוץ הלפיד' במסגרתו כל מי שיש ביכולתו רץ מקברות המכבים עד המושב עם משואה בידו, ולו רק כדי לקיים את טקס הדלקת האש. בכל ט"ו בשבט מתרחשות הנטיעות שצובעות את שילת בירוק עד. גם מסיבות הפורים הפכו למסורת, שהחלה עוד כשעלו חברי הגרעין הראשוני לקרקע, כאשר התקבצו יחדיו למסיבה עולצת ולמתיחות פורקות עול.

קופירייטר • כותב שיווקי • סופר צללים

"זכור לי אירוע פורים שארגנתי, שהיה לדעתי המוצלח בכל הזמנים ועשה 'באזוז' רציני ביישוב, חודשים לפני החג" נזכרת מלכה עגור באירוע מושך לב משנת 1983, "כל משפחה על צאצאיה הכינה מופע סביב נושא המסיבה, אבל גולת הכותרת הייתה מתיחה שארגנו. עמדנו עם רכב שהתחפש למכונית משטרתית, בדרך המובילה לשילת, ואורלי זינגר התחפשה לשוטר. לדב עפרון היה רכב צבאי, רנו 4, בסטנדרט של ניידות משטרה, וזאביק היה אחראי להביא את הצלם. ככה עצרנו מכוניות של תושבים מבוהלים, ובמקום דו"ח ה'שוטרת' חילקה הזמנות למסיבת הפורים. בשנה לאחר מכן חזרנו על מסלול ההכנות לקראת המסיבה, המהומה הייתה רבה, אבל מאורע עצוב קטע את השמחה. אבי נפטר כשבוע לפני החג. אני כמובן הייתי שקועה בעצבותי וחברי לוועדה החליטו לבטל את מסיבת הפורים כפי שתוכננה, על אף שלא תמכתי בכך. הדבר מאוד נגע לליבי והערכתי מאד את השתתפות החברים באבלי".

"השקענו מחשבה רבה בתכנון של חגים משותפים, על מנת להעמיק את הקשר למסורת, לתרבות הישראלית ולהעמיק את ה'יחד' של החברים" מספרת מירי קליין, "זוכרת במיוחד את התפילות במועדון, שהוסב לבית כנסת, בתקופת חגי תשרי. כל כך הרבה הוד והדר. יוחנן, החזן, התפלל במרכז וקולו ריגש את כולנו. החברים התפללו יחד עמו והילדים נכנסו ויצאו, תוך כדי החשיפה שלהם לאווירת החג המיוחדת בחגי תשרי".

במרוצת השנים המסיבות הקטנות צמחו לאירועים מרובי משתתפים, כחמש-מאות אישה ואיש משילת ומהסביבה, שמתכנסים באולם התרבות החדש, למסיבה ולמופע. ועדת קישוט, ועדת כיבוד וועדת תרבות פעילות מאז ועד היום ודואגות, בין היתר, למסורת ימי הזיכרון והעצמאות. גל-עד מאחורי המזכירות ממשיך לשמש אתר לקיום הטקסים הללו. בחגי שבועות בני ובנות המושב עורכים מסיבה גדולה על הדשא, שכוללת הופעה של הילדים, העלאת ביכורים והצגת התינוקות שנולדו באותה שנה.

קופירייטר • כותב שיווקי • סופר צללים

בכל חג סוכות ממשיכים לבנות סוכה לצד אירוע בו מציגים את החיילים החדשים, את הילדים שעלו לכיתה א', ותוך בחירת תושב ותיק תורן שזוכה לתואר 'יקיר שילת', ומקבל סוף שבוע במלון על פי בחירתו.

נוסף על הכל יש לציין את היוזמה הברוכה והמקורית שמתרחשת בשילת זה שנים ושמה הוא 'בישלולה', על פיה פעמיים בשבוע כל יולדת זוכה, בחודש הראשון לאחר לידתה, לקבל אוכל לביתה שבישלו לה חבריה וחברותיה למושב.

גליה גל אגוזי: "בתקופתנו מי שניצחה בענק על מפעל התרבות היתה מלכה וונש, שהיתה אחראית על הקמת סוכה גדולה בסוכות, שירה בציבור, הרמת ערבי אקורדיון ושירה עם עופר כרמי או צביקה קליין. היא עזרה לארגן חידונים, שעשועונים, מרוץ הלפיד, הקרנת סרטים ברחבה או על הדשא של יעקב ושרה תורג'מן. מלכה וונש הרימה וארגנה חגים שלמים, רתמה אנשים לפעילות, דאגה לפרטים הקטנים והיתה הרוח הנושבת מאחורי כל העשייה התרבותית-חברתית בשילת. רוני וונש והילדים כמובן עזרו אבל מלכה היתה הטרקטור".

*

תמונה – כיתוב: מלכה וונש מקבלת את פרס 'יקיר שילת' על תרומתה לוועדת הקליטה של המושב. פרס זה מחולק מדי שנה לחברים התורמים מזמנם לרווחת הציבור.

*

התקופה הרומנטית נחתמה בקול תרועה רמה באחד הטקסים המרשימים והמרגשים של שילת ובכלל, שההשקעה הרבה בו ניכרה בתוצאות, הלא הוא טקס חג העשור להקמת שילת, שהתקיים בסתיו של שנת 1987. "אירוע זה נחרט לי כאחד הזיכרונות המרגשים של השנים הראשונות שלנו בשילת" מספרת בהתרגשות איילה דואר ישראלי, "היתה התגייסות גדולה מאוד. הגיע במאי שחילק אותנו

קופירייטר • כותב שיווקי • סופר צללים

לקבוצות משחק, שירה וריקוד. אני הייתי אחרי לידת בנינו הבכור
איתמר, ואחרי שמירת הריון של כמה חודשים. אין ספק שהחזרות
לאירוע החזירו אותי לכושר. החזרות התקיימו בתחילה במועדון
הישן ולאחר מכן בחוץ, על הבמה ברחבה. היתה אווירת אקשן,
מוטיבציה, אחדות, שמחת חיים ובעיקר כיף גדול והרבה, הרבה
צחוק... המופע היה אדיר!"

במרץ 1978 קבלה שילת את 'מבנה התעשייה מספר 1' אשר שטחו כאלף ושלוש מאות מ"ר. המבנה שהכיל חלל אחד גדול הדומה בצורתו למפעל פסנתרים בכפר דניאל, דרש את התערבותם של חברי האגודה. הם ביקשו מהסוכנות לחלק את המבנה לעשרה תאים, כדי שכל משפחה תקבל מאה ושלושים מ"ר. במקביל הוענקה לתעשיינים מקדמה על סך מאה וחמישים אלף לירות, עד שתקבע עבורם נורמה תקציבית על ידי תנועת 'העובד הציוני'.

"לאחר כשנה מאז שעלינו על הקרקע בנתה הסוכנות מבנה אחד לתעשייה שחולק לעשרה תאים של כמאה ושלושים מ"ר כל אחד, כמו דירה גדולה, ובזה היה צריך לעשות תעשייה" זוכרת יערה אביעזר, "רק שלמרבית האנשים כאן לא היה ניסיון של ממש בתעשייה או במלאכה... היו גם קשיים מיוחדים שנבעו מהמיקום המבודד של שילת.. לא היה חשמל, רק גנרטור".

*

מסמך ארכיון 1852 – כיתוב: ברור אפשרויות לפרויקטים תעשייתיים באמצעות פניה שערך שמעון אביעזר לממונה על התיעוש באזורי פיתוח במשרד הביטחון

*

תאי התעשייה הראשונים יועדו למפעלים הראשונים של התעשיינים טל צור, אבי יוסטוס, שלמה תימן ולימים גם יעקב אשכנזי. "זו היתה נקודת אור" נזכרת מלכה עגור, "נקודת האור הבאה היתה סיום הקמת מבנה התעשייה מספר שתיים, שנה או שנתיים אחר כך. כמו הקמת הגדר או הקמת החממות אלו היו מפעלים שיתופיים שהקמנו כמו ידינו. העזרה ההדדית, החברות ושיתוף הפעולה היו אז בשיאם".

בשעה שבתחום החקלאות נדמה שהחקלאים שבעו נחת, מאחר שהיה להם קצת יותר קל, החממות נבנו, תקציבים התקבלו ויכלו להתחיל בעבודה, התעשיינים עברו מכבש לחצים. במיוחד במהלך השנים הראשונות הופעל לחץ כבד מצד האגודה על מי שהוגדרו כתעשיינים, למצוא ולהפעיל פרויקטים תעשייתיים מתאימים על אף שלא היו להם אמצעי יצור כמו מבני תעשיה, חשמל, תקשורת, תשתיות של מים וביוב ותקציבי פיתוח. כך בתחילת הדרך נוצרו איחודים ושותפויות שהתחברו ונותקו בשקט או ברעש, בחיפוש נואש אחר הפרויקט המוצלח והדרך להביא אותו מן הכוח אל הפועל.

צור טל: "עוד כשהגענו לוועדת הקבלה הדסה הסתכלה על אבנר אגוזי ואמרה לי 'יש לו עיניים חכמות, קח אותו כשותף', וכך נוצרה השותפות בינינו במפעל הפוליאוריתן שהקמנו פה. בבסיס העניין הרעיון היה שזה פולימר שאפשר לעשות בו הרבה דברים ולייצר מוצרים בעלויות נמוכה למטרות שונות. אבנר ואני היינו שותפים בהתחלה אבל אחרי שנה חזר לצבא והותיר אותי לבד עם הברוך הזה... לימים התחברתי למשרד הביטחון, הפכתי לספק מוכר שלו ויצרתי מוצרים כמו מדרכי חבלה ונעלי חבלן מפוליאוריתן ולשריון ייצרנו משטחי אחסנה יבשה. כשהבנתי שמהפוליאוריתן לא אתפרנס נטשתי את זה והכנסתי פיברגלס, ואז נטשתי גם את זה ויצרתי מוצרים לחקלאות ומשם הצלחתי לעלות אט-אט למצב טוב יותר, חברתי למפעל ההשקיה של נען וייצרתי עבורם מוצרים לממטרות, טפטפות וכו'. למרות כל הקשיים המפעל קיים עד היום, אני מגיע אליו בכל בוקר והוא מתפקד יפה. אחת הסיבות להמשך קיומו הוא כי שילת נמצאת במרכז 'הסהר הפורה'."

גם לאחר שפרש ממפעל הפוליאוריתן אבנר אגוזי לא קפא על שמריו והקים מפעל אחר, כפי שגליה גל אגוזי מיטיבה לתאר: "במסגרת היותו איש תעשיה הקמנו מפעל ליצור 'קנקרים', שרוול עשוי חומר מבודד ששומר על טמפרטורת הנוזלים בבקבוק פלסטי.

הוא תכנן את המוצר ומכונות יצרו אותו, ואני הדבקתי, ארזתי, ומכרתי לבודדים ולחנויות".

מיד עם קבלתם לאגודת שילת זוהר ברעם ורעייתו נעמי ז"ל הגישו תוכנית מפורטת להקמת כפר חשמונאי, שמטרתו העיקרית היתה להנחיל לילדי הארץ העירוניים את התרבות החקלאית, וידע אודות הטרסות (מדרגות חקלאיות) שאפיינה את אורח החיים של אבותינו בעת העתיקה. "תוכניתנו הוצגה לוועד הנהלת שילת, וליתר המוסדות, הסוכנות היהודית ומנהל מקרקעי ישראל, והיא אושרה בהתלהבות על ידי כולם, כולל הקצאת השטח על חלק מגבעת תל שילת", נזכר זוהר ברעם בתחילת הדרך, "האמת ניתנת לאמור - לא ידעתי איך לבנות כפר עתיק, על אף לימודי כגיאוגרף והיסטוריון. התחלתי לסרוק חורבות עתיקות באזור מודיעין ובשפלת יהודה... הייתי נוסע עם הג'יפ שלי ואחרי היה נוסע טרקטור עם כף והייתי קונה מהערבים עתיקות רבות שבעצם הפריעו להם לבנות בתים מודרניים, בשולי החורבות העתיקות.

"...התחלתי לבנות את הכפר החשמונאי... בחנוכה 1979, בגלל שהודעתי ל'אגד תיור' על הקמת הכפר, שלחו לי חמישים אוטובוסים ביום אחד. אני ואשתי נעמי, עם צוות מדריכים קטן, ריצנו את כולם. ביום הרביעי לפעילות, למרבית המזל, ירד גשם שוטף וכך יכולנו לנוח בגרון ניחר. זה היה בסיס להצלחה כי בכל השנים הבאות, הוצפנו בעבודה וביקורי תלמידים מכל הארץ.

"נעמי, שהייתה מורה במקצועה, ידעה לגוון את התכנים ולהקים מערכי לימוד שהגדילו את כוח המשיכה של האתר, וידעה לכוון מצוין לשאיפות המתודיות של המורות. באותן שנים, אני התמקדתי בהקמת השחזורים ורכישת עתיקות לתצוגה.

"בשנת 2000 קרתה לנו טרגדיה קשה מאוד. רעייתי נעמי נפטרה ממחלה קשה מאוד שסבלה ממנה מספר שנים. נשארתי לבד עם ילדי. בנוסף לכך, בסוף אותה שנה, פרצה האינתיפאדה השנייה ובתי הספר שעליה התבססה פרנסתנו, פסקו להגיע. אחרי פרק זמן

קופירייטר • כותב שיווקי • סופר צללים

מסוים... שיניתי את התפיסה והפכתי אותו לכפר מכונס ולא מפוזר. גיבשתי תכנים חדשים ובמקום בתי הספר שפסקו להגיע, פניתי לאוכלוסיות חדשות כמו גמלאים, תיירים, תלמידי תורה ויוצרי סרטים... בסך הכול, אחרי ארבעים שנה רצופות, הנני שמח ושלם בדרך החיים בה בחרתי ויודע שילדי ונכדי ימשיכו לקיים את הנחלה ברוח זו לתמיד".

יוזמה תעשייתית נוספת מקרב חברי אגודת שילת היתה של שמוליק הראל ז"ל ואבי יוסטוס (יבל"א) שבשנת 1979 הקימו יחדיו את השותפות 'ארדכס שילת', חברה שעסקה בשיווק מוצרים לכיבוי אש. כעבור כמה שנים שמוליק עזב את החברה והצטרף לאשתו דורית שהחלה לפניו לעבוד בתכנון תצוגות ומוזיאונים במשרד עצמאי שהקימה בביתם. יחד הם הגדילו את משרד 'הראל מעצבים', העסיקו עובדים ועסקו בעיצוב מוזיאונים ופרויקטים גדולים וחשובים בארץ ובעולם, לרבות המוזיאון היהודי בקייפטאון, מרכז דוידסון בירושלים ותכנון ועיצוב מחדש של מוזיאון יד ושם.

יעקב אשכנזי: "מאוד רציתי להקים מפעל. זו אחת הסיבות שבאתי לפה, ואמנם הקמתי מפעל קטן לצידוד אלקטרוני, אוטומציה, שמע ותקשורת. הייתי מהנדס רכיבים אלקטרוניים, והייתי חלק מקבוצה בת עשרה מהנדסים שרצו להקים פה מעבדה עצמאית. בארצות הברית בשנות השבעים רמת הרכיבים היתה נמוכה, היה צורך לבדוק אותם, גם צה"ל דרש את זה... אז במקום שכל אחד יחזיק מעבדה הרעיון היה להקים אחת איכותית ומרכזית. צחוק הגורל הוא שעד שהקמנו אותו, עד שמצאנו יזם ועד שאיתרנו משקיע הגיעו שנות התשעים בהן עלתה רמת הרכיבים כל כך עד שכבר לא היה צורך בנו... כשעשינו מאזן של החברה הגענו למסקנה שאין ולא תהיה לנו רווחיות. אז חזרתי לעבוד בתעשייה כשכיר".

"אנחנו נחשבים פה לתעשיינים כי היינו אמורים להיות תיירנים" מספרים יוחנן ואירית הכט, "היינו בעסק של שלמה תימן, רשומים

כמכונים לדפוס, אירית אפילו עבדה בזה שנה אחת, כיום ACE יושב על המפעל הזה שהמשיך כבית דפוס הרבה שנים, אבל לא פה".

"אנחנו לא רצינו להיות חקלאים בכלל, בהתחלה הבאתי רעיון לפרויקט של ייצור מרצפות צפות לחדרי מחשב, אבל בגלל שהסוכנות אמרה שזה מפעל של יותר משני אנשים ואין לזה מקום נאלצתי לעבוד בחקלאות" נזכר יוסי שניידר בימיו הראשונים בשילת.

"מאחר שלביצה יש אורח חיים קצר הצעתי להאריך אותו" נזכר דב עפרון בהצעת הפרויקט שלו, "למדתי אז כלכלה והחשיבה שלי היתה כלכלית, לא חקלאית. הרעיון היה להאריך את חיי הביצה על ידי כך שמסירים ממנה את הקליפה והיא נארזת על ידי שרוול וואקום, כי הרי קליפת הביצה אוורירית ויוצאת ממקום מזוהם שמזהם גם את הביצה. אבל זה לא קרה כפי שציפיתי... הרעיון התברר לא כלכלי... עשיתי חשבון שייקח לי כמה שנים להקים את זה ולא היו לי מקורות כספיים... בסופו של דבר משרד החקלאות קובע מה אתה מגדל והתקציבים שקבלנו היו במשורה. ואז כשעלתה ההצעה להיות חקלאי קפצתי על המציאה, ועברנו מהסקטור התעשייתי לחקלאי. הרי באתי ממושב מרחביה, בעידן שהמושבים עשו הכל; לולים, פרות, תרנגולי הודו, היו קוצרים בעצמם את הירק לפלחה, ואני הייתי בכוח העבודה הזה מגיל צעיר מאוד".

כשדידו ואווה פנצר התבקשו להגיש רעיון לפרויקט הם חברו לחברו של דיידו משכבר ימי הטכניון, איציק בן ישע, שניהם מהנדסי אווירונאוטיקה. שניהם ידעו שצריך לעשות משהו סביב עולם הפלסטיקה ולבסוף הגישו רעיון לפרויקט בפיברגלס. שנים אחרי זה, כשכבר נבנו בשילת מבני התעשייה, הם קנו מכש כבד כדי להתחיל לייצר, אבל הרעיון טרם התגבש. דיידו המשיך לשרת בקבע בחיל הקשר, חלה בסרטן, התגבר עליו בצורה מופלאה

וכשהשתחרר מהצבא חיפש מה לעשות, חבר שוב לאיציק בן ישע ולשני מהנדסים שעבדו עם בן ישע ב'תדירן', שייצרו את האבטיפוס של ה'בייבי-סנס'. דידו, יזם בנשמתו, הצליח להרים את המיזם מעסק שהוקם סביב שולחן מטבח לחברה רצינית שתפקדה והייתה רווחית בשילת, אבל לא רק. החבורה הגדילה לעשות כשהצמיחה את הפרויקט למכירות יפות בישראל, באירופה וגם ביפן.

שמעון אביעזר: "מפעלנו המשפחתי בשילת לייצור שמן אבוקדו הקדים את זמנו כאשר התחלנו לעסוק בייצורו, בתחילה מחוץ לשילת ובהמשך במפעל שבנינו כאן. הוא היווה כשליש מהתפוקה העולמית של שמן אבוקדו גולמי לצרכים קוסמטיים ומקצתו למזון בריאות... הייצוא שלנו ישירות לארה"ב, יפן, גרמניה, אנגליה והולנד הוכיח שגם בתנאים הקשים שפעלנו בהם ניתן במסגרת משפחתית ללמוד נושא ביסודיות, לתפעל ולפתח תהליך ייצור שפועל 100% לייצוא".

יערה אביעזר: "לנו היה קצת ניסיון שכן בין שירות החובה לבין השירות בקבע הספיק שמעון לצבור ניסיון של כמה שנים בפרויקטים שונים שעשה לבד. העיקרון בכל העסקים שעשה היה למצוא חומר גלם זול שאפשר לשדרג אותו, כך שההשקעה הראשונית לא תהיה גדולה מדי. המפעל הראשון שלנו בשילת 'אביעזר מוצרים כימיים' היה מבוסס בדיוק על העיקרון הזה... המפעל השני היה לשמן אבוקדו – 'מגדים תרכובות טבעיות בע"מ'. גם אז הרעיון הגיע מדברים שהיו גלויים לעין... היתה ידיעה קטנה בעיתון שבסוף קיץ '85 או '86 הושמדו אלפי טון אבוקדו. פשוט נקברו. מדובר בעודפי פרי שלא נמכרו באותה שנה.

גם פה עבדה הנוסחה של 'לשלם בזול על חומר גלם שמישהו מעוניין להפטר ממנו'... כתבנו תיק פרויקט, הגשנו לסוכנות והם סירבו לתת לנו תקציב... בסופו של דבר הם בכל זאת נתנו איזו

קופירייטר • כותב שיווקי • סופר צללים

הלוואה... לקראת סוף שנות התשעים נוכחנו לדעת שלא נוכל להמשיך לקיים את המפעל בשילת. הקשיים הראשונים התחילו כאשר אזור התעשייה של המושב נעשה יותר ויותר לאזור מסחר. התחילו אנשים להגיע לחנויות, מחנים את הרכבים וחוסמים את שער המפעל. המשאיות שהביאו פרי לא יכלו להיכנס לחצר המפעל, לא עזרו השלטים והפתקים על שמשות המכוניות. בהמשך הזמן נסללו כבישים חדשים באזור, הסדרי התנועה הקשו עלינו את הגישה לאזורי פינוי פסולת המפעל ועלויות הייצור הלכו וגדלו. לאחר כחמש-עשרה שנות עבודה של המפעל החלטנו לסגור אותו. את השטח מכרנו. היום אין זכר למפעל ובוודאי חלק מהאנשים החיים במושב כלל לא שמעו עליו. בשבילנו היה המפעל הגשמת רעיון מרכזי בחיינו. האם היה הכל כדאי? אני לא בטוחה. הכוחות הנפשיים שנדרשו בשביל לחיות כאן, הוויתורים הענקיים שעשינו, הסיכונים שלקחנו על עצמנו והמחירים שהילדים שילמו היו כבדים בהרבה ממה שחשבנו... בסופו של דבר החיים כאן היו מאוד מעניינים, אבל בהחלט, בהחלט לא קלים."

*

מסמך ארכיון 1759 – (הערה לגרפיקאית – להשתמש בעמוד הראשון) - כיתוב: פניה למשרד הביטחון בבקשה לאישור אחד הפרויקטים התעשייתיים בשילת

*

זאביק עגור, שביקש להקים מפעל למחזור פלסטיק נזכר בראשית הדרך: "כשהייתי חבר בגרעין היו לי כל מיני רעיונות כאלה. הרי החברים שלי הקימו את 'כפרית תעשיות', מפעל מאוד מוצלח שמייצר חומרי יסוד למפעלי פלסטיק. החיפושים אחר רעיון טוב היו קדחתניים ולוו בעלויות ובמורדות רבים. לבסוף כשנמצאה ה'מציאה' התברר עד כמה היא קשה לבצוע, במיוחד במערכת המושבית שלכאורה הייתה אמורה להיות תומכת ומדריכה. הרעיון היה להקים מפעל עם שני אחים - דן הר, אחיה של מלכה ואחי

פסח ז"ל. העובדה כי שני אחים נרתמו לרעיון היוותה עבורי תמריץ נוסף ליישומו. הסוכנות היתה אמורה לעזור לנו במימון ובמתן תנאי יסוד להקמת העסק, הלוואות ראשוניות, תמיכה בתהליך חדשני, אבל הסוכנות לא עסקה בזה אז וכל התעשייה נכנסה לקיבוצים מאוחר יותר... ככה רצנו עם הרעיון הזה למעלה משנה.

"קיימתי פגישות עם יצרנים של ציוד מתאים למחזור פלסטיק, נסעתי לחו"ל לבקר במפעלים שעוסקים בזה, והשלב האחרון היה בדיקת ההתכנות בשוק... במקביל המוסדות המיישבים לא ידעו איך להתייחס לרעיון שלנו. לא היו תקנים ונהלים להתמודדות עם בעיות שעלו בהקמת המפעלים, לא ניתן היה לקבל הדרכה מתאימה, כפי שהדבר היה בכל הקשור לחקלאות. לא רק אני, כל החברים שהקימו מפעלים נאלצו להתמודד עם הבעיות, עם ההבטחות, ועם יישום הרעיון תחת כיפת המערכת של מושב עובדים בעצמם. וכך, בקשיים רבים הוקם מפעל 'פלסטיל' ליצור מחממי מיטה ושטיחונים מחוממים..."

"בהתחלה היינו רווחיים. הייתי הספק הגדול בארץ וייצרתי גם תחת מותג של 'תדירן', שני מותגים במקביל, שניהם שלי ושניהם נמכרו ב'משביר לצרכן', ב'שקם' ובחנויות חשמל שונות. דן ואני הפעלנו את המפעל תחילה בנתניה ורק לאחר שנבנה מבנה התעשייה העברנו אותו לשילת. השקענו בו את כל מרצנו וכספנו, כולל דירות שהיו בבעלותנו. דן הפעיל את המפעל לתפארת ואני הפכתי מומחה לבדים ולדבקים, ועסקתי בשיווק התוצרת. אלא שהמזל לא האיר לנו פנים, על אף הניהול המוצלח. התקופה הייתה של אינפלציה דוהרת, והסוף היה קשה. המפעל נסגר כמעט בפשיטת רגל, הגענו עד לפת לחם, ובמשך כעשור המשכנו לשלם את חובותינו ולחיות בחוסר כל..."

אמנם הסוכנות היהודית העניקה ליזמי שילת תקציבים לרכישת ציוד בסיסי אבל בדומה לגורלו של 'פלסטיל' רבים פגשו את המציאות בלב דָּוָה. שעה שמקימי המושב ציפו שהמדינה תתייחס

אליהם כאל אנשים שעזבו את העיר ובאו ממצב מבוסס לסיטואציה ארעית, וקיוו לקבל תמיכה בפרויקטים שלהם באופן פעיל, רציף ומשמעותי יותר, המציאות הכתה על פניהם.

Page | 97

“בהתחלה דובר על איך להקים מושב מוצלח שמבוסס על תעשייה, אבל לא הצליחו לממש את רעיון התעשייה” מסכם זאביק עגור, “כך התחילו להיווצר סדקים, בגלל שהאינטרסים של כל צד היו שונים. המערכת שתמכה בחקלאות היתה משומנת היטב בזמן שהמערכת שהיתה אמורה לתמוך בתעשיינים הוקמה ביחד איתנו. אנחנו הקמנו אותה ביחד עם הסוכנות. הכל הלך כל כך לאט עד שזה ממש הפריע לממש את הפרויקטים התעשייתיים”.

יערה אביעזר: “במובן הזה לחקלאים היה הרבה יותר קל, כי היתה מתכונת בסוכנות איך מיישבים חקלאים. לעומת זאת לא ידעו איך לעכל את רעיון התעשייה המשפחתית. הם הכירו את הפורמט של תעשייה משותפת, אבל תעשייה משפחתית היה משהו חדשני”.

יעקב אשכנזי: “ברגע שהמדינה מאפשרת להקים ישוב מהסוג הזה, היא צריכה להשקיע הרבה יותר במשאבים ובתכנון, אבל לצערנו עזרה ממשית לא קבלנו והתוצאה היתה שרוב הפרויקטים שלנו התרסקו”.

*

צילום מתוך מסמך ארכיון 1576 (הערה לגרפיקאית – לחתוך ולהציג את החלק העליון מהעמוד השני של המסמך בו מופיע פירוט המשקים הפעילים בשילת) – כיתוב: סיכום המשקים הפעילים בשילת בתחומי התעשייה והתיירות, מתוך מסמך העשור לעליית שילת לקרקע, שנכתב בספטמבר 1987

*

בעולם הבניה הירוקה ידוע כי משטר הרוחות בישראל מאפשר בקלות יחסית לשלב אוורור טבעי בבתים. הודות למיקומה הגיאוגרפי של מדינת ישראל לחופי הים התיכון ישנן זרימות רוח משמעותיות לכל אורך עונות השנה, גם בעונת הקיץ. כיווני הרוחות הנפוצים באזורים השונים הם קבועים למדי.

הגרים באזור החוף, למשל, יודעים שלאורך כל השנה יזכו לרוחות מזרחיות בשעות הבוקר ולבריזה מערבית בשעות אחר הצהריים. אך רוב המשפחות הראשונות שהגיעו לשילת לא ידעו תחילה מהי עוצמת הרוחות שיפגשו ביישובם החדש. שעה שמעל רוב הישובים שעולים על הקרקע מרחף דוק מצועף של תוגה חולמנית, לפחות עד שזורם החשמל ונדלקים האורות, את הגבעה של שילת עטפה מאז ומעולם רוח ערה ולעתים אף סוערת.

*

תמונה/תמונות שנמצאות אצל רפי ותמר ראובני של ילדיהם מתרחצים בנחל מודיעים שיבש – כיתוב: הילדים של משפחת ראובני משתכשכים בנחל מודיעים, שיבש עם השנים לאחר התערבות יד אדם והקמת תחנת שאיבה שמנקה את המים ומעבירה אותם לישובים בסביבה.

*

“באזור הזה יש מיקרו אקלים שלוקח את הרוח המערבית בעוצמה, דרך נחל מודיעים ובכתף שבין הגבעות, והאוויר עולה הנה” מסביר דב עפרון, “ואז בעונות המעבר גם הרוחות המזרחיות, ‘השרקיות’ העוצמתיות מגיעות. היינו צריכים להתלות פיזית על הניילונים של החממות כדי לשמור שלא יעופו”.

"אחת החוויות שמאוד זכורה מתקופה זו היתה השרקיות האיומות שהיו פוקדות את האזור מדי פעם והיו מאיימות ואף מצליחות לפגוע בחממות, לקרוע את הניילון שכיסה אותן ולגרום לנזקים נוספים" נזכרת יפה שימרוני ברוח התקופה, "אחת הפעמים היתה כאשר חגגנו ליורם יום הולדת ארבעים. בתוך הסלון הקטן של הישוב הישן הצטופפו חברים רבים מהמושב. תוך כדי החגיגות התחילו הרוחות החזקות לנשוב. כל החקלאים שהיו במסיבה נדרכו ויצאו לבדוק אם יש נזקים. זה היה מחזה סוריאליסטי למדי".

"העוצמה החזקה יותר בשעות הצהריים (בממוצע). הכיוון השכיח ביותר ברוח חודשי השנה הוא מהגזרה הדרומית-מזרחית עד דרומית-מערבית בשעות הבוקר. בשעות הצהריים הכיוון השכיח ביותר בחודשי החורף הוא מדרום-מערב עד צפון-מערב ובחודשי הקיץ מערב עד צפון-מערב. בשעות הערב ניכרים שינויים גדולים יותר בכיוון השכיח והמגמה אינה סדירה". (מתוך 'פרוגרמה לתכנון הישוב' של הסוכנות היהודית לארץ ישראל, נכתב אודות הרוחות באזור שילת בתאריך 30 במרץ 1977)

ואמנם החקלאים השילתיים, בעלי החממות, היו צריכים למצוא פתרונות יצירתיים להתמודדות מול הרוח העזה ולשמירה על הניילונים שכיסו את חממותיהם. "יש פה רוחות מזרחיות איומות, לפעמים אפילו הרעפים היו מתקפלים ועפים" מתארים אירית ויוחנן הכט את מה שהם ושכניהם חוו על בשרם ובחממותיהם, "כשהתכווננו לבחור מגרשים, עמדנו פה במקום בו בנינו את ביתנו ובדקנו את הרוח. שאלנו את עצמנו האם היא מאפשרת חיים נורמליים? ואז בדקנו גם את כיוון השמש".

את הרוחות העזות לא תשכח גם גליה גל אגוזי, שפגשה אותן ביתר שאת במהלך ליל שמירה חורפי: "לילה, חורף, קר, אבנר היה אמור להיות בתורנות שמירה ולמחרת לקום לעבודה, אבל הוא היה עייף

מאוד אז שמרתי במקומו, יושבת עם הנשק בתוך חיפושית 62 ומפחדת שעוצמת הרוח תעיף את הרכב ביחד איתי".

עם חלוף השנים עוצמת הרוחות שכחה מעט, בשל בניית העיר מודיעין ותהליכי האורבניזציה שמאטה אותן, אך לפני כן הרוחות החזקות ביותר הורגשו בשילת בחודשי מעבר העונות, סביב נובמבר ואפריל.

"כשבאנו הנה הייתה רוח איומה, בקיץ ישנו עם חלונות פתוחים והתכסינו" נזכרים רפי ותמר ראובני, "אבל האקלים השתנה כי סגרו אותנו עם הבתים הגבוהים של מודיעין".

"רוב הזמן לא צריך פה מזגן" מספר יעקב אשכנזי, "הרי אנחנו על גבעה של שלוש-מאות וחמישים מטר. את המזגן שלי קניתי רק לפני כמה שנים, פשוט כי לא היה צריך, וגם זה קניתי בעיקר לחורף".

"למרות הגדרתו של שילת ככפ"ת רואים גם המתיישבים וגם התנועה הכרח כי בנוסף לבסיס התעשייתי יהא המושב נשען גם על נדבך חקלאי איתן אשר בנוסף למשמעויותיו הכלכליות יש לו גם משמעות של קשר בין האדם לאדמה, וזאת תוך בחירת גידולים מתאימים". (לקוח מתוך 'פרוגרמה לתכנון הישוב' של הסוכנות היהודית לארץ ישראל. 30 במרץ 1977)

מכיוון שבאותה תקופה הלהיט בחקלאות היה פרחים שגודלו בחממות ויוצאו בחורף לאירופה, הוחלט שחקלאי שילת יקימו בתחילה חממות, לשם אותה מטרה בדיוק. הפרחים שנבחרו לגידול היו ציפורן וגיבסנית.

ואמנם מעט לפני העליה לקרקע התעורר הצורך להכשיר את השטח לקראת קיום החקלאות המתוכננת בשילת, ולרשת את השטח במערכת מים. "הובלתי שיירה של חמש-עשרה אלף קוב קרקע חמרה מאזור קריית אונו לשילת במסגרת תקציבי סוכנות" נזכר שמעון אביעזר, "שפכנו ויישרנו את הכל על משטחי הסלעים. עבור חקלאים שרצו חממות הזמנתי בכסף סוכנותי מבני חממות, ואז כל אחד בא וחתם על החוזה הפרטי שלו ועל חלקו".

והנה הוכשרה הקרקע, יובאה אדמה לחממות, הוכשרו שבילים ובכל שטח שיועד לחממה הוקמה קונסטרוקציה מברזל שתהפוך לחממה חקלאית פורחת.

חמש מבין משפחות הראשונים החליטו שהן רוצות להיות חקלאיות, חלקן נטולות ידע מקצועי רב אבל מלאות בהרבה רצון טוב. היו אלה בני משפחת גליקמן, שניידר, יד-שלום, וונש ותורג'מן, שהפכו לחקלאים הראשונים בשילת, ובשנה שאחר כך הצטרפו אליהם משפחות נוספות, עד שבמניין חקלאי המושב ניתן היה למצוא עשרים ואחת משפחות חקלאיות.

קופירייטר • כותב שיווקי • סופר צללים

רוני וונש: "קבלנו ביחד חמישה דונמים של חממות, ושמעון אביעזר ביקש שאני אנהל את החממות, למרות שהייתי באמצע הדוקטורט. אבל אז גויסו לעניין גם דני שניידר ואלון יד-שלום והתחלנו לטפל כולנו בחממות. ביוני שתלנו את הציפורן ובאוגוסט עלינו לקרקע, אבל בגלל שכמה שתילים נבלו כולם נבהלו, עקרנו הכל והיינו צריכים ללוות את השתילים החדשים, כולל שינה פה בלילות בשטח".

"היינו מבין חמש המשפחות הראשונות שהקימו חממות וגידלו בשילת פרחים" מספרת שרה תורג'מן, "למרות שחלפו כמה שנים עד שהמדינה אפשרה לתושבי שילת לבנות חממות ואף העניקה לשם כך אי אילו הטבות".

החממות הוקמו מתקציב של כל מתיישב, כפי שקיבל כל מי שהוגדר כחקלאי בשילת, ושניתן לו כהלוואה משולבת מענק. תחילת החזר רק אחרי עשרים וחמש שנים. "זו הסיבה שעד היום יש מי שמחזירים את ההלוואה לבנק עידוד" מסביר יוחנן הכט, המזכיר והגזבר הראשון.

ניקי שמעוני שבתחילת הדרך היה אמור להצטרף לקבוצת התעשיינים, בתוקף תפקידו כהנדסאי קונסטרוקציות בעל ידע בחשמל, הצטרף לבסוף לקבוצת החקלאים בשילת. "המודל הראשוני עליו היה מבוסס המושב היה תעשייתי, אבל אז נבדקה אפשרות לחקלאות וראו שאפשר גם וגם... בגלל שלא היה לי פתרון ומימון לתעשייה הלכנו לחקלאות ועברנו קורס הכנה לגידול פרחים. תוך כדי הקורס הקמתי במו ידי חממת ציפורן. הידע הטכני שלי הועיל גם כאן. בניגוד לרוב החקלאים שגידלו את הפרחים על מצע חול, החלטתי לחדש ולהקים את החממה על מצע מנותק, ערוגות עם טוף שהצמחים בהן לא נוגעים בקרקע, כך היכול גדול יותר ולא צריך להפוך את האדמה כל שנה".

*

תמונת ארכיון 960 – כיתוב: משפחת סולומון מפריחה את השממה בחממה

*

Page | 103

לאחר שהניסוי של משפחת שמעוני הצליח הצטרפו לסגנון גידול זה חקלאים וחקלאיות נוספים מהמושב, אחת מהן היא שלי סולומון. במקביל לעבודתה במזכירות, בשעות אחר הצהריים עבדה בחממת הפרחים. פועל אחד מבית סירה סייע לה בקטיפת הפרחים שעה שהיא מיינה וארזה אותם לפי צבעים, כדי שיהיו מוכנים לשעות הבוקר, אז עברה משאית שנשלחה ממועצת הפרחים כדי לאסוף מכולם את התוצרת ליצוא.

דב עפרון: "גידלתי ציפורן ננסית, רוסקוס וכלניות. היתה לי חלקה יחסית גדולה, הבאתי הרבה משאיות של חול, הכל טופח למכירה לזרעים, כי זה היה העתיד... אחרי שנה או שנתיים חברתי לפרופסור מהאוניברסיטה העברית ומהפקולטה לחקלאות ברחובות שעסק בריבוי כלניות תרבותיות, שמצא במחקרים שהמיקרו אקלים של החממות שלנו לא יעיל דיו מבחינת פיריון, אמר שהתפוקה שלנו נמוכה מדי ונאלצתי להמשיך את כל שאר הגידולים חוץ מהכלניות... אז החלטתי לנצל את ניסיוני כמושבניק ולוותר על השתילים היקרים שרוכשים בכל שנה, כי הציפורן הוא חד שנתי.

"החלטתי לחסוך את זה, לגזור את הצמח ולמחזר אותו. ככה יש ירידה בתנובה אבל הרווח הוא אדיר. בא המדריך החקלאי ואמר שאין לזה סיכוי. אמרתי אני עושה את זה. אמר תעשה את זה על שורה אחת או שתיים אבל אל תסכן את הכל. סיכנתי את הכל. התוצאות היו מדהימות. בשנה שאחרי משרד החקלאות הנחה את המדריכים איך מייבשים שיח ואיך משתמשים בצמחים שוב ושוב."

*

מסמך ארכיון 1659 - (הערה לגרפיקאית – לשלב בספר את העמוד האחרון ובו המסקנות) – כיתוב: מסקנות משרד החקלאות מתוך מסמך שירות ההדרכה והמקצוע לסיכום עונת הציפורן באזור לכיש של עונת 1975/6

*

עת עלה המושב על הקרקע והוכרזו רשמית ביקשו התושבים ואף קבלו אישור מהסוכנות לתשלום עבור תכנון וניקוז החממות תמורת ששת אלפים לירות. העבודות בחממות נערכו על פי ההוראות של הסוכנות ושל המדריך החקלאי מטעם משרד החקלאות, עמי בר יוסף. על פי הנחיותיו חקלאי שילת קיבלו החלטות.

והנה בקיץ של שנת 1977, מעט לפני העלייה לקרקע, נדרשו החקלאים לשתול את השתילים כדי שלקראת חודשי הסתיו והחורף, הלא הם עונת הקטיפה והיצוא לאירופה, הפרחים יפרחו. כעת התעורר הצורך בכיסוי החממות בניילונים.

לשם כך הוקדשה אחת השבתות והוכרזה כיום גיוס לחקלאי שילת לכיסוי חמש החממות בניילונים. רבים הגיעו ליום המבצע ברצון עולץ ובשמחת חלוצים ואמנם תוך שבת אחת המבצע הושלם. כל שנותר היה לשתול את הזרעים.

למען מיון הפרחים, אריזתם והכנסתם לקירור לפני איסופם ושליחתם בטיסה לייצוא להולנד, היה לייבא את בתי האריזה מהמפעל ואת המקררים. גנרטור נדרש להפעלתם. הוא הוצב בחממות והופעל בסולר שנרכש במימון משותף של חקלאי שילת, שעה שתורנויות נקבעו להפעלתו. "נסעתי למפעל למבנים טרומיים ויזמתי את בניית בתי האריזה לכל חמש החממות הראשונות" נזכר אלון יד שלום, ששימש במשך תקופה ארוכה גם כרכז מטעי האבוקדו, "גם בתי הקירור נקנו בסיוע הסוכנות בפעולה שעזרתי לתאם".

לפני הופעתן של מערכות ההשקיה האוטומטיות ובשיאה של עונת אריזת הפרחים, רבים מהחקלאים וההורים הצעירים נאלצו להכניס את בני משפחתם אל בתי האריזה והחממות המשפחתיות על מנת להשגיח גם עליהם. אלון יד-שלום: "לא היתה ברירה, בעונה הבוערת העברנו את הדס הקטנה עם הלול והצעצועים אלינו לבית האריזה".

במרץ 1979 התקבלה הודעה ממשרד החקלאות על פיה המשרד לא יממן גידולים שונים כדוגמת גיבסנית וציפורן וכי דונם שני יתאפשר רק למגדלי הוורדים. אי לכך הודיעה אגודת שילת כי בכל הנוגע בטיפול בבקשות החקלאים לדונם שני, יופעל עקרון פיזור הסיכון וכי על החקלאים להוכיח יכולת מימון, והתחייבות לפרנסה במקום.

כבר ביוני 1979 נרשמו חריקות ראשונות כשבפרוטוקול ישיבת הוועד נכתב כי אור למצב הקשה אליו נקלע ענף הפרחים, לצד המצב הכלכלי הקשה של האגודה "נבקש הקצאה מיידית של שטחים לחקלאים, לעיבוד אינטנסיבי".

כך קרה שבשנה השנייה הרחיבו חקלאי שילת את חממותיהם וגדלו לשטח בן כשלושה וחצי דונם הודות ליוזמה פרטית של כל אחד מהם למען הרחבת מקורות ההכנסה. כל אחד מהחקלאים הוציא כסף מכיסו, ללא סיוע חיצוני, ונרכשו עוד חממות. "בהתחלה חמישה חקלאים גידלו ציפורן ומאוחר יותר וורדים לייצוא, אבל כשחלה הרעה בתנאים, כי ההכנסות מדונם קטנו או לא הספיקו בגלל מחירי התשואות, אז הקמנו עוד דונם" מספר יוחנן הכט, "השינוי התרחש בחו"ל. אמצעי הייצור דרשו השקעה והיא היתה גדולה מדי ביחס להכנסות מדונם. אז הגענו לעד ארבעה דונם פר משפחה וזה כבר דרש ידיים עובדות רבות יותר, הרי זה פרויקט עתיר עבודה, אז התחילו להכניס פועלים".

אט-אט אל הציפורן והגיבסנית הצטרפו, צמחו ופרחו זנים נוספים, ביניהם ורדים, והיו גם שניסו לגדל תותים על עמודים.

קופירייטר • כותב שיווקי • סופר צללים

*

במסמך ההכרזה הרשמית לקיום גרעין באר טל, שפורסם ביום 29 ביולי 1974 נכתב: "...תוקם אגודה שמטרותיה לספק את שירותי התשתית של המתיישב, כאשר כל חבר המצטרף אליה יתחייב לגור במקום ולהתפרנס בו (הוא ו/או אשתו)", וברוח אותם דברים נכתב: "בקרוב המתיישבים ישנה מגמה ליצירה מהירה של מקומות עבודה בבית תוך הינתקות ממקומות עבודה נוכחיים בהתאם לקצב ההתפתחות הכלכלית של הישוב". (לקוח מהמבוא של מסמך העקרונות 'פרוגרמה לתכנון הישוב' של הסוכנות היהודית, מיום 30 במרץ 1977)

*

לאחר השתילה ולפני סיום הקמת החממה של משפחת יד-שלום התעורר הצורך להשקות במשך עשר דקות בכל שעה, אך מאחר שצו השעה קבע שאין לעבוד עם פועלים זרים, מטלת ההשקיה נפלה על כתפיהן הצעירות של בת המשפחה איריס יד-שלום ושל חברתה רותם גליקמן.

שמעון אביעזר: "מבחינת המדינה אנחנו מקבלים קרקע כדי לעבוד בה לבד, לא כדי להעסיק בה פועלים. לפעמים היו באים לפה לבדוק כמה פועלים עובדים איתנו. לבסוף הסכימו לשני פועלים בכל משפחה. הכירו בכך שכדי להיות עסק של אדם אחד, בשלב ראשון צריך להתפרנס, וצריך אנשים שיעזרו לך להתפרנס".

הקשיים עשו את שלהם. לא מעט מחקלאי שילת נאלצו להמשיך ולעבוד גם מחוץ למשקם על מנת לקיים כלכלת בית סבירה. כך, למשל, כשניקי שמעוני ביקש להתמסר לחממה ולפתח אותה, פרש לשנתיים חל"ת מעבודתו מחוץ למושב, רק אחריהן חזר לשלב בין שני העולמות. בבוקר עמל על גידוליו בחממה ואחר הצהריים המשיך למשמרתו בתעשייה.

"לכל אחד מאיתנו היה מקום עבודה מחוץ למושב" מספר רפי ראובני, "פה ושם היו משפחות שהתפרנסו מתוך המושב, אבל מעטים, ולא לאורך זמן רב".

יוסי ודורית שניידר: "הגידול במילא היה יקר מאוד ואז מחירי הפרחים צללו. זו הסיבה שארבע חממות הפכו למשתלות וכיום נותרו שתיים בלבד... בשנת 1986 הקמנו חממה לגידול ורדים, אבל השנה היחידה בה היא עבדה טוב הייתה במלחמת המפרץ. אחרי חמש שנים סגרנו אותה כי הפסדנו מלא כסף".

גם דב עפרון המשיך להתפרנס בצבא הקבע במקביל להקמת חממותיו: "מבחינה כלכלית כולם היו נשאים לעבוד פה אם יכלו, אבל אי אפשר היה, הקציבו לנו רק דונם אחד של ציפורן, אי אפשר להתקיים מזה, אמרו בשנה הבאה ניתן עוד אבל לא באה שנה הבאה, אנשים נאלצו להיקרע בין שתי עבודות ולהוסיף את החדשה והמוסדות המיישבים לא העניקו את התקציב הראוי. מבחינת תקנון הגרעין היינו חייבים להישאר לעבוד פה, רצינו, אבל לא יכולנו. אם התלבטנו אם להשקיע וכמה – לא היה עם מי. מי שבחן השקעות כאלה ואחרות היו אנשי האגודה, אנשי הוועד, שהם לא בהכרח מומחים בתחום. ליווי מקצועי היה מאוד חסר".

*

תמונה - כיתוב: תעודת יצואן מצטיין הוענקה למשפחת יד שלום על הצלחה רבה בתחום פיתוח החקלאות בשילת (התעודה נמצאת אצל אלון - הוא יספק אותה, על פי דרישה, לשם סריקה בספר)

*

כל הרווחים מהחקלאות עברו אז דרך האגודה, כאשר הוועד המנהל קיבל החלטות והמזכיר ביצע אותן. "בהתחלה שיווקנו דרך האגודה את כל הגידולים. אם היינו בפלוס היינו מקבלים את הכסף" נזכרת שרה תורג'מן, "עד 1983 או 1984 כל המושבים עבדו ככה, דרך האגודות. היו לנו אז כמה משווקים של פרחים, והכסף שהגיע

לאגודה סייע לאגודה להתקיים. המצחיק הוא שהיינו בפלוס, אבל קבלנו את ההחזר דרך מושב אחר מסיבות כאלה ואחרות, ושילת היה בין המושבים היחידים שלא היה בחובות".

שנת החקלאות הראשונה בשילת הייתה מוצלחת ביותר, אי לכך ובמשך השנים שבאו אחריה נבנו חממות נוספות, אך עם המשבר הגדול של המושבים והקיבוצים על רקע התרסקותה של הבורסה בשנת 1983, המחסור בליווי מקצועי וכלכלי, היעדר מורה נבוכים שיעזור לחקלאי שילת הלא מנוסים לדעת אילו סיכונים לקחת ומתי לוותר עליהם, האינפלציה הדוהרת והופעתה של תחרות לא הוגנת מחו"ל, רוב החקלאים עזבו את הגידולים בחממות. חלקם הסבו אותן למשתלות ואחרים זנחו אותן לחלוטין וחיפשו פרנסה אחרת.

על ירידת המחירים הדרסטית שהפכה את העיסוק בחקלאות ללא משתלם ברוב המושבים והקיבוצים בישראל, מספרת שרה תורג'מן: "בהתחלה בעלי חשב להתפרנס מחקלאות, בזמן שאני עבדתי בחוץ כל הזמן, אבל עוד לפני 1983 זה לא היה כלכלי ולא היה כדאי לנו להמשיך... רק הפסדנו... הרי השטחים לחממה פה היו קטנים מדי... מעבר למשבר הארצי לא כל כך תמכו בנו כלכלית, ובמילא מה שנתנו נאלצנו להחזיר על פי דרישת הסוכנות".

דב עפרון מסביר כי לפעמים עלה לחקלאים יותר כסף להיות חקלאים מאשר לא לעשות כלום: "חקלאי ישראלי שהסחורה שלו נמכרת באירופה לא קובע את המחירים, אלא השוק. את עלות הקרטונים לא החקלאי קובע, ולא את המים ולא את הדשן ולא את עלות הניילון שמכסה את החממה ועף ברוחות פה ולא את הנזקים של הברד וגם את עלות השתילים אנחנו לא קובעים".

יעקב אשכנזי: "כשחממות הפרחים קמו הכל היה טוב ויפה, הצרה היתה שלא היה תכנון, ולפתע המחירים צנחו, בגלל התחרות הבלתי צפויה, וכבר לא היה שווה לייצר. החממות קרסו בזו אחר זו. כאב הלב לראות כל חממה חרבה כזאת".

גם בני משפחת סולומון מעידים על חממות לא רווחיות, במיוחד בתקופה שלאחר נזקי האינתיפאדה ושריפת מטע האבוקדו. או-אז החליטו לזנוח את החקלאות לחלוטין ולהשכיר את החממות. "למזלנו חיים המשיך כל השנים לעבוד בתדיראן לפרנסתנו" נזכרת שלי סולומון.

רוני וונש: "בשנת 1982 יצאתי לארצות הברית לפוסט דוקטורט, מסרנו את החממה לאלון יד-שלום וכשחזרנו בשנת 1984 ראינו שהחממות גורמות ליותר הוצאות מאשר להכנסות. באותה תקופה רבים שהמשיכו לעבוד בחוץ פשוט סגרו את החממות שלהם".

"מבעוד מועד ראיתי את התהליכים. אמרתי עזוב את הייצוא ותעבור למשתלה" נזכר אלון יד שלום, "זה נבע מעלויות כבדות של הוצאות הייצור, תחרות בגידול פרחים בקולומביה, טנזניה, קניה, בסיוע של גורמים ישראלים בין היתר, אבל לא רק, גם ההולנדים והאיטלקים גידלו שם בתנאים טובים יותר מאשר בארצם, וזו תחרות שגרמה להתמוטטות ענף הפרחים. גם הפקעת שטחי האבוקדו הרסה אותנו. לא כל החקלאים היו באמת פעילים בתחום החקלאות, אבל אני כן, ורבים מאתנו איבדו את הבסיס הכלכלי להמשך... כיום הדור השני בשילת לא מוצא עניין בחקלאות כי כבר אין חקלאות כאן. מכל עשרים ושלושה החקלאים שהיו פעילים פה רק שניים נותרו, 'פלורוז' ואני".

בדומה למשפחת יד שלום, לא כולם וויתרו במהירות. היו שעמדו בחממותיהם הקורסות עם כוס תה מצטננת בידם וחלמו על חקלאות משגשגת או על עסקים מוצלחים מסוג אחר, ולשם כך ניסו לרקוח לימונדה מאינספור הלימונים החמוצים שהניבה להם חקלאות מאכזבת. חלקם עשו זאת כמעשה משובה ובאופן טיפה פחות חוקי.

שרה תורג'מן: "אחרי שהתגרשתי, ואני בטבעי חסרת מנוחה, הבנתי שבעלי, זה שרצה לעשות חקלאות, כבר איננו, חקלאות אין, ראיתי שהעיר מודיעין מתפתחת, ומאחר שעוד לא היו הרבה אזורים

תעשייה אמרתי יאללה, בוא נתחיל לעשות משהו עם שארית החממות. אז בשנת 1997 פיתחתי את אזור החממות הנטושות, סגרתי והפכתי אותן לחנויות להשכרה. עשיתי זאת בעזרת ידידי דוד בן בוארון ז"ל, שהיה הקבלן המבצע. על הברזלים של החממות הוא בנה קירות גבס, ריצף והוסיף שירותים. ככה הפכו החממות לאזור מסחרי. אני הייתי החלוצה. הראשונה באזור שעשתה את זה. אבל אז במהלך השנים קיבלתי התראות, בגלל שהשתמשתי באדמות שיועדו לחקלאות והפכתי אותן לאזור מסחרי בלי אישור. לא התייחסתי.

"אחרי שבע שנים קיבלתי תביעה משפטית מהוועדה המקומית שאחראית על אישורים ברמלה, שהכריזה שאני עבריינית בניה. שילמתי את הקנס, סגרתי את החממות ועשיתי עבודות שירות, כולל חצי שנה במועדון יום לקשיש בלוד, שאני ממשיכה לעשות בהתנדבות. אני לא מצטערת על מה שהיה. אני חושבת שהמדינה עושה טעות גדולה בנושא החקלאות ובנושא החממות. החקלאות פשטה את הרגל, אבל המדינה לא מתחשבת, לא נותנת לנו להוון את הקרקע, להחליף לה יעוד תוך שמשלמים את העלויות כחוק. תנו לנו לעשות פרויקטים יפים במקום ההזנחה שנמצאת כאן".

על אף כל הקשיים אהבתם של חקלאי שילת לשדה, לחממה ולגידוליהם העפילה על כל קושי, גם אם לימים גווע פרי אדמתם ועסקו בתחומים אחרים, כפי שהיטיב לתאר אורי ליכטנשטיין בפוסט שהעלה בפייסבוק בשנת 2017: "בכל קיץ קומת העמודים בבית שלי הפכה לבית אריזה שלא מבייש שום מפעל... זוכר את עצמי בגיל ארבע יושב על ארגז שחור ושם דגלונים על כל קצה של אשכול ענבים לפני שהארגז נסגר, נחתם ועולה על מטוס לאירופה. היה לנו כרם מופלא, מפעל חייה של אמא שלי. מאז שאני זוכר את עצמי חודשי החופש הגדול היו עיסוק בלתי פוסק שלי ושל משפחתי אך ורק בדבר אחד - בציר ענבים! בכלל לא הייתה שאלה, ברגע שהגעתי לגיל שיכולתי לעשות אפילו דבר קטנטן, קיבלתי אחריות. בהתחלה לשים את הדגלונים, והאחריות לא

לפספס אף אשכול עם דגלון... והיום שבע-עשרה שנים אחרי אני מרגיש שאני עדיין חקלאי. כנראה שזה אף פעם לא עוזב אותך... לחיי החקלאים!"

*

צילום מתוך מסמך ארכיון 1576 (הערה לגרפיקאית – לחתוך ולהציג את החלק התחתון מהעמוד השני של המסמך תחת הכותרת 'חקלאות') – כיתוב: סיכום משפחות החקלאים הפעילים בשילת, מתוך מסמך העשור לעליית שילת לקרקע, שנכתב בספטמבר 1987

*

מאחר שעבדה במשמרות, לעיתים בשעות לא שעות, נאלצה האם הצעירה הדס טל להפוך עולמות על מנת לעבוד ולדאוג לילדים בו זמנית: "בגלל המשמרות הייתי צריכה לפעמים להקפיץ מטפלת באמצע הלילה ולפתוח עבודה את מנעול השער בגשם. בסופו של דבר, בציפורניים ובעזרת הקיבוצים שבאנו מהם, הקמנו פה מעון, שהחזיק כשנתיים, כדי שיהיה לקטנים מסגרת".

סיפורה מוכר היטב לאימהות ולמשפחות צעירות הלקוחים מזמנים אחרים, אי אז בימים בהם שילת רק נוסדה. בניסיון לפתור את הבעיה באחת הוועדות אושרה הסעת גננות והוחלט למסור את הסעת הגננות לידי חבר מושב מאור מודיעין.

*

תמונה מהארכיון 935 – כיתוב: 21 באוקטובר 1977. גן הילדים הראשון של שילת. מימין הגננת חדווה

*

אמנם עלולה להתקבל התחושה כי פתיחת הגנים עבור הילדים הקטנים התרחשה במהירות, אך האמת טיפה שונה. "לגבי הגנים החלטנו כי ילדי הגן יקלטו בגנים בתוך היישוב, בגלל גילם הצעיר. העדפנו שלא תהיינה הסעות מחוץ לשילת" מתארת מירי קליין את שהתרחש בוועדת החינוך בה השתתפה "אני זוכרת את התכנונים לבניית המבנים, את אבזור הגנים, את ההתלבטות בבחירת הגננות, כל כך הרבה אנרגיות הושקעו בנושא".

"כשהיה לך ילד או שניים בשכבה זו היתה בעיה אמיתית" מסבירה אווה פנצר, "ילדים בתפזורת או כאלה שההורים לא הצליחו לארגן להם קבוצת ילודה היו בבעיה אמיתית".

"זה סיפור קשה. אחת הסיבות שקלטו אותנו פה היה כדי לעבות את המחזורים" נזכר עמוס ולינסקי בסוף שנות השמונים, "לילדים שלי היו שלושה או ארבעה ילדים בכל המחזור שלהם. הם היו משחקים עם מחזורים מעליהם ומתחתם כי לא היו להם חברים בגילם. היום עשרים או עשרים וחמישה ילדים משילת עולים לכיתה א'".

אביבה בן ישע: "יום אחד שרה תורג'מן וביתה דינה נסעו לאילת לתקופה והיינו בלחץ כי דינה היתה ה'שובר שוויון' מבחינת כמות הילדים הנדרשת. נאלצנו לשקר למשרד החינוך שיש לנו יותר ילדים ופחדנו ממפקח שיבוא לספור אותם... במשך זמן היתה לנו בעיה עם גן הילדים – מתחת לגיל מסוים משרד החינוך לא פתח כיתה, אז קבוצה די גדולה התארגנה על ילודה. זו היתה שיחה שהתנהלה מתחת לחרוב הגדול ברחבה ושהצליחה להניב פירות. הודות לאותה שיחה ילידי שנות השמונים הפכו למחזור הכי גדול בשילת".

אל משימת איתור הפתרון נקראה ורדית עפרון, אם כי לא לבדה: "חיה, אמא של דב, שמעה על בעיית הילדים פה והמליצה שנתאחד ל'בייבי בוס'. אז עברתי בין החברות, גייסתי את כולן ואמרנו שהשנה אנחנו עושות ילדים, כדי שתהיה לנו קבוצה גיל ביחד".

ואמנם לשמע 'הפקודה' כל המגויסות 'התנפלו' על בעליהן ועמדו במשימה בגבורה. "היינו מספיק צעירות אז זה הצליח. התוצאה היא כל ילידי שנות השמונים בשילת. רובם תוצאה של רעיון של אמא של דב" מסכמת ורדית עפרון את מבצע הילודה המוצלח ביותר (והיחידי) בתולדות שילת.

"יש לציין שהמחזור של שנת 1987 היה מחזור 'ענק' יחסית לשילת הקטנה, כשנים-עשר ילדים" זוכרת היטב איילה דואר ישראלי,

"לעומת זאת המחזור של שנת 1989 מנה כחמישה ילדים, כולם בנים עם שחקנית חיזוק אחת, שעלתה מרוסיה ונעלמה מהר מאוד לקנדה".

יש גם צד חיובי לדילול המחזורים. רבים ההורים שמסכימים כי עצם העובדה שבכל מחזור היו מעט ילדים, יחסית למצב דומה בעיר, תרמה לאווירת החברות, יצרה ערבוב חברויות בין הגילאים ומנעה חלוקה אוטומטית ומפרידה בין מחזור למחזור.

אי לכך, כשחלוצי שילת תכננו את המושב התעוררו בקרבם לבטים רבים בנוגע לחינוך הילדים. היו שרצו שילמדו בתוך המושב, אך היות שעדיין היו מעט ילדים חשבו על פתרון מימי המערב הפרוע - כיתות רב גילאיות, כפי שעשו עם ילדי הגן בשנתה הראשונה של שילת. לאחר שגם רעיון זה ירד מהפרק הוחלט על שליחתם לבתי ספר שונים.

"בוועדת החינוך והתרבות שהשתתפתי אני זוכרת את הישיבות והדיונים הרבים לגבי בחירת בתי הספר" מדווחת מירי קליין, "ערכנו סיורים בבתי הספר השונים, על מנת לבחור את בתי הספר המתאימים ביותר וקיימנו ישיבות עם נציגים ממחלקת החינוך האזורית (חבל מודיעים). זו הייתה השקעה עצומה ומשמעותית בכל הקשור לנושא חינוך הילדים ועתידם. בסופו של דבר הילדים שלנו למדו ביסודי ב'בן שמן', בחטיבת הביניים בחרנו בבית הספר 'בני עטרות', בתיכון למדו חלק מן התלמידים ב'בן שמן' ואחרים הרחיקו עד תיכון 'יהוד'. במשך הזמן תלמידי התיכון הרחיקו עוד יותר, והמשפחות בחרו באפשרויות שונות".

"לילדים לא היה קל להגיע לבית הספר" נזכרת שלי סולומון, "המושב היה מבודד, ללא דרכי גישה נוחות ולא היו הרבה ילדים כך שלהגיע יום יום לבית הספר היה מבצע מתואם של הסעות. בתי אתי שלמדה ביהוד הייתה נוסעת בבוקר עם יוחנן גולדהמר ובחזרה נזקקה לעיתים לטרמפים. בתי טלי עזבה לפנימייה בקיבוץ לשנה

אחת ואחר כך למדה ב'בן שמן'. בני אריאל למד ברמלה-לוד, הייתה הסעה כמו מונית שירות עבורו ולעוד שני ילדים, ותמיד היה צריך להתחשב, לתאם ולחכות למונית ולשאר הילדים."

לצד הקשיים נרשמה הקלה בקרב ההורים בשל איכויותיו של בית הספר ב'בן שמן'. רבים מהם מצאו שלא רק הוא אלא כלל בתי הספר שמחוץ למושב סייעו לילדי שילת לצאת מהבועה ולהכיר ילדים מרקע שונה, מפנימיות וממושבי האזור.

רותי שמעוני: "בית הספר בבן שמן היה מעולה והזכיר לי מאוד את בית החינוך הנפלא לילדי עובדים, שלמדתי בו בילדותי. הבנות שלנו הסתגלו יפה מאוד למערכת החינוך החדשה, היתה שם תחושה של שמורת טבע של ארץ ישראל הישנה והטובה, כולל חגיגות נפלאות".

באותה שעה גם במושב עצמו גדלו הילדים כמו בתוך שמורת טבע ארץ ישראלית, בצניעות ועל ברכי ערכי החברה והטבע. אבל לא כולם נהנו מהחברה המצומצמת. בני הנעורים סבלו מכך במיוחד. מאחר שנותקו מחבריהם ולא מצאו מה לעשות על גבעת הטרשים שזה מקרוב יושבה, נימת 'יאוש קל' חלחלה אל חגיגות העשור להקמת שילת ואל קלטת הווידאו שנותרה מהחגיגות, בה ניתן למצוא ביצוע של בני הנוער להצגה ולשיר המספרים על מתבגרים משועממים קצת, מתוסכלים קמעה וכאלה שחולמים על חיים תוססים יותר במקומות אחרים:

"וכאן רק רוח נושבת, וחרדון אחד שהולך כבר לישון... אבל איפה עושים כאן חיים? איפה רוקדים? איפה הולכים כאן לתפוס חתיכות? איפה קונים כאן אופנה שגעונית? איפה הולכים כאן בסטייל... אני רוצה לגדול עם בנות ובנים, ללכת על אקשן בלי ציונות... ואני לא יודעת אם טוב לי או רע... שמשהו יזוז, אבל זה לא כל כך פשוט, תחת עץ החרוב... רואים כאן כל כך הרבה ארץ ונוף, ולי בא לשכב אי שם על החוף, בינתיים גדל תחת עץ החרוב, זה נחמד לאללה, אבל מרגיש קצת עצוב".

קופירייטר • כותב שיווקי • סופר צללים

"את רינת ביתנו שהיתה אז בכיתה ט' שלחנו לשדה בוקר בגלל שכמעט לא היו פה בני גילה" מעידים אירית ויוחנן הכט. "הילדים שלנו היו מבני הנוער הבודדים שהגיעו לשילת בשנים הראשונות" מספרים תמר ואלון יד שלום.

*

מסמך ארכיון 1741 – כיתוב: טבלת פול הסעות, נסיעות וטרמפים, לרבות יעדים, מועדים ומקומות פנויים היתה מנת חלקם של חברי שילת בתחילת הדרך

*

השנים חלפו ואיתן שיפור במצב התחבורתי והחברתי של הצעירים. הגדולים הקימו תנועת נוער קטנה ואינטימית, בשם 'הנוער הציוני' (לימים הפך ל'נוער העובד והלומד'), והדריכו את הקטנים שזכו לחינוך ערכי, למדו מהם חיי קהילה וקירבה לטבע. כולם יצאו יחדיו לטיולים ומחנות עם התנועה, טיילו הרבה בסביבה, חגגו ביחד חגים ואירועים, למדו ריקוד, גיטרה, סייף, חלילית ופסנתר, צפו בסרטים שהוקרנו במועדון, בילו הרבה מחוץ לבית והשתתפו בחוג הישרדות שממשיך להפיח רוח חיים בצעירים עד עצם כתיבת שורות אלה.

רבים הם ההורים שממשיכים להלל את חוג ההישרדות המיתולוגי ואת תוצריו. מיטיבה לעשות זאת מירי קליין: "אחד מחוגי הילדים הזכורים לי במיוחד היה חוג ההישרדות. הגיע בחור מקסים ומיוחד בשם פיני, שסביבו התקבצו ילדים צעירים, טיילו באזור המושב וסביבתו, ולמדו כיצד שורדים בטבע. תומר השתתף בחוג הזה וחזר תמיד הביתה מלא חוויות, עיניו קרנו מאושר, ועם ידע ותובנות בכל הקשור להתמודדות בחיים במצבים שונים, ועם ערכים של אהבת הטבע, התבוננות ויחס אוהב ומלא רחמים כלפי בעלי החיים".

*

תמונה – (מדורה שילתית ולצידה בני נוער) כיתוב: ילדי שילת נהגו להדליק מדורות ולבלות לידן לילות שלמים

*

ובאשר למערכת החינוך, חרף העובדה שהמציאות השתנתה ללא הכר מאז, מחלקת החינוך של המועצה קבעה, על פי חישובי תועלת, כי בזמן שהילדים הקטנים ימשיכו ללבלב במערכת חינוך הפעוטות בשילת, ילדי בתי הספר היסודי ילמדו בלפיד ואילו בני חטיבות הביניים והתיכון ימשיכו להרחיק פעמיהם עד שוהם.

אך שום החלטה לא הצליחה לערער את מה שתושבי שילת הרגישו מאז שעלו לקרקע. אין כמו שילת לגידול ילדים. גליה גל אגוזי: "הילדים שיחקו הרבה ביחד, טיפסו על עצים, אכלו על עצים ארוחות, חגגנו חגים ביחד... ילדות אחרת היתה לילדים שגידלנו בשילת. רבים מהם, כמו הילדים שלי, הלכו לתנועות נוער מכיתה א', ילדים מכל המושב הלכו לקורסי מצילים, הגיעו מדריכים לסיף והיתה להם ילדות עשירה, חופשית ונהדרת".

איתן ואיקי ישראלי: "אין ספק שהמושב שימש כור היתוך של ילדנו. המושב הוא חממה לילדים ולמתבגרים מגני הילדים והתנועה, אירועי החגים והמסיבות, החוגים והחברויות. לא בכדי רוב הילדים שהתבגרו והקימו משפחות חזרו לגור במושב".

ערבות הדדית או אחריות הדדית היוו רעיון בסיסי עם הקמת שילת. הקונספציה התבססה על ההנחה כי תושבי שילת הם אנשים טכניים מיומנים, אבל לא בהכרח אנשי עסקים מיומנים. "מושב הוא אגודה שיתופית שטומנת בחובה ערבות הדדית. זו אחת התקנות של מדינת ישראל כחלק מתקנון אגודות שיתופיות, והיה עלינו להתאים לשאר" מסבירים ורדית ודב עפרון ומוסיפים כי אם מישהו נפל כלכלית על השאר היה לשלם.

אי לכך עלו רעיונות כמו הענקת אחריות הדדית בסך מאות אלפי דולרים, במקרה שאמנם תתעורר צרה בקרב אחד החברים. "אם נרכז את כל המשאבים, כמו גם את כל הצרות, והכל יעבור דרך מרכז אחד, הוא יהיה בעל פוטנציאל ויהפוך למעין בנק פנימי משלנו" חשבו מקימי שילת.

עקב התרחבות ההשקעות הצפויות בחקלאות ובתעשייה הובא לאספה הכללית רעיון הגדלת סכום הערבות ההדדית. בישיבת הוועד שהתקיימה במאי 1979 הוחלט כי הערבות ההדדית תהיה בגובה שש-מאות אלף לירות למשפחה. אליה וקוץ בה. סרבני חתימה הופיעו כפטריות לאחר גשם של חובות. ואמנם לא זרמו מים רבים בנחל מודיעים הסמוך עד שהתחוויר לכולם כי הקונספציה השיתופית כושלת, משום שהרעיון לא מתאים לפני המציאות.

ההתמודדות הכלכלית בשילת לא היתה פשוטה כבר בסוף שנות השבעים, אך נדמה שמאז רק הלכה והתעצמה. הקשיים באו לביטוי בכמה תחומים: מצבה הכספי של אגודת שילת הלך והתדרדר, מספר בעלי החוב לאגודה הלך וגדל, הריבית הגבוהה של האגודה הכבידה על בעלי העסקים שנטלו הלוואות ונאלצו

קופירייטר • כותב שיווקי • סופר צללים

להתמודד איתה בקושי ובמבוכה רבים, וקונספט הערבות ההדדית הלך והתערער.

שמעון אביעזר: "משלא צלחה כוונתם של 'העובד הציוני' למושב שיתופי, התלוי בהחלטות 'הארגון', החלו לפטם אותנו בהלוואות גם לאגודה וגם לחברים מקורבים באופן פרטי דרך האגודה. החלטתם את מי לממן ואת מי לא השפיעה רבות על ההתפתחות הכלכלית. בתחילה המימון היה זול וסביר אך ככל שחלף הזמן מחיר הכסף הלך והתייקר עד לרמה של הלוואה אחת דולרית בריבית שנתית של 20%, עלות עושקת והופכת את האגודה למשועבדת למממן אותה. רק במסגרת הסדר המושבים הצלחנו לפרק את 'בנק שילת', להתנגד לערבות הדדית בלתי מוגבלת ולהפנות את החברים להסדרי חוב אישיים עם ערבים אישיים... נדרשה עבודת נמלים לפרק את סבך החובות שנצברו וליחסם לחברים ספציפיים... בצומת הזאת שהיתה כ-11 שנים לאחר העלייה על הקרקע שוב הייתי יו"ר הועד והצלחתי לשכנע את האספה הכללית שלא להיכנס להסדר המושבים כמושב, אלא אך ורק כפרטים, בלי ערבות הדדית של כל חברי האגודה לחובות פרטיים של חברים. אולי בכך שילת ניצלה ממוקש שאולי אף חשוב מעצם הקמתה".

השיטה הכלכלית על פיה פעלה האגודה דרשה מכל עסק ומפעל מרוויח להפקיד את כספיו בחשבון האגודה ולמשוך ממנו על פי צרכיו. הלכה למעשה, במקרים רבים המשיכות עלו על ההכנסות ונצברו חובות כבדים. לעתים אף חובות עתק. "כולם היו חתומים על ערבות הדדית, אבל מה לערבות הדדית ולאנשים בלי אידיאולוגיה שעובדים כשכירים מחוץ לשילת?" מתרעם צור טל, "פתאום העסק שלי מסכן את כל הישוב ועלי לקבל החלטות בנוגע למפעלים כמו שלי עם שלושת רבעי תושבים שלא באמת חיים פה, רק ישנים פה".

קופירייטר • כותב שיווקי • סופר צללים

שמעון אביעזר: "בשלב כלשהו היינו צריכים לוותר למשפחה אחת על רבע מיליון שקלים חוב. זו הצעה שקבלה רוב באספה הכללית. בפועל גילינו שערכות הדדית בלתי מוגבלת יכולה לגרום לאסון כללי".

*

מסמך ארכיון 1761 – כיתוב: חובות בשם אומדן

*

יערה אביעזר: "המבנה הכלכלי שנוצר במקום כזה קטן הוא לא בריא, היה פה סיר לחץ בלתי נסבל, מצד אחד לא היה לנו רקע ערכי משותף, והעובדה שכמה משפחות יכולות היו להתאגד ולקבל החלטה שפוגעת במשפחה אחת יכול להיות הרסני. הרי הרעיון בהתחלה היה מושב עובדים, לא מושב שיתופי. בפועל נוצר פה שעטנז לא בריא. מושג האגודה השיתופית הוא מעורפל לדעתי. מושג שנותן כוח גדול לאגודה מול הפרט ומצד שני מחייב את הפרט לשאת בטעויות שלא עשה. הערבוב בין החלטות כלכליות לחברתיות לא היה בריא. היו לא מעט נפגעים מזה".

יעקב אשכנזי: "הערבות ההדדית כמעט גמרה אותנו, כי כל אחד מקים מפעל בעצמו, אנחנו נותנים לכל אחד עד מיליון דולר אחריות הדדית, ואז כמה משפחות שנפלו כמעט גררו את כל המושב יחד איתן לבור... אבל עצרנו את זה, האגודה החליטה שאין יותר ערבות פרטית כלפי אדם".

במאי 1979 נדונה בסוכנות היהודית בעיה שהלכה והחריפה ככל שחלף הזמן. הכותרת: "מצבה הכספי הקשה של שילת" בעיקר כתוצאה מאי קבלת הלוואות פיתוח אבל גם מחוסר באמצעי יצור.

"לכל חקלאי הגיעו בקדנציה שלי ארבעים אלף דולר מהסוכנות שהוקדשו להקמת אמצעי יצור" נזכר יוחנן הכט, המזכיר והגזבר הראשון, "הכסף לא ניתן ישירות לחקלאים אלא נכנס לחשבון האגודה. למרות שזה הכסף היחידי שגלגל את המחזור, חלק

התרעמו ואמרו 'קבלתי כסף, תן לי'. כשהחקלאים התחילו למכור פרחים להולנד דרך 'אגרקסקו', הכספים הגיעו אלי ושוב רצו שאתן מיד, אבל הייתי צריך לנהל את האגודה, ניהול אגודה דורש כסף, הקונפליקט יצר בעיות והיינו צריכים לחפש מקורות הכנסה ופרויקטים שיצרו הכנסות נוספות לאגודה. חיפשתי בכל מקום, גם בחקלאות, התייעצתי עם 'העובד הציוני', עם מתתיהו דרומי, עם נציג הסוכנות היהודית אלכס רקובר, שליווה אותנו בכל הנושאים הכלכליים והתעשייתיים, איך לעשות ומה לעשות, והתייעצתי גם עם יהודה דקל, מנהל תעשיות בכפר שיעץ לישובים בארץ בנוגע לכל מיני פרויקטים, לרבות בדיקות כלכליות.

"התייעצתי איתם גם בנוגע לשטחים שמצאתי סמוך לכפר דניאל וגמזו (כיום סמוך גם למודיעין), שמצאתי כשטיילתי בשנת 1979 עם הרכב וראיתי את 'אדמות חרובה', שנראו בעיניים העירוניות שלי כחקלאיות. אז דברתי עם אנשי ה'עובד הציוני' יחיאל אברם ומתתיהו דרומי ואמרתי שאני רוצה לחרוש אותן. אמרו לי תעשה מה שאתה רוצה. אז עליתי על ארבע חלקות עם הטרקטוריסט סלאח מבית סירה, חרשנו וזרענו חיטה, כך במשך כשלוש שנים, אחרי המשיך בזה מיכאל לוי ואחרים. כשהתחילו להקים את מודיעין הרווחנו מזה, כי קבלנו פיצוי על כך שהחזקנו את הקרקע ונאלצנו להיפרד ממנה".

'קרקע: כ-500 ד' בארבע חלקות ליד חרובה 4-ק"מ מהישוב. השטח הוכשר וניטע כעשרים שנה ע"י מטעי האומה, בלי השקאה, ולכן כל העצים יבשו. כיום השטח כלול במרעה מגודר של קיבוץ שעלבים. השטח עבר הכשרת קרקע לפני נטיעה אך חלק ממנו אבני והעומק מוגבל. הקרקע חרסתית ובחלקה גיר גבוה. השטח רחוק ממקורות מים 2-3 ק"מ מבאר מקורות ליד שלעבים ו-3-4 ק"מ מבאר מקורות ליד גמזו". (לקוח מתוך מסמך 'פרוגרמה לתכנון הישוב' של הסוכנות היהודית לארץ ישראל, מתאריך 30 במרץ 1977)

על אף כל המאמצים, עד המשבר והסדר המושבים שילת פעלה כבנק שמקבל כספים מהתנועה המיישבת ומנהל אותם, אולם בשלב כלשהו במהלך שנות השמונים, בשל האינפלציה הדוהרת ברחבי ישראל, החובות הכבדים שהציפו את מושבי המדינה ותושביה הגיעו גם לשילת. ברוח נִכְאָה יצאו בני המושב אל העבודה בפרויקטים שלהם, תוך ידיעה שהסיכוי שיגמרו את החודש קטן מהסיכוי שהחודש יגמור אותם.

בפרוטוקול ישיבת הוועד של יוני 1983 צוין כי סכום ההוצאות החצי שנתיות מגיע לגירעון של מאתיים אלף שקלים וכי כל משפחה תחויב בעשרת אלף שקלים. כעת קשיים כלכליים היו למנת חלקם של חלוצי שילת, שכזכור נדרשו לעבוד את תוצרתם החקלאית או התעשייתית בשילת, בין אם שגשגה או דשדשה בבון הכלכלי.

”כלכלית היה לנו קשה מאוד. לא היה כסף לכלום - לא להחזיק את העסק ולא לחיות” נזכר צור טל, “אשתי אמנם המשיכה לעבוד בחוץ אבל אני התפרנסתי רק פה. כנדרש ממני וכמצופה מכולנו התפטרתי מעבודתי בתחום הנפט והקמתי פה עסק, מפעל למוצרים מפוליאוריתן. הרי המדינה נתנה לנו מענקים גם כדי שנעבוד פה, הסוכנות נתנה לנו תקציב מתיישב כדי שנקנה ציוד, עם ישראל השקיע בנו כסף וכולם ציפו שנקים מפעל יצרני פה במקום, ונעסיק פה ישראלים שגם הם יישבו את האזור, כי בשנות השבעים היה ריק פה ממתיישבים. זה לא קרה. היה לי קשה אבל מה שהנחה את הקו שלי הם השורשים האידיאולוגיים. די מוקדם גיליתי שאני פראיר, כי אחרים עשו מה שהם רוצים, לא עבדו פה וחיו על הלוואות, שזה כמו פיפי במכנסיים, בהתחלה חם ונעים ואחר כך קר ומסריח. גם אני הייתי בצד הזה, נכנעתי ולקחתי הלוואה איומה שהציעו לי, ושילמתי כל שקל”.

עת הוקצה כרטיס אשראי לכל משפחה בתחילת הדרך, נכללו בו בין היתר חיובי מיסים ומים, נקבע כי פיגור בתשלום יחויב בריבית

קופירייטר • כותב שיווקי • סופר צללים

בסך חמישה אחוזים בכל חודש, אי מסירת צ'קים במועד יגרור קנס בסך של חמישים לירות לחודש ועוד, אך מעטים האמינו שרבים כל כך מבני המושב יסתבכו בסכומים גדולים הרבה יותר, שיזכירו את החוב של הקופה המושבית.

בשנת 1986 נדמה היה שסאת הייסורים כבר מלאה. היתה זו שנה כלכלית קשה במיוחד, כפי שמעיד יו"ר הוועד ד-אז, שמעון אביעזר: "עלתה השאלה איך יוצאים מזה. החוב היה כל כך גדול עד שכמעט פירקנו את שילת והקמנו אותה בשנית".

באפריל של שנת 1986 עלתה לדיון הוועד עצומה שנחתמה על ידי שלושים וחמישה חברים המבקשים אסיפה כללית בשאלה האם יש להישאר מושב או ישוב קהילתי. בפרוטוקול הוועד הופיעה תגובת הנגד: "מאחר ומתעוררת לאחרונה מגמה לשינוי מהות האגודה (פרוק המסגרת הקיימת) בניסיון להביא בפועל לריקון האגודה מתוכן, עומדת בפניכם החלטה האם לשנות את פני האגודה או לשומרה במתכונת הנוכחית. להוזה ידוע כי שינוי מתכונת האגודה (מטעמי חיסכון וייעול כביכול) עלול להביא לידי תוהו ובוהו מבחינה כלכלית וחברתית ולגרום נזק כבד ביותר שלא יתוקן לאורך זמן. מעבר לפגיעה ישירה ומידית בכיסו של כל חבר וחבר, בין אם הוא פעיל ובין אם לא - תהיה פגיעה גם ביכולתו של המושב להמשיך ולקבל עזרה כלשהיא מהמוסדות... אנו החתומים מטה מבקשים לכנס אסיפה כללית שתורה לקיים את האגודה ומוסדותיה ואף לחזק את ידיהם של העושים במלאכה. כמו כן מועלית הצעה לאשר לכל המעוניין לעזוב את האגודה על כל המשתמע מכך, תוך כדי גביית כל חובותיו והתחייבויותיו".

המשבר הכלכלי של המושב חלחל לבתים הפרטיים ולישיבות המטה. בצרכנייה של שילת בה היה נהוג לדחות את התשלום לסוף החודש היו מי שנאלצו לנצל את התשלום בהקפה ולא שילמו לאורך כחצי שנה. הלכה למעשה, החל משנות השמונים ואילך

קופירייטר • כותב שיווקי • סופר צללים

נושא חובות החברים הפך ל'פזמון חוזר' בכל הפרוטוקולים של ישיבות ועד המושב, ללא יוצא מן הכלל.

שמעון אביעזר: "משמעותו של סגירת 'בנק שילת' היה גם סגירת הצרכנייה שבה אפשר היה לקנות מצרכים במשך חודשים בלי לשלם על המזון, אבל במקביל להמשיך לבנות בית. סגירת הצרכנייה והעברתה לניהול קבלן היתה צעד מבורך, חיוני ומונע חיכוכים".

כאילו לא די בכך הסוכנות היהודית הסתלקה מהטיפול בשילת בסוף שנות השמונים והכריזה על יציאתו של היישוב לביסוס, מושג בעולם הקמת היישובים שקובע כי תם עידן מענקי ההנקה למושב ולתושביו.

במסגרת תפקידו כיושב ראש הועד במשך חמש שנים ברציפות, משנת 1989 עד 1994, צור טל נדרש להוביל מצב כלכלי עצוב עד דָּפָא מכל הבחינות: "זה היה תפקיד קשה מאוד. המזכיר היה ממושב אחר והיה יחסית חלש והיה צורך ביושב ראש צמוד וחזק. היינו מלאים בחובות גם של המושב עצמו וגם של החברים. לא היו את מקורות ההכנסה של היום, אבל עדיין היה צריך להתנהל. אי אפשר היה לתכנן לטווח רחוק, אבל אפשר היה לבנות אט-אט מסדים שישבו על יסודות טובים... הכי קשה היה לגבות כסף וחובות אישיים של חברים. זה קטסטרופה. נאלצתי לשלוח הוצאות לפועל אל בתי משפחות של חברים, לעקל להם רכוש, אבל לא עשיתי את זה עד שלא ניסיתי למצות כל דרך אפשרית אחרת. עשיתי כל מה שאפשר כדי לא להגיע לקיצוניות אבל בסוף לא היתה ברירה, המושב עמד בפני פשיטת רגל, התנועה כבר היתה לא כלום, אין מי שיביא כסף, אז אני לקחתי עניינים לטיפול בבנק ולקחתי טפסים של ערבות הדדית וטיפולתי ככל יכולתי בחוב של האגודה... אבל הכי קשה היה לבוא למשפחות פרטיות ולקחת להן רכוש פרטי, ואני נאלצתי לעשות את זה פיזית".

קופירייטר • כותב שיווקי • סופר צללים

השנים עשו את שלהן, תחנת סונול הזרימה דלק כלכלי לוורידים של חברי אגודת שילת והעובדה שהנכסים של שילת שווים הון תועפות לא החמירה עם תושביה. "כלכלית אין היום מושב כדוגמת שילת בארץ" מסכם עמוס ולינסקי, "כיום יש לנו מקורות הכנסה יפים ואני בדעה שצריך לעשות בהם שימוש מושכל, לא להשקיע את הכל בקרקע וגם לא לחלק את הכל כדיבידנד לחברים, כי אני רואה את שבע השנים האלה הטובות והשמנות בזהירות, מי יודע מה יהיה בעוד עשר שנים? אולי יקימו מחלף ויסגרו את סונול? על כל פנים אין מושב כשילת עם אגודה שמממנת את הוועד המקומי, שלא מחלקת כספים לחברים בלבד אלא מטפלת בצרכי המושב, ומושב בו חברי האגודה מבינים שטובת הכלל היא טובתם האישית".

כשמונה שנים חלפו על מקימי שילת מהרגע בו נכנסו ל'בטונדות' ועד למעבר אל הבתים הקבועים. בתחילה היו שהתלבטו אם לבנות את כל הבתים עם קבלן אחד, בבניה סטנדרטית, קבועה ומוזלת עבור כולם, אך לאחר דין ודברים הוחלט שכל תושב יבנה את ביתו בעצמו ועל פי יכולתו. למרות שההחלטה הובילה לבניה יקרה יותר, בשילת הבינו כי כך יזכו לבתים פרטיים באמת, על פי טעמים האישי והפרטי של התושבים. לאחר שחלק הארי מהאנשים קבלו משכנתאות דרך משרד השיכון ובנק לאומי במרוכז, בשנת 1983 העבודות יצאו לדרך.

"מפעל ק"ט: בהתחשב במבנה האוכלוסייה וההרכב המקצועי מוצע להקים מפעל ק"ט שהוא אקסטנסיבי מבחינת השירותים האישיים ואקסטנסיבי בשירותי חינוך והדרכה ויחד עם זאת ניצול הגורם הסביבתי מבחינה היסטורית וגיאוגרפית... המפעל יוקם במחנה הזמני לאחר שיוקם ישוב הקבע. לכן יש כבר צורך כעת לתת את הדעת על כך בתכנון האדריכלי...". (מתוך מסמך 'פרוגרמה לתכנון הישוב' של הסוכנות היהודית לארץ ישראל, אשר נכתב בתאריך 30 במרץ 1977)

ובאשר לגורלו של הישוב הישן – בתחילה התעורר חשש מאחר שהוא היה מתוכנן להיעלם לאחר שיועד לתיירות, לא למגורי הבנים. אכזבה מסוימת נרשמה גם בקרב כמה מהילדים שנאלצו להיפרד מגן העדן ששכונת הביתנים הוותיקה היוותה עבורם. "כשעברנו לבית הקבע בשנת 1986 הילדים לא היו מרוצים מזה. בישוב הישן הבית היה קטן יותר ומשפחתי ופה גדול מדי" מספרים תמר ורפי ראובני ומוסיפים כי אור למצב המגורים החדש ילדיהם נאלצו להתרחק זה מזה וכי חלקם רצו לישון בחדר אחד כי לאורך שנים הספינו לקטן ולאינטימי.

קופירייטר • כותב שיווקי • סופר צללים

חווייה דומה נרשמה גם בקרב כמה מחברי האגודה 'החדשים' שנקלטו בסוף שנות השמונים. "המעבר לווילה מישוב הקבע היה שוק של ממש" מספר אלי בן גד, "משישים מ"ר למאתיים, יותר מפי שלוש זה הלם. פתאום אתה נמצא במשהו שאתה לא מבין כמה הוא גדול וכמה זמן לוקח לך להגיע מצד לצד. שוק מרחבי של ממש לעכל מעבר מגורים קיצוני כל כך".

זאביק ומלכה עגור: "שכונת הבטונדות היתה כמו מגורים בקיבוץ. כשגרנו שם ועשינו מנגל כל הבתים הסמוכים הריחו ובאו לאכול. עד היום יש שם אווירה קהילתית".

מיקומו של אזור בתי הקבע נקבע לצד הצפון-מערבי, של הגבעה השילתית, ולא בכדי. רפי ראובני: "מי שנתן לנו את הגב היה ראש התנועה המיישבת 'העובד הציוני' ושר החקלאות, משה קול, ממנו קבלנו את הדגם הרצוי למקום. לכן שורת הבתים הראשונה של שילת הם חד קומתיים שפונים מערבה, כדי שהדיירים ייהנו מאוויר נקי. אמרו לנו אז 'אתם עוד תגדלו, האזור יהיה כפרי וישמש לתיירות'. וזה מה שקרה. לאט-לאט, כמות החברים גדלה, ו'העובד הציוני' סיפק לנו את תכנון הישוב שבעתיד יהפוך ל'בית מרגוע', למטרת הכנסות לישוב. התוכנית היתה שכשנעבור לבתים החדשים הבתים הישנים יהפכו לבתי נופש, אבל בסוף הפכו לבתים של הילדים שלנו".

אחרי עשרים שנים של אוויר נקי מסכסוכים (למעט פרשת ה'מאפיה' המתקשרת), נרשם משבר משמעותי ראשון וסדק של ממש נפער במרקם החברתי של שילת. יש האומרים כי עייפות החומר עשתה את שלה, אחרים טוענים כי השבר קרה עקב חוסר שוויון בהתפתחות התעשייה מול החקלאות במושב, אך כולם מסכימים כי המשבר החדש שפרץ חרץ פצע חברתי מדמם שאיים להעמיד את שילת על ברכיה.

'מאחר ומדובר במושב עובדים תעשייתי הכולל משפחות שפרנסתם על תעשייה במושב וכאלו המוגדרים כחקלאים, נוצרה בעיה של 'שוויון' בנחלה" (מתוך מסמך 'פרוגרמה לתכנון הישוב' של הסוכנות היהודית לארץ ישראל, אשר נכתב בתאריך 30 במרץ 1977).

השנה היתה 1994 כאשר פרץ סכסוך קשה בין תעשייני המושב לחקלאיו. בדיוק באותה עת עמדה לקום העיר מודיעין ועם תחילת תכנון העיר שטחים הנמצאים בסמוך לה עמדו להיות מופקעים על ידי מנהל מקרקעי ישראל ובחסות המדינה.

מאחר שחלק מהחלקות שהפקיעה המדינה לטובת עצמה ולמען הקמת 'מודיעין', היו חלקות אבוקדו, שהוענקו לחקלאים כהשלמה לעסקי החממות, בעידוד של הסוכנות היהודית (תקציבים ורישוי) חקלאי שילת טענו כי שטחי ה'פלחה' הללו, שייכים להם, לחקלאים, ולחקלאים בלבד, וכי כל הזכויות שתינתנה בגינם שייכות רק להם. "הפקעת שטחי האבוקדו פגעה בחקלאים אישית, כי זה חלק מיחידת הייצור של החקלאים... גם כך היה קשה להתפרנס" נזכר אלון יד שלום. עוד טענו החקלאים כי במילא התעשיינים קבלו יותר מהם, שכן אזור התעשייה העניק להם כלכלה נאה. "אי אפשר להשוות אזור מסחר לכמה חממות שלא

מתפקדות" טוען יוסי שניידר, "כי אין חקלאות ראויה בישראל, בטח שלא למטרות הכנסה".

בד בבד התעשיינים דרשו את חלקם בפיצויים שיינתנו, הרי מבחינתם הם שותפים מלאים בהקמת המושב ובחלקותיו, בין אם הם חקלאים או לא, ובין אם הכנסותיהם גבוהות יותר או פחות. לטענתם מעולם לא היתה הגדרת חלוקה ברורה בין תעשיינים לחקלאים ויש לצאת מנקודת ההנחה שכולם שווים בפני החוק השילתי.

לגופים המיישבים בכלל ובפרט לגוף המיישב את שילת היו קריטריונים ברורים למושג 'נחלה', בין אם למגורים, לפרנסה או לשטחים ציבוריים, אבל לא ל'נחלה שילתית', בן כלאיים חדש מהסוג שרק שילת הכירה. בגלל ששילת הפכה למושב חקלאי-תעשייתי שאינו ממין הטבע, נוצר מעין שעטנוז בודד, יחידני, לא ברור, שמעטים יודעים כיצד להתייחס אליו. אם בתחילה נקבע כי לחברי אגודת שילת לא מגיעות נחלות "כי אתם מוגדרים תעשייה", נוצר תקדים בבית המשפט שנדרש להכריע בשאלה "מהי נחלה תעשייתית בשילת?"

"בניגוד למושבי עובדים אחרים בהם צמודה הקרקע לביתו של החבר, 'שילת' תהיה בנויה במתכונת של אזורים, מגורים חקלאי, תעשייתי וכו' כמפורט בהמשך. אך דווקא משום כך יש חשיבות להגדרת מהותה של הנחלה, דבר שבמושב 'רגיל' הינו ברור" (מתוך מסמך 'פרוגרמה לתכנון הישוב' של הסוכנות היהודית לארץ ישראל, אשר נכתב בתאריך 30 במרץ 1977).

כדרכם של משברים גם משבר זה הלך והחריף כשעורכי הדין נכנסו לתמונת המאבק. אחת מעורכות הדין שמונתה בימים הראשונים לסכסוך, על מנת לייצג את התעשיינים, היתה חברת הכנסת והשרה לשעבר ציפי לבני. "בסוף זכינו (החקלאים) בתביעה נגד מנהל מקרקעי ישראל בדרישה לפיצויים. אבל כמובן שעורכי הדין לא יכולים להופיע רק בשם החקלאים, בגלל שהמושב הוא מושב

עובדים שיתופי, כל דבר צריך לקבל אישור מהוועד, ואז התעשיינים, שהם הרוב, דרשו את הפיצוי שמגיע להם" מעיד אלון יד שלום. ואמנם, בזמן שאגודת שילת שכרה את שירותיו של עורך דין שייצג את האגודה כולה, החקלאים שחששו כי עורך הדין של האגודה מוטה לטובת הרוב (תעשיינים) שכרו את שירותיו של עורך דין פרטי, ועלות הסכסוך האמירה.

עורך הדין של החקלאים, אדם בעל קשרים במקומות הנכונים וכיסים שמבקשים להתנפח, הסית אותם כנגד התעשיינים עוד יותר מכוונתם המקורית, והבטיח להם הרים וגאיות, תוך שדאג כי יקבל שישה אחוזים מכל מה שיצליח להשיג עבורם.

והנה על שולחנות בתי המשפט המחוזי בירושלים והמחוזי בתל אביב נערמו שני תיקים נוספים ושתי תביעות מקבילות. האחת של חקלאי שילת נגד תעשייניה ומנגד תעשייני שילת נגד חקלאיה. התביעה בירושלים הוטלה על דב לוין, שהיה כבודו מלוא כל הארץ, שופט עליון בדימוס שניסה לנהל את הבוררות אך נפטר במהלכה. בתחילה התעשיינים הרגישו שידם על העליונה, אך לפתע גילו שטרם פטירתו של המנוח, מר לוין נוטה לחקלאי שילת.

חילוקי הדעות הביאו לישיבות סוערות במושב. אם מישוהו היה מניח מד חום בחדרים בהם התלהטו צעקות וויכוחים היה מגלה שניתן להרתיח בהם מים. במקרים רבים חברים הפסיקו לדבר ביניהם. אם ראו זה את זה מחוץ לחדרי הדיונים המשיכו בשגרת יומם בלי לברך לשלום ובלי אומר ודברים.

ובין השתברויות האור והצל, על מנת לבחון מי בעד ומי נגד, מי רוצה מה ולמה, הגיעו לשילת עובדות סוציאליות שתפקידן לעבור ממשפחה למשפחה כדי לבחון את פני הדברים ולנסות להרגיע את הרוחות הסוערות. עשר שנים נמשך הקרב מעל במות הוועדות המושביות וכלה בבתי המשפט, בקרב שחרץ תהומות במרקם החברתי וגרם למצבים אבסורדיים.

קופירייטר • כותב שיווקי • סופר צללים

ורדית עפרון: "היתה אווירה איומה. אנשים התהלכו בשילת עם כעסים ולא דברו אחד עם השני... ההוא בולגרי, זה לא, זה מאפיה והיא לא...זאת חקלאית... ההוא תעשיין... מילא כועסים אבל לא הבנתי למה לא מדברים".

גליה גל אגוזי: "היתה מלחמת עולם בין אנשים, הבן לא דיבר עם האבא שלא דיבר עם הילד שלא דיבר עם הבת של השכנים. מעט מאוד זמן נהנינו פה מאווירת ה'ביחד' ומהעזרה ההדדית, ופתאום במהלך המלחמה הזו ישבנו לילות שלמים במועדונים לדיונים, עם ויכוחים מרים, ובבוקר צריך לקום לעבודה. אנשים זוכרים את אבנר כאיש חזק פה במושב אבל הוא לא היה גיבור פיזית, היתה לו כליה מנוונת ורשרוש בלב, ולפעמים היה כל כך מותש עד שאני החלפתי אותו בשמירה בלילות עם אקדח ברטה שקבלתי ממשרד החינוך. למדנו גם הפעם שבמלחמות יש רק מפסידים. אחרי הסערה הזו שילת מאוד השתנתה. לא לתינוק הזה פיללנו. מלחמת העולם גרמה לקרע של ממש".

דב עפרון: "העלות הכלכלית והנפשית היתה איומה... לחקלאים היה עורך דין שרצה להתפרנס מהמריבה הזו עד סוף חייו. הוא שכנע כמה מהחקלאים לא לוותר, בסופו של דבר את שכרו קיבל, אנחנו הפסדנו את האדמות, את הכסף ואת הכל. זו היתה מלחמה על הכבוד יותר מאשר על העניין עצמו".

שעה שמבוכה גדולה נרשמה ברחבי המושב, רבים ניסו לגשר, להנמיך את הטונים, אפילו לכבות את הלהבות, אך כולם נכשלו. וחרף אינספור ניסיונות למנוע את הגעת הסכסוך לבית המשפט, שכן לכולם היה ברור כי היחידים שירוויחו מהסכסוך הם עורכי הדין, אף אחד לא הצליח למנוע מהקרבות לגלוש למקומות כואבים.

*

תמונה – כיתוב: מסמך שהכין דידו פנצר ז"ל, שהראה כי כל משפחה בשילת מפסידה מאות אלפי שקלים בשל הסכסוך המיותר. (המסמך נמצא אצל אווה פנצר)

*

"בסופו של דבר קבלנו פיצויים שהתחלקו בין כולם, והחלוקה הזו לדעתי לא צודקת כי לקחו לנו אמצעי ייצור פרטי, ומבחינתי התחלקתי עם כל המושב בכספי הפיצוי שלי כחקלאי" מסכם אלון יד שלום את הדעה הרווחת בקרב החקלאים, "מבחינה חברתית כל הסיפור פגע מאוד באנשי שילת, ומהבחינה הזו בלבד לא הייתי עושה את זה שוב".

ואמנם בסופו של דבר מלחמת התעשיינים בחקלאים וההפך עלתה לתושבי שילת כסף רב, ואפילו כסף שאינו קשור בעורכי הדין. זו מלחמה שערכה את פיתוח ההרחבה שתוכננה למושב ואת פיתוח החקלאות והתעשייה, שעה שמחירי הקרקעות רק הלכו והאמירו.

שמעון אביעזר: "הכי מאכזב היה לגלות שכולנו פשוט נלחמים על כסף, ורק על כסף, כי רוב החקלאים לא באמת היו צריכים את האדמה לחקלאות, הרי רובם לא השתמשו בה. עובדה שעד היום יש חלקות שאף עלה לא מתעופף מעליהן. גם התעשיינים חטאו, כי רק מעטים באמת השקיעו את חייהם פה".

בשנת 2004 התקבלה פסיקה סופית ומוחלטת של הבורר אורי שטרוזמן. על פי הכרעתו מחלקים לחקלאים את מה שהוסכם מראש לתת להם, חלק הולך לאגודה, וחלק נוסף לתעשיינים. הוא פסק על פי שמאוויות והעניק 66% לחקלאים ו-34% לתעשיינים. פסיקתו הביכה את רוב המושב, שכן ניתן היה להגיע להכרעה זו בישיבה אחת מסודרת, בדממה ובשלווה של הירח בשמים ותוך חיסכון כספי עצום לכולם. שמעון אביעזר: "יכולנו להגיע לזה לבד אבל היה פה עניין לנהל מלחמה כי אולי יצליחו לקבל יותר. בפועל כולם הפסידו, אף אחד לא באמת הרוויח".

עם זאת היו מי שהתנחמו בקרב התעשיינים, שכן קבעו להם זכות לשני דונם מתוך שטח חקלאי. אמנם כך הוכרע שיקבל כל בית אב בשילת, לא רק התעשיינים, אבל כך גם נוצר תקדים כלל ישראלי.

בפרוטוקול ישיבת הוועד שהתקיימה בתחילת שנת 2008 הוכרז כי בשילת "אין יותר סקטורים, אין חקלאים ותעשיינים" עליו חתומים חברי אגודה ותושבים שרוצים לחיות במקום עם איכות חיים טובה ופרנסה.

עמוס ולינסקי: "בעיני זה היה קרב אבסורדי ומיותר. מי שהוביל את המאבק עלה על עץ מאוד גבוה וסיים אותו בהתרסקות. משמעות ההחלטה של הבורר שטרומן היתה שכולנו שווים. זה הדבר הטוב היחידי שיצא מהמאבק הזה. כך נסתם הגולל על אירוע רע. מאותו רגע לקחתי על עצמי משימה – לטשטש את ההיסטוריה הזו. נגמר עניין הסקטורים. למרות שהתעשיינים תמיד היו פה רוב היה חשוב לי שבועד ישב לפחות חקלאי אחד או שניים. מצאתי שהכי חשוב לאחות את הקרעים החברתיים ולשים את זה מאחורינו."

"לפחות ידענו להמשיך את החיים החברתיים למרות כל הסכסוכים" מנחמים דורית ויוסי שניידר.

איציק ואביבה בן ישע: "מזל שדור ההמשך נכנס לתמונה. הם למודי מכאובים ממריבות הוריהם. הם כבר לא רוצים שזה יקרה ומאוד משתדלים שזה לא יקרה שוב. המריבות הישנות נשכחו, דור ההמשך מגשר עליהן."

"התווית של שילת היא כישוב של מיליונרים, אבל למעשה חיים פה אנשים חזקים שיודעים לריב" מסכמת שרה תורג'מן כלמודת ניסיון. ועל כך אמר פעם ש"י עגנון: "צאו וראו כמה גדול הכבוד, שבני אדם מוכנים להתבזות בשבילו עד עפר".

עם העליה לקרקע בסוף שנות השבעים מערכת היחסים עם הישובים הערביים שהקיפו את שילת עמדה בסימן שאלה. היו מי שחששו שמא "כל באיה לא ישובון". באחת מפסיקות הוועדות הראשונות הופיעה ההחלטה הבאה: איסור על העסקת עובדים ערבים על ידי חברים במושב. גליה גל אגוזי מסבירה: "סבא וסבתא של אבנר הקימו את כפר יהושוע. שם לא היתה עבודה ערבית והוא לקח את אותו עיקרון לפה. בשלב מאוחר יותר בעלי החממות התחילו להעסיק ערבים בכל מקרה ובמלחמת המפרץ כולנו רצינו לעזור להם והיחסים הפכו למצוינים".

ואמנם לא חלף זמן רב עד שהתברר כי החשש מפני השכנים הערבים אינו אלא קש וגבבה, ולתושבי שילת הובהר כי אינם מוקפים באויבים כי אם בחברים. טרום ימי האינתיפאדה רבים ממשפחות הגרעין של שילת נסענו עם ילדיהם לכפר מידיה כדי לראות הפקת שמן זית ולהכיר מקרוב את שכניהם העתידיים, ופולשתינאים עבדו בחממות והפכו לבני בית אצל חקלאי שילת. נסיעות ללא חשש לכפרים הערביים הסמוכים, בין אם לקניות בשווקים או כדי להביא ולהחזיר פועלים, וביקורים הדדיים בכפרים ובבתי הפועלים הערביים היו מנת חלקם של חקלאי שילת.

דב עפרון: "מהכפרים הערביים הסמוכים באו ילדים ערבים לעזור לנו, והם היו כמו ילדים שלנו. בערב באנו אליהם לבתי הבד ונפגשנו כמו משפחות, היתה אהבה גדולה. לצערנו הרב האינתיפאדות מנעו מאיתנו להיכנס לכפרים. סיפור דומה קרה בעוטף עזה. גם בעמק יזרעאל, באזור בו גדלתי גדלו ילדים יהודים וערבים ביחד. בזכות התקופה הזו אני מדבר ערבית על בוריה".

"יש המון געגוע ליחסים היפים אלה" נזכרים רותי וניקי שמעוני, "לא נשכח את אברהם סלאח שעבד איתנו בחממות, בזמן שהלול של בתנו התינוקת עידית הוצב שם והיא האזינה למוזיקה ערבית וראתה אותו ואת הוריה קוטפים וממיינים את הציפורן".

"הערבים בסביבה היו כמו משפחה, ילדים ואחים עבורנו" מספרים רוני ומלכה וונש, "בהתחלה בחממות אף משפחה לא יכלה להחזיק לבד את כל השטח שהגיע לשניים או שלושה דונם, אדם אחד או שניים לא היו מספיקים לכיסוי כל העבודה אז נעזרנו בפועלים ממדיה, מספא ומבית סירא – היה לנו את אחמד ממדיה שהתחיל לעבוד אצלנו מגיל חמש-עשרה ולימים גם את חידר מספא. כשאחמד התחתן ביקש שנאסוף אותו לחתונתו מהכפר לניצל'ין שם נערכה החתונה. בימי שיטפונות ישנו אצלנו בבטונדה, בסופות כשהניילונים של החממות עפו, מבית סירא שמעו על מה שקרה ובאו לעזור. היתה לנו משפחה של חמישה אחים ושתיים או שלוש בנות, כולם מבית סירא שבאו לבקר אותנו ואנחנו ביקרנו אותם, כשהיו חולים לקחנו את הילדים שלהם לרופאה ודאגנו להם לתרופות וידענו שאם זה היה הפוך היו עושים את אותו הדבר".

גליה גל אגוזי: "היה לנו קשר מצוין עם אנשי בית סירא. נהגתי לנסוע לשם עם שלושת ילדי כדי לקנות ביצים ולבקר משפחות שעבדו בשילת. כך גם עשינו עם הכפר הערבי ספא, נסעתי עם ילדי להתארח שם, להביא או להחזיר את פועל הקומפרסורים שבנה את עמודי היסוד לבית הקבע שלנו. גם למדיה נסענו עם הילדים בהרגשה בטוחה לגמרי. כשעוד היו שותפים במפעל למוצרי פוליאוריתן אבנר וצור טל יצרו שם חומה ששימשה תפאורה לסרט הקולנוע מצדה. הם רקמו לי חולצות בתשלום, מסרנו להם ביגוד משומש, שתינו איתם קפה".

"תמיד היו לנו יחסים מצוינים עם ערביי הסביבה" נזכר בימים טובים יותר רפי ראובני, "היינו אפילו בלוויות שלהם. פעם אחד מהם ביקש שאגיע ליד ניצל'ין, זה קרה כשרצו לעקור להם את

קופירייטר • כותב שיווקי • סופר צללים

הזיתים וזו היתה סוג של הפגנה שביקש שאשתתף בה. כל זה קרה לפני האינתיפאדה."

צור טל נזכר במקרה חריג שאירע מול משפחתו של אחד מפועליו: "פעם קבלתי טלפון מעמן, דרך מרכזיה בלונדון, והודיעו לי שאחיו של אחד הפועלים שלי מת. בשתיים בלילה נסעתי לאבא שלו להודיע שהילד מת... חצי מבית סירה העסקתי אצלי".

עם פרוץ האינתיפאדה הראשונה רוח קלה שנגעה נגיעה עדינה בקצות העלים הפכה לרוח סערה, והיחסים עם השכנים התערערו. "חיינו עם הערבים מצוין בהתחלה" נזכרת שרה תורג'מן, "מאז ימי החקלאות ועד היום יש לי קשרים טובים עם פועלים ערבים. למשל עד היום אני בקשר מצוין עם ריבחי מניעלין, שעושה פה עבודות חצרנות. פעם קנינו שם וחיינו לצידם לא מעט, אבל היום השכנות הטובה נהרסה, קודם כל על ידי הגדר שחסמה את הכניסה לכפרים. למרות הפוליטיקה והתנודה של המדינה ימינה, שהפכה את העניין למפחיד יותר, היחסים האישיים עם בני הכפרים נותרו כשהיו".

"במלחמת המפרץ הם היו מאוד מבוהלים כי לא קבלו מסיכות גזים" נזכרת הדס טל בפועליה, קניתי להם מוצרי חלב, הבאתי להם ואפילו סרגתי להם סוודרים. באינתיפאדה הראשונה זרקו עלי אבן, שניפצה את החלון, וזיהיתי שזורק האבן לובש את האפודה שסרגתי".

רפי ראובני: "כשהיה להם הסגר בעקבות האינתיפאדה הבאנו להם אורז וסוכר למחסום... בסוף שנות השמונים שריפה כילתה את המטעים של האבוקדו והמשמשים, שריפה שחיסלה המון גידולים, כשרצתי להביא משהו ונעלמתי לזמן מה חשבו שנהרגתי בשריפה. זו לא היתה שריפה מקרית אלא הצתה בעקבות האינתיפאדה".

"הקשר איתם עדיין קיים אבל מאז האינתיפאדה אנחנו לא יכולים לנסוע לשם" מסכמים מלכה ורוני וונש, "אחד מהם עדיין עובד

קופירייטר • כותב שיווקי • סופר צללים

איתנו פה כי יש לו אישור, אבל ברגע שהתלהטה האינתיפאדה הם אמרו לנו שמסוכן לנו לבוא לבקר אותם, שכבר לא מכירים אותנו שם, אז כשהיה סגר ולא היה להם מה לאכול העברנו להם שקי אורז דרך הגדר".

לאורך שנים של איסוף פריטים עתיקים לכפר החשמונאי שהקים התיידד זוהר ברעם עם ערבים רבים בשומרון, חלקם ידידיו עד היום. "יום אחד הגעתי לכפר ערבי וראיתי שם במצודה ערבי זקן וקטן קומה, מנסה לחתוך בגרזן גזעים לתנור שלו. הצעתי לו והוא הסכים בשמחה שאעזור. אחרי כשעתיים שעבדתי איתו, שאלתי אותו איפה בעצם ילדיו והוא ענה לי 'את שלושתם הכנסת לכלא'. אני מציין זאת שנבין כולנו, שמולנו נמצא עם נוסף. לשאלתי אותו, על כוס קפה, מתי יגמר הסכסוך, הוא ענה 'אללה יודע, אבל זה בטח יקח הרבה זמן'".

במסגרת המאמצים להגביר את זרימת ההכנסות לאגודת שילת, בשנת 1978 פגש יוחנן הכט, המזכיר והגזבר הראשון, בחור צעיר ששימש כנציג חברת 'סונול'. "הראיתי לו בור ואמרתי בוא נשתף פעולה, נשים פה מיכל דלק בשבילנו, אבל לא רק, גם מבחון יבואו לקחת מפה דלק וכולם ירוויחו, הוא אמר שזה רעיון טוב, אבל לא קרה כלום. זה נמשך הרבה זמן, גם אחרי שעזבתי את התפקיד המשיכו לטפל בזה, אבל הרעיון לא הבשיל. המחשבה שלי היתה לייצר פרנסה מתוך המושב הישן, מי בכלל חשב אז על כביש 443".

אך הזמן עשה את שלו ואט-אט החלו להבין בשילת כי כביש עומד להיסלל ולחבר את יישובי הספר שבין ירושלים לתל אביב. כמה בעלי חזון רצו לעשות בנתון זה שימוש ולברוא מציאות בה תהיה להם זכות לתחנת דלק שבודאי תקום לאורך הכביש החדש. "כיהנתי אז כחבר ועד, וביחד עם שמעון אביעזר ואבנר אגוזי קיימתי את ההתנהלות בנושא מול הסוכנות היהודית, מנהל מקרקעי ישראל ו'סונול', שם היה לנו קשר אישי עם איש סונול שהוא תושב מכבים" מספר יוסי שניידר על מעלליו בשנת 1980, "אמנם כביש 443 היה אז כביש קטן, בעל נתיב אחד שהוביל עד צומת מכבים אבל ידענו שהוא יתפתח בקרוב".

הניצוץ לרעיון תחנת הדלק התלקח במוחו היזמי של חבר אגודת שילת, יהודה עמירן ז"ל, נכה צה"ל וטייס לשעבר, שביקש לעשות שימוש במעמדו האישי והמקצועי כעצמאי, ולקבל את הזכות להקמת תחנת הדלק. לא חלף זמן רב עד שחברי אגודת שילת התעשתו והחליטו לעשות זאת כפרויקט יישובי. או אז אחד מהנערים במושב התבקש לשבת על יד הכביש, לתעד את היקף התנועה ולסכמו. לא חלף זמן רב עד שחברת סונול הרימה את הכפפה.

קופירייטר • כותב שיווקי • סופר צללים

בתחילה גם השכנים מכפר רות הוזמנו ל'מסיבה', אך כשהתבקשו לשלם חמישה-עשר אלפי שקלים בגין ההשתתפות נבהלו וברחו, ואולי טוב שכך, הרי לימים ההסכם עם חברת 'סונול' התברר כשמשתלם באופן יוצא דופן.

"כשהגענו לסוכנות התנו את אישורם בכך שנהיה שותפים עם כפר רות ועם מבוא מודיעים של הרב קרליבך ז"ל", נזכר דני שניידר, "אז ניהלתי משא ומתן מולם וכולם סרבו. בכפר רות דחו את ההצעה על הסף, לא רק בגלל הכסף אלא גם אמרו שעם חברי שילת הם לא רוצים כלום, ובמבוא מודיעים לא הביעו עניין. כשהבנו שגם בסוכנות היהודית לא יתמכו במיזם מצאנו שסונול מוכנה להיכנס איתנו לשותפות, והדגשנו שעומדת לקום פה העיר מודיעין. כשעוד לא היה פה כלום היינו בדילמה מה התחנה הזו תיתן? איזו תשואה? בהתחלה הכוונה היתה להקים תחנת דלק צבאית, עם דלק אדום, כשעוד צבעו את הדלק של הצבא. ככה יחידות של הצבא שמתאמנות בסביבה יתדלקו בה המון, יקנו סנדוויצ'ים ונקניקיות, ואמנם המיזם הזה התחיל כתחנת דלק צבאית, עם משאבה אחת או שתיים, אבל מהר מאוד צה"ל עבר לדלקנים, לשמחתנו נפתח כביש 443 והוקמה מודיעין".

ואמנם בשנת 1986 נבנתה תחנת הדלק 'סונול' על שטח שילת. עם הפעלתה בשנת 1990 הפכה למרכיב הכלכלי הכי משמעותי עבור חברי האגודה, שנהנים מדמי שכירות חודשיים נאים בני אלפי שקלים עד עצם היום הזה. לא בכדי. העובדות מלמדות כי התחנה של שילת היא תחנת הדלק המניבה בישראל, שמנפיקה יותר ממיליון ליטר דלק בחודש, ושרק חנות הנוחות שהוקמה בה מוכרת בסכומים חודשיים המוערכים במעל לחצי מיליון שקלים.

"לאורך שבע השנים הראשונות לא קבלנו אגורה, כי סונול השקיעה את כל הכסף בהקמת התחנה" מספר דני שניידר, "אבל אחרי זה התחנה עברה לרשותנו. כיום סונול שוכרת את התחנה

מחדש, אחרי כמה שנים שהפעלנו את התחנה בעצמנו עם אנשים ששכרנו לשם כך".

עמוס ולינסקי שלאורך רוב שנותיו בשילת ממלא תפקידים ציבוריים ומאז תחילת שנות האלפיים משמש כיו"ר הועד, נלחם למען שיפור תנאי החוזה מול חברת סונול: "כחבר 'הדירקטוריון של שילת' אני והחברים עוסקים בכלכלה, במקורות הכנסה ובדאגה לחברי האגודה. בשנים האחרונות אנחנו חיים על מי מנוחות עם הכנסה קבועה ויפה לאגודה מתחנת הדלק, אבל זה לא עניין טריוויאלי. היו שנים קשות של מלחמות עם סונול בגלל חוזה מולם שהיה על הפנים. כשלמדנו שהחוזה לא לטובתנו פתחתנו במאבק משפטי שעשה זעזוע גדול בסונול, אבל גם במושב. בהתחלה היו מי שרצו לצלוב אותי כי סיכנתי את ההכנסה, אבל עשיתי את זה באופן מחושב עם יועצים משפטיים. בדיעבד סונול נשברו ראשונים ודמי השכירות שהם משלמים לנו כמעט הוכפלו".

בשנת 1990 החל לעמול מושב שילת על פרויקט הרחבת הישוב, שפתח אפשרות למשפחות חברי האגודה, שרוצים להמשיך ולגור במושב, לקבל חצי דונם ממנהל מקרקעי ישראל, ללא מכרז, ולהקים בשילת בית משלהם. ואמנם האגודה יצאה לתנופת פיתוח משותפת לכל תשעים ושניים המגרשים הקיימים, שהסתיימה בשנת 2005.

אליה וקוץ בה. חמישים ושש משפחות שחברות באגודה החקלאית קיבלו מגרש עבור בנות ובנים ממשיכים, אבל נותרו שלושים ושישה מגרשים לא מאוישים. שרה תורג'מן: "התוכנית היתה שצחי נחמיאס, בעל חברת 'מגה-אור', שהפך לחברה ציבורית, התרחב, גדל והתעשר הרבה מעבר לכל שילת ותושביה, יתכנן בתים בשלושה או ארבעה סגנונות עבור המגרשים האלה וישווק אותם החוצה. ככה למושב תהיה זכות להחליט מי נכנס".

חרף כך, בשל אי אילו עיכובים, בחודש אוקטובר של תחילת שנות האלפיים המנהל הציב אולטימטום וקבע כי אם עד סוף דצמבר שילת לא תצליח לשווק את המגרשים, המנהל יתפוס פיקוד, ישווק אותם במקומה ולתושבי שילת לא תהיה שליטה על הנכסים לגור במושב. אילן, מזכיר המושב, שלאורך שנות כהונתו זכה להערכה מכל הכיוונים, כינס בבהילות את חברי האגודה ותיאר בפניהם את המצב.

נחמיאס, שהיה באמצע התכנונים, כבר היה מוכן לוותר על הפרויקט אף על פי שכך או אחרת על חברי האגודה היה לפצותו על ההוצאות שכבר יצאו מכיסו. כך קרה שכל מי שרצה מגרש בפרויקט ההרחבה היה צריך להוסיף דמי פיצוי בסך חמישים אלף שקלים. הרגשה בקרב רבים היתה שהכסף מונח על קרן הצבי, שכן

קופירייטר • כותב שיווקי • סופר צללים

אף אחד לא ידע אם שילת תצליח לטפל במגרשים הלא מאוישים תוך פחות מחודשיים.

במהירות שיא המגרשים הוצעו לחברי מושב שונים. לא כולם נענו, לכן המגרשים הוצעו גם לתושבי לפיד השכנה. בינתיים עורכי דין מטעם שילת ניהלו משא ומתן עם בנק טפחות על המשכנתאות, במטרה לקנות את הקרקע מהמנהל ולהוריד את האיום. שרה תורג'מן: "זה קרה במהירות. עשינו שיוך מגרשים, את המגרשים קנו אנשי שילת ובערך עשרה אנשים מלפיד ומהסביבה. התיקים הוגשו למנהל ממש בסוף דצמבר וגם זה בזכות אילן".

שמעון אביעזר: "המגרשים העודפים בהרחבה היוו בעיה, כי לא לכולם היה מקום לזה, ורק חלק קיבלו או יכלו לקנות שם כי הרשימה נסגרה לפני שנפתחה. וכך אבד עוד חלק מרעיון השוויון בשילת - היום יש תושבים בהרחבה עם שני מגרשים ואחרים אפילו לא עם מגרש אחד".

אחד הנושאים שלא זכה לתשומת לב נרחבת בתחילת תהליך ההרחבה נגע בהיעדר הצל לאורך המדרכות. אלון יד שלום: "הדור הצעיר, אבות ואימהות עם עגלות ילדים באו בטענות לאורך תקופה די ארוכה על כך שאין צל ואין עצים ליד המדרכות. הם שכנעו את המזכירות לפתוח את המדרכות, להכניס השקיה מתחת למרצפות ולטעת עצים בכל הרחובות של ההרחבה החדשה כדי שיהיה צל. זו יוזמה מקומית של התושבים וגם היענות יפה של הועד והיו"ר שעומד בראשו. שמח שלקחתי בזה חלק וזה דבר נהדר שמקשיבים אחד לשני".

יש הטוענים שפרויקט ההרחבה הצליח לא רק מפני שהמגרשים והבתים נמכרו כלחמניות טריות, אלא בגלל מעורבותם של התושבים החדשים במתרחש במושב, אותו הקים גרעין 'באר טל' שנים רבות לפני הגעתם. "יש פה אנשים חדשים מההרחבה, הרבה צעירים שאכפת להם משילת, שמפעילים את הספרייה, את חנות

יד-2 שפעילה פה, והכל על בסיס התנדבותי" מזכירים יוסי ודורית שניידר.

"מה שתרגם פה הרבה לחיי החברה והקהילה היא העובדה שערבבו ואפילו דיללו את הישוב הישן עם ערב-רב של אחרים, חדשים, תושבי חוץ, וזה עשה לנו טוב" מסכם צור טל.

אם מציבים בפני מקימי שילת את שאלת מימוש החזון עליו הושתת רעיון הקמת היישוב, רובם יזכירו כי שילת של ימינו כמעט ואינה מזכירה את גבעת הטרשים עליה התישבו בסוף שנות השבעים, שכבר אין בה תעשייה או חקלאות, ויתכן שאף יפנו אצבע מאשימה למוסדות המיישבים ויספרו כי לא ידעו כיצד לטפל ביישוב ייחודי שכזה.

אף על פי כן, העובדה כי שילת נותרה מושב עם אגודה פעילה, תרבות וחינוך ברמה גבוהה, והיתה למקום שמקסים לגור בו, מנחם גם את המרירים שבהם. "הילדים שלנו שגרים בשילת לא מעלים על דעתם לגור במקום אחר" כמעט כולם מתגאים.

"העתיד של שילת כבר כאן. הישוב כמעט בגודלו המקסימלי, הוא כבר לא ישתנה הרבה" אומר עמוס ולינסקי, "אנשים לא מבינים שזכינו בפיס, נקלטנו פה קליטה סוכנותית רגילה והיום זה משהו אחר לגמרי. מצד שני זה שערך הנכסים פה עלה לא אומר שאנחנו עשירים, אולי עשירים בפוטנציה, הרי אף אחד פה לא מוכר אלא רק אם הוא חייב".

"ההצלחה הגדולה ביותר של שילת היא המיקום של המושב. אנחנו קרובים לתל אביב, לירושלים, לרכבת, לצירים מרכזיים, במרחק חצי שעה מכל מקום. שילת כיום היא מקום שקט ונהדר, אתה יכול לעבוד ליד הבית, חמש דקות ואתה בעבודה" אומר שמעון אביעזר, "אבל החזון לא צלח, כי שילת לא הוקמה כשכונת מגורים, אלא כדי שנקים משקים... רעיון שילת המקורי כפי שהגיתי אותו ומכרתי לממשלה ולסוכנות לא התממש. הגרעין המקורי ואלה שהצטרפו בהמשך אולי התאימו חברתית לקהילה אך לא מרביתם, הם לא עמדו בציפייה ממתיישבים במושב חדש

לתפעול משק חקלאי או מפעל משפחתי יצרני, שרותי, תירותי, לאורך שנים ארוכות ועם הלהט המתחייב. מי שניסה ודבק בהתמדה בדרך שבחר הצליח.

"כיום אין לכך חשיבות ובישראל של ימינו זה לא קריטריון בכלל. הכל נמדד בערכים של נדל"ן. שילת היא עוד ישוב קהילתי כמו רבים אחרים במאפיינים של קהילה צעירה במרביתה תוססת ואיכותית, מקום טוב לגדל בו ילדים שמוגנים מהשפעות הרחוב... אכלנו הרבה מרורים בדרך להקמת שילת, הצלחנו למרות המרורים, הרי שילת קמה מתוך כאב של מלחמה, אבל מה שנותר מכל זה הוא מקום שנחמד לגור בו, מעבר לזה קשה לומר שמימשנו את המטרות לשמן קם היישוב".

"רעיון הכפ"ת לא צלח כי לא באמת התכוונו לזה" טוען אלון יד שלום, "אנשים לא עזבו את מקום העבודה הקודם, והעיר מודיעין שיבשה את מה שנותר, ערך האדמה עלה מאוד, והניסיונות להקים תעשייה לא צלח. הרי על כף יד אחת אפשר למנות את המפעלים שבאמת הוקמו פה... כל השאר זה חזון שלא התגשם".

"אני לא בטוח שאנחנו הראשונים עם רעיון הכפ"ת, ככל הידוע לי בגוש שגב הקימו ישוב דומה, כפר תעשייתי" מזכיר דב עפרון, "אצלנו הרעיון דומה אבל ככלכלן אני יכול לומר שהוא לא התאים פרקטית, כי משק חקלאי צריך הרבה ידיים עובדות ומעט הון, בזמן שמשק תעשייתי צריך הרבה הון ופחות ידיים עובדות".

עמוס ולינסקי: "בתחילה אף תנועה לא הסכימה לקבל אותנו, למעט 'העובד הציוני', ואנחנו עוד משלמים מיסי יישוב לתנועה, אבל המדינה לא הצליחה לעכל את הרעיון, לא השכילה לעזור לזה לקרות. אני דוגמה לזה - כשחתרתי לממש את המגרש שלי משנת 1996 רק בשנת 2007 קבלתי אישור וגם אז טעו לי במספר המגרש. היו צריכות לעבור עוד שבע שנים כדי לתקן את הטעות. זה לא באמת עניין את המדינה כפ"ת או לא כפ"ת. אמרו לנו 'אנחנו לא

יודעים מה אתם בכלל'. אם הרעיון לא טוב מלכתחילה תגידו לא טוב, אבל אם קבלתם את הרעיון תמשיכו ותתמכו בו".

צור טל: "כבר בתחילת הדרך גילינו שהמדינה לא יודעת לעכל את הרעיון של המושב הזה, למעט 'העובד הציוני' שהיתה אז תנועה צעירה וחסרת ניסיון... אבל כשהתחילו להגיע מסמכים שתיארו איך נראה, זה לא התאים לקבוצה שלנו והפריע לי במיוחד. אמרו לי 'שחה עם הזרם, אין מה לעשות', אבל כבר אז הנצו הניצנים של הבעיות. היה לי ברור שאי אפשר להקים ישוב כזה, אנחנו לא כפר ויתקין, עסק תעשייתי פרטי הוא לא רפת, לא לול, לא פרדס, לא חיטה, לא כותנה, לכן זה לא יכול לתפוס. אני חותם על לולים ועל פרות וברווזים, אבל אני בכלל הולך להקים מפעל. פעם על כל חקלאי החזיקו שמונה-עשרה מדריכים, אבל לתעשייה לא היה ולו מדריך אחד שידע איך להתמודד עם החומר. חיינו על פי התרבות של 'חומה ומגדל' שקבעה קודם תעמיד את האנשים תתיישב ואז? יהיה בסדר.

"הגורמים המיישבים לא ידעו איך צריכה להתנהל יצירה כזו. במשך שבועות ישבתי עם הסוכנות היהודית בניסיון לענות על השאלה מה צריך להיות המבנה של העסקים הפרטיים של המושב. אני הראשון שקיבל פה את תקציב המתיישב, הראשון שהפעיל פה עסק והראשון שנתקל בבעיות. מי שבא לבדוק אם זה עובד, מאגף התיעוש, לא ידע לבדוק, והתושבים? לא ידעו איך לאכול את המחדל החדש הזה. לא אנחנו ולא המדינה. כדי לעשות דברים אחרת היינו צריכים להושיב חבורת חוקרים, לא רק מההתיישבות העובדת, אלא כלכלנים, אנשים מתחום מדעי חברה, סוציולוגים, וביחד לעשות עבודת מחקר מדעית. היינו צריכים לקחת את הזמן ולא ליישב לפני שידעו איך.

"אם יצא לנו טוב זה לא קשור למה שעשינו אלא למה שהמדינה עשתה, כי המדינה החליטה ששילת תהיה במרכז שרשרת ישובים אדירה שיצרה את המוניטין של שילת. לא היתה לנו על זה שליטה.

מודיעין, מכבים, רעות, כפר רות, קריית ספר, חשמונאים (השכונה) - אנחנו יושבים באמצע חצי סהר של ישובים שהרימו את המוניטין שלנו מעבר לכל הגיון".

מלכה עגור: "במבט לאחור ברור לי שהקונספציה של נחלות תעשייתיות, שמבוססות על פרויקטים תעשייתיים משפחתיים, המנוהלים במסגרת מושב עובדים, על כל המשתמע מכך, היתה אוטופית ולא מציאותית... חלום חייהם של רוב תושבי שילת היה בניית ה'וילה' במקום, ולא הקמת פרויקט תעשייתי או חקלאי... הרבה מאד תמימות הייתה לחולמים".

איציק בן ישע: "היתה שנה ששילת ייצאה בעולם בהיקפים של מיליוני דולרים, אז אי אפשר להגיד שהכפ"ת לגמרי נכשל. אולי עם יותר מזל זה היה מצליח יותר. ברגע שאתה נדרש להקים משהו מכלום, עם כסף משלך, בדרך כלל ההצלחות לא משהו, אבל למרות שזה מה שקרה בשילת די הצלחנו... זה לא רק הווילות שבנינו פה אלא הקהילה, יש פה ילדים שמחים, יש שמחה באוויר. אני למשל שמח כשאני רואה בימי שישי אחר הצהריים את מדריך ההישרדות שמלמד את הילדים איך עושים תה מצמחים בשטח, איך לטפס על עצים או איך לעשות מדורה".

דורית ויוסי שניידר מזכירים שבין אם יותר הצלחה כלכלית או פחות, עובדה היא שלאורך כל שנות ההתמודדות והמאבקים אנשים המשיכו לגור בשילת, וכי זה מרכיב משמעותי בבחינת הצלחתו של חזון. "הרי בכפר רות הסמוך עזבו מלא אנשים כי לא היו להם חיי חברה ולא כלום. היתה שם תחלופה נוראית. בשילת עזבו אולי שתי משפחות. כל משפחה שמגדלת ילד או שניים נשארו פה. ויש לזה סיבה טובה - הצעירים אוהבים פה את החינוך, את חיי החברה, הם יכולים לגדל פה ילדים, פעילים פה ארבעה גני ילדים, יש להם חיי קהילה טובים, בריכת שחיה, מועדונים, תנועת נוער לתפארת וחברויות בין ילדים נותרות מאז לידתם ועד בגרותם".

קופירייטר • כותב שיווקי • סופר צללים

שרה תורג'מן: "על אף המאבקים והקשיים שעברנו אני חושבת שכולנו התגברנו, ובגרנו וצמחנו והקמנו יישוב לתפארת, למעננו ולמען הדורות הבאים. זה הבית שלנו ואנחנו יכולים להיות גאים בו. החזון להקמת המושב אכן הגשים את עצמו כי רוב הילדים רוצים לגור פה, יש דור שלישי ועוד מעט רביעי, יש פה מערכת חינוך טובה, פעילות ענפה, התגברנו על רוב המלחמות, ואם נותרו ויכוחים אז הם ענייניים. אני רואה את הישוב כיום כישוב קהילתי אמיתי, שיש בו ערכות הדדיות, לא כספית, אלא ברמת החשיבה לטובת הישוב, וההצלחה הכי גדולה שלנו היא שהילדים גרים פה, והנכדים רוצים להמשיך לגור פה. ממש יצרנו פה חיים פעילים שעוד ימשיכו הלאה כשלא נהיה פה. אני מתנדבת בלוד ורואה את המצוקות של האנשים שם ואני מבינה שאנחנו חיים בגן עדן. עובדה שמהרגע שעלינו לקרקע ועד היום כמעט ולא היתה פה תחלופת אוכלוסייה. די לראות את גני הילדים ואת הפעוטונים הגדושים בילדים, לראות את הצהרונים מלאים, ולהבין שהישוב מלא חיים".

רפי ותמר ראובני מדגישים כי מעבר לכל עניין חזוני שילת הפכה להיות מקום שטוב לגור בו: "אומרים שהפכנו קצת לסביון. מצד אחד יש את הניכור החומרי אבל מצד שני יש פה רווחה, ירק, בריכה, אנחנו שלוש מאות מטר מעל הים, יש לנו אוויר הרים ונעים לחיות פה".

בשל מיקומו הגאוגרפי של מושב שילת בתחומי הקו הירוק, כ-חמש-עשרה דקות נסיעה ממרכז גוש דן ועל ציר הכביש המהיר בין ירושלים לתל אביב, נוח לצאת לעבודה מחוץ לישוב. ואמנם קרבתו למרכזי העניינים במדינה מהווה יתרון משמעותי לתושביו העובדים. מצד שני מיקום הישוב עלול ליצור בעיה עתידית שיש החוששים מפניה - הפיכתו ממושב כפרי לשכונה או פרבר עירוני.

קופירייטר • כותב שיווקי • סופר צללים

“שילת - מתוכנן מבחינת כוונת המחלקה להתיישבות והמתיישבים לגדול עד להיקף של 150 משפחות תוך מספר שנים, כאשר 100 מתוכן מתפרנסות מתעשייה ומלאכה בענף עיקרי וכן כ 50 משפחות מתפרנסות מחקלאות כענף עיקרי וכן מספר ענפים משותפים של האגודה בתחום החקלאי והתיירות” (לקוח מתוך מסמך ‘פרוגרמה לתכנון הישוב’ של הסוכנות היהודית לארץ ישראל, מתאריך 30 במרץ 1977).

אמנם במחלקה להתיישבות תכננו את שילת לגדול להיקף של מאה וחמישים משפחות תוך כמה שנים, אלא שכיום נדמה שזה כבר לא כל כך משנה. מרבית חברי שילת עובדים בעבודות חוץ, ורק כשלושים אחוז מהם עובדים מבין קרְכִיָה, עובדה שעשויה לשנות את הסטטוס של שילת ממושב עובדים למושב בעל אופי של פרבר עירוני.

והנה מצד אחד הקרבה לכרך הגדול, על כל המשמעויות המשתמעות מכך, ומצד שני מגורים באווירה כפרית מבודדת מביאים לכך שיש המכנים את שילת “הסביון של מודיעין”. שעה שלא כולם אוהבים את הכינוי הזה, רבים מוצאים שעל אף שהחזון אולי לא הבשיל, פרויקט חייהם הצליח מעל ומעבר למשוער. “מודיעין הפכה אותנו ל’שכונת הווילות ליד מודיעין’, אבל כיום אנחנו סדר גודל של שמונה-מאות נפש, יש ערך לקרקע בשילת והרבה אנשים רוצים לבוא לגור פה” מזכיר יוחנן הכט, “עשינו מהמקום פנינה”.

“בשנים האחרונות לאחר פרוץ ההרחבה התחושה האינטימית של חברים רבים די נעלמה” מתריעה לורי ברין, “ריבוי תושבים ‘שוכרים’, ומשפחות לא מוכרות שבאות והולכות, שינו את המקום לא ל’מושב’ אלא למקום מגורים קהילתי אחר, אם כי מאוד משתדל להיות ‘חברתי’”.

קופירייטר • כותב שיווקי • סופר צללים

מלכה וונש: "אני מניחה שבעוד עשר שנים נהיה מובלעת של מודיעין, נתנהג כשכונה כנראה, כפי שקרה במקומות רבים בארץ, רק מקווה שיחסי הגומלין עם מודיעין ימשיכו להתקיים כפי שהם היום, כי רבים מתפרנסים מזה פה".

רוני וונש: "אני מקווה שזה לא יקרה כל כך מהר. אני רואה את שילת ממשיכה להתקיים כפי שהיא היום וחיי הקהילה ינצחו את הקדמה... הלכה למעשה רבים מאיתנו חיו על פי החזון הראשוני. חקלאים הקימו חממות ושטחי אבוקדו, וחלק גדול מהתעשיינים הקימו תעשייה".

אביבה ואיציק בן ישע: "שילת תהיה כמו עיירת כפר באירופה, אולי קצת כמו נהלל. ברוב המושבים מתחלף הדור בגלל הנוקשות של המשק, עוזבים את החקלאות ואז עוזבים את המשק, פה זה לא ככה בגלל שהבן של התעשיין לא צריך משק או תעשייה, ובגלל הניתוק בין הבית לנחלה אנחנו נהיה כישוב כפרי בכל מקום בעולם".

מלכה עגור: "ביתי הוא ביתם של נכדיי שבאים ויוצאים ממנו בכל רגע אפשרי, הקהילה מאורגנת בעיקרה על ידי בני המושב שמהווים חלק גדול בה, הדברים נעשים באווירה נעימה, ולכן יש סיפוק שבסופו של דבר נבנה פה ישוב שמתפקד היטב. כל אלו, מאפשרים לא להביט אחורה בזעם, להבין ולהעריך את מה שעברנו ומה שבנינו, והפנים לעתיד מחויכים ואופטימיים".

את ההצלחה של שילת רבים תולים בכך שחלק ניכר מבנות ובני דור ההמשך אמנם בוחרים לגור בשילת ולהקים בה את משפחותיהם, בכך שהילדים 'תפסו את המושכות', מנהלים את המסיבות, את החוגים, את חיי התרבות ועזרה הדדית היא חלק בלתי נפרד מהמרקם החברתי.

גליה גל אגוזי: "שילת היא לא התינוק שיחלנו לו אבל היא כן תינוק מוצלח אחר... יש שפע חוגים לילדים ולמבוגרים, בריכת

קופירייטר • כותב שיווקי • סופר צללים

שחיה, חגים משותפים, בית כנסת, מועדון חברים ומזכירות מתפקדת... עשינו דרך ארוכה ונהדרת!"

"הנה יש לי שתי בנות שגרות במושב ויש לי פה שבעה נכדים, נראה לי שכך נראית הצלחה" מתגאה יעקב אשכנזי. "יש פה ילדים שגרו בתל אביב, התחתנו וחזרו לגור פה, ליד ההורים".

רותי וניקי שמעוני: "ראינו את הפערים בינינו לבין מושבים אחרים ואנחנו יכולים להיות גאים בכך שיש לנו מושב שידוע לתרומם לעצמו" מדגישים דורית ויוסי שניידר, "יש פה חיי קהילה עשירים, חושבים פה על רעיונות חדשים ומיישמים אותם, תורמים אחד לשני, דואגים שלנוער, לילדים הקטנים ולגדולים יהיה טוב, וזה ראוי לציון. רבים מצטרפים לפה. לשילת יש ביקוש אדיר. אנשים רוצים לקנות פה יחידות דיור. השמועות מדברות על בתים שנמכרים בחמישה מיליון שקלים. כשאנחנו הגענו בטונדה עלתה חמישה שקלים. בין היתר זה בגלל החלק הקהילתי שחזק אצלנו".

"יש לנו וועדת חינוך מדהימה שמעורבת בחינוך הילדים בכל הגילאים ובמה שנעשה בתנועת הנוער" מוסיפה אירית הכט. תנועת הנוער הפעילה הופכת את שילת למצטיינת בגידול ילדים, על כך מסכימים כולם. מהגילאים המוקדמים של בית הספר היסודי ועד גילי הגיוס, מתערבבים ילדים ובני נוער בפעילות ענפה ובחינוך המושתת על יסודות ארץ ישראלים של פעם. פעולה שבועית, מחנות, טיולים, רכזי תנועה שמצטיינים בארגון ובאכפתיות ומועדון נוער ששופץ עבורם יוצרים אווירה חיובית שמערכת נעורים, חינוך טוב ותרומה לקהילה.

"אין ספק שבזמנו לגדל ילדים בשילת זה היה גן עדן", נזכרת איילה דואר ישראלי, "הרחבה היתה ונשארה מוקד המשיכה גם כשעברנו לישוב החדש, שם הם למדו לרכוב על אופניים ושם נדנדו לאפי ואחר כך לאלי מהמכולת. בעיקר זכור לי שבקיץ הילדים היו נפגשים ליד עץ החרוב שברחבה ויוצאים למשחקי לילה. כל הגילאים יחד. מכיתה א' ועד התיכון. זה היה מקסים

קופירייטר • כותב שיווקי • סופר צללים

לראות. הילדים היו עצמאים לצאת ולשחק עם חברים. הם היו חופשיים לשחק בחוץ, לבנות בתים על עצים, לשחק כדורגל ובאמת לבלות שעות רבות בטבע במשחקי דמיון והכנת שיקויים למיניהם, שלא נדבר על השתתפות בחוג המיתולוגי 'הישרדות' של פני בימי שישי בצהריים".

"לצערי מסיבות אישיות, ולמרות הקשר הרגשי כלפי המושב, מרבית הזמן לא התגוררתי ביישוב אליו אני קשור גם היום בכל נימי נפשי, והשורשים העמוקים של ילדי לשילת שהינו המקום המועדף שבו הם רוצים לחיות", מסכם דן ירדן, "למרות שאני מתגורר היום במכבים, אני מזדמן כמעט מדי יום ליישוב הפורח והמבוסס. אני מאושר שילדי ונכדי הכו שורש בשילת, פעילים ואוהבים את המקום. וזאת הוכחה שהחזון של היוזמים הראשונים נשא פרי".

"מה לדעתי צופן העתיד? ישוב מצליח מבחינה כלכלית ותרבותית, אבל לא שונה בהרבה מיישובים קהילתיים אחרים" אומרת לורי ברין, "אך עדיין גאווה למייסדים הראשונים ממש שגאים מאוד על ההישגים ומצרים על תחושה משפחתית שהולכת ונעלמת, ובתקווה שבנינו ובני בנינו ימשיכו להיות כאן, יתרמו ככל יכולתם וישאו בגאווה את הכינוי 'שילתניקים'".

"אני אומר לוותיקים שהם ראויים להערכה על החזון שלהם, על החלוציות ועל כך שהם משכילים היום להבין שהמושב זה הילדים והנכדים של כולנו" מסכם עמוס ולינסקי.

אז האם החזון הוגשם? במובנים רבים נראה שכן, אם כי גם על זה אפשר להתווכח.

שילת של ימים אלה מתגאה בהישגים שבאים לביטוי בהתפתחותה ובהתרחבותה. הקמת בריכת השחייה המושבית, הקמת המזכירות החדשה, ייסודם של שני מועדוני חברים, שיפוץ המזכירות הישנה שהפכה לבית החבר הוותיק, תשעים החלקות בנות חצי הדונם לבנים, העובדה שלכל משפחה עומדת הזכות לחצי דונם נוסף לכל ילד, כל אלה ועוד מסבים גאווה לתושבי שילת.

גם העובדה שבעת כתיבת שורות אלה בכניסה לשילת נמצא בתהליך הקמה מגרש עליו בונים מרכז מסחרי קטן, עם חנויות ואולי גם בתי קפה, העובדה שמתוכנן להבנות מבנה לנוער ליד המזכירות ובו יפעלו מיני חוגים, שני מגרשים נוספים באזור התעשייה שלא שייכים לאף חבר אבל שייכים לשילת יזכו אף הם לבניה, הרחבת פרויקט הבריכה לקאנטרי-קלאב לרווחת הילדים והנוער ולבסוף שיפור התשתיות והכבישים ברחבי המושב, הם-הם עדות לסיפור הצלחה מלבלב ופורח.

"אנחנו צריכים לעמוד בתוקף לא להיבלע בשום ישוב עירוני" מדגיש יוחנן הכט, "אנחנו צריכים להמשיך לחיות את החיים הכפריים עם אגודה תוססת ופעילה, ועם תרבות וחינוך כמו שיש לנו".

רוני ומלכה וונש: "עדיין נותרה בעיה עם הנתק שנוצר בעקבות ההרחבה. השילוב החברתי של החדשים דורש שיפור. אנחנו ישוב קהילתי שצריך לשלב בתוכו את כל האנשים שגרים בו".

לורי ברין: "עם הזמן כשחברים בנו ועברו להתגורר ביישוב הקבע בהחלט חל ריחוק פיזי שהתבטא גם בקשרים ההדוקים שהיו פעם

קופירייטר • כותב שיווקי • סופר צללים

ודי התרופפו... והצרכנייה שנסגרה... אין ספק שגם הגיל, הצרכים המשתנים ולעתים האדישות עשתה את שלה."

"יש פה ועדת תרבות פעילה, מופעים, חוגים, נחמד להזדקן בשילת אבל יש גם בעיה - כבר לא מכירים את האנשים" מסכימים רפי ותמר ראובני, "כל אנשי ההרחבות עם הבתים גדולים שהוסיפו עוד דירונת קטנה להשכיר כדי להרוויח עוד כסף, כולם זרים לנו. הגיעו לפה הרבה אנשים שאנחנו כבר לא כל כך מזהים."

"יש לנו מושב לתפארת בכל התחומים" גאים דורית ורוני אלתר, "יש לנו מושב נקי עם ועד מהימן ומקצועי, עם תרבות קהילתית, חוויה של קיבוץ וערבות הדדית. ויש פה עתיד של קהילה שדואגת לחבריה המבוגרים, לילדים ולמתבגרים."

בעת כתיבת שורות אלה דואגים בוועד המושב למועדון קהילתי חדש בסגנון פאב או קפה באווירה שכונתית, שמתוכנן לקום באולם הקטן שבסמוך לאולם התרבות. "זה לא מועדון וותיקים" מדגיש אלי בן גד החבר בוועד, "אלא מועדון בסגנון הבר הקהילתי 'תומאס' שפתחו לידנו ב'לפיד'. סיפור ההצלחה שלו נותן לנו השראה". הוא מסביר כי שחיקה של הפעילים הקהילתיים ואנשי התרבות הביאה למימוש הצורך הזה. "הרי בשילת מדובר בחברה יחסית קטנה שכמות המתנדבים בה היא מוגבלת. פרויקט ההרחבות מחוץ למעגל הוותיקים והבנים מעודד את הרעיון לתת בסיס ומוקד קהילתי מקרב, כדי לחזק את הקהילה ואת גיבושה. מתוכנן כרגע גם מבנה שלישי לנוער, חוגים וספריה ליד המזכירות כשהרעיון הוא שהמרכז המוניציפלי יהפוך לאזור תוסס יותר, והלוואי שיהפוך להיות כמו אותה רחבה היסטורית של שילת."

"הדור הצעיר הרים את המושב באופן מדהים" מדגיש אלון יד שלום, "בזכותם יש היום המון פעילות קהילתית בחגים, התארגנו כאן עם פעילות לגמלאים עבור כל השכבה הראשונה, גם על ידי

קופירייטר • כותב שיווקי • סופר צללים

המועצה האזורית וגם בשיתוף עם לפיד. אני רואה בעין יפה שכל החגים נערכים בצורה קהילתית, הרבה מסיבות סוף שנת לימודים, הרבה אירועים לילדים, המושב נותן אמצעים, מספק מערכת במה ומערכות הגברה והסרטה, בקיץ מקרינים סרטים לילדים ולמבוגרים, הדור השני עושה פה עבודה בלתי רגילה".

וכעת, ככלות הכל, קריאה נרגשת נרשמת בקרב וותיקי הישוב. רבים מהם מתגעגעים לימי העדנה של הקמת המושב, כאשר ציוצי הציפורים גברו על זעקות הכעס וקולות המרמור. "עברנו הרבה קשיים, כולנו טעינו, אבל בואו נעשה ריסט ונחזור למצב החברתי ההתחלתי בשילת" מבקש יעקב אשכנזי, "הרי כבר אין מלחמות תעשיינים וחקלאים ועכשיו התפקיד שלנו הוא לעלות מעבר לעניין הרכושני, ליצור רמה תרבותית גבוהה יותר וחברה שמבוססת על הפן האנושי והרוחני. הרי כולנו נושקים לשמונים, אז בואו ננסה להוריש לילדים שלנו קצת יותר ערכים תרבותיים וחברתיים".

בעקבות ישובים חדשים שקמו בשנות השישים והשבעים ברחבי ישראל, על טהרת החקלאות והתעשייה השיתופית, הרהיב עוז גרעין מייסדים מחיל הקשר וליכד סביבו קבוצת מתיישבים שמטרה אחת נגד עיניהם: להקים ישוב באזור דליל באוכלוסייה יהודית, אשר יהווה ראש חץ לבאים אחריו.

ספר זה אוגר בתוכו תמונות, סיפורים וכמה ניחוחות מאמצע שנות השבעים ועד עצם היום הזה, הלא הוא סיפור הקמת שילת, כולו פרי חזונם של אנשים שרצו לברוא חיים על אדמה חרוכה שהותירה מלחמת יום הכיפורים.

*

תמונת ארכיון 924 – (מיועדת לגב הספר) כיתוב: צילום אווירי של שילת לפני עליית התושבים לקרקע

*